

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

***АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ***

Матеріали круглого столу

(м. Дніпро, 25 лютого 2021 року)

Дніпро

2021

ББК 67.9 (4 УКР) 311

Р 59

УДК 343.13

Рекомендовано до друку

Вченою радою

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 19 від 11 березня 2021 року)*

Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: Матеріали круглого столу (м. Дніпро, 25 лютого 2021 року). Ред. кол. А.В.Захарко, А.Г. Гаркуша, В.М. Федченко. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 161 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Захарко А.В.	Т.в.о. завідувача кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Гаркуша А.Г.	доцент кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Федченко В.М.	професор кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

У збірнику представлено тези доповідей, які були оприлюднені під час роботи круглого столу «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування», що відбувся у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ 25 лютого 2021 року.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників навчальних закладів і наукових установ, студентів, курсантів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників правоохоронних органів і правозахисних інституцій.

Редакційна колегія не завжди поділяє думку учасників круглого столу.

У збірнику максимально точно збережено орфографію, пунктуацію та стилістику, запропоновані учасниками круглого столу.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники круглого столу, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до формування у форматі pdf.

ЗМІСТ

Антипова А.К.	<i>Особливості притягнення суддів до кримінальної відповідальності</i>	6
Бакай І. П., Шиян А. Г.	<i>Протокол слідчого експерименту: особливості його складання та оформлення</i>	8
Бойко В. А.	<i>Деякі особливості дізнання як форми досудового розслідування</i>	13
Бойко О.П.	<i>Закриття кримінального провадження дізнавачем на стадії досудового розслідування: окремі проблемні аспекти</i>	15
Ворона Ю.С.	<i>Соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників СБУ</i>	18
Гапич І. О.	<i>Психологічні особливості проведення допиту неповнолітньої особи</i>	21
Гаркуша А. Г. Шишкіна К. О.	<i>Аналіз зарубіжного досвіду щодо закріплення процесуального становища дізнавача та здійснення ним досудового розслідування кримінальних проступків</i>	26
Главацький А. І.	<i>Дещо про провадження дізнання в Україні</i>	30
Гречишкін І. К.	<i>Взаємодія прокуратури та органів досудового розслідування у процесі забезпечення здійснення досудового розслідування: поняття та складові елементи</i>	34
Кигай В.А.	<i>Відносно ідентифікації людини за зовнішніми ознаками</i>	37
Кіяниця В. М.	<i>Правові підстави та умови застосування запобіжного заходу застава на стадії досудового розслідування</i>	40
Костюк Ю.А.	<i>Зразкові та типові справи в адміністративному судочинстві</i>	45
Кусайко І. Ю.	<i>Деякі особливості впровадження інституту кримінальних проступків</i>	48
Кучеренко Д. Резцова Н.С.	<i>Поняття і підготовка до проведення судової вибухотехнічної експертизи: теоретичний та практичний аспекти</i>	51
Лазарева Я. А.	<i>Окремі аспекти дотримання права на свободу та особисту недоторканість під час досудового розслідування</i>	55
Лозицький М. П.	<i>Домашній арешт як альтернатива взяття під варту</i>	59
Лучко А.С.	<i>Визнання доказів недопустимими внаслідок</i>	63

	<i>істотного порушення прав та свобод людини: практичні аспекти</i>	
Манько А.	<i>Проблеми застосування домашнього арешту під час досудового розслідування у кримінальному провадженні</i>	66
Марищенко Я.С.	<i>Деякі аспекти проведення дактилоскопічної експертизи</i>	69
Мельниченко А.В.	<i>Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень</i>	71
Носенко М.А.	<i>Особливості допиту неповнолітньої особи</i>	76
Первій В. Ю.	<i>Особливості проведення деяких слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем</i>	79
Притуляк В. В.	<i>Правові аспекти, що забезпечують єдність судової системи</i>	83
Пяничук М. С.	<i>Проблемні аспекти визначення статусу дізнавача у кримінальному процесі України</i>	87
Риженко Д. В., Шиян А.Г.	<i>Повідомлення про підозру – це процесуальна дія чи рішення</i>	92
Сербін М. М.	<i>Особливості проведення обшуків при розслідуванні втеч з місць позбавлення волі</i>	95
Таус М. М.	<i>Окремі напрями вдосконалення нормативного регулювання судового провадження на підставі угод в суді першої інстанції</i>	99
Тертишник В. М.	<i>Колізії доказового права в досудовому розслідуванні</i>	103
Ткач Ю.О. Гаркуша А.Г.	<i>Проблемні аспекти визнання джерелом кримінального права рішення Європейського суду з прав людини</i>	108
Ткаченко П.І.	<i>Деякі особливості розслідування військових кримінальних правопорушень</i>	113
Федченко В. М.	<i>Переклад у кримінальному провадженні в рамках міжнародного співробітництва: деякі проблемні питання</i>	116
Чабаненко Ю.	<i>Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні</i>	122
Черненко А. П.	<i>Про мету досудового розслідування</i>	125
Черняк Н. П.	<i>Спеціальне досудове розслідування : поняття та особливості здійснення</i>	129

Ченчик В.В.	<i>Організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами</i>	134
Шаповалова І. С.	<i>Окремі аспекти обмеження прав людини, гарантованих ЄКПЛ, під час здійснення досудового розслідування в умовах пандемії covid-19</i>	136
Шиян А. Г.	<i>Деякі слідчі помилки, допущені при проведенні огляду, як підстави для визнання доказів недопустимими</i>	140
Шевейко Ю.	<i>Деякі питання щодо арешту майна в кримінальному процесі України</i>	145
Шнипко Я.	<i>Актуальні питання проведення судової експертизи під час досудового розслідування</i>	148
Єднак В.М.	<i>Окремі процесуальні аспекти дотримання права на свободу та особисту недоторканність особи під час затримання уповноваженою особою без ухвали слідчого судді, суду</i>	152
Петриченко Євгенія Ігорівна	<i>Процесуальний статус суб'єктів, що здійснюють дізнання</i>	156

Антипова Аліна Костянтинівна,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Кіяниця Володимир Миколайович,**
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кожна людина відповідно до нашого законодавства має право на справедливе та неупереджене судочинство. Саме тому судді котрі порушують норму закону та приймають рішення котрі суперечать нашому законодавству повинні нести за це відповідальність. Адже судді посідають особливе місце в суспільстві і порушення ними норм законодавства викликає в суспільстві недовіру до законодавства в цілому.

Тобто можна сказати, що саме недотримання закону з боку суддів найбільш негативно впливає на розвиток злочинності в Україні. Адже приймаючи неправомірні рішення вони не лише шкодять особі котрій виносять неправомірне рішення, але й псують імідж судової влади.

Досліджуючи питання щодо притягнення суддів до кримінальної відповідальності за постановлення завідомо неправосудного рішення, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін, І.А. Тітко, на наш погляд, роблять цілком обґрунтований висновок про наявність трьох складових, що характеризують постановлення суддею завідомо неправосудного рішення:

- 1) рішення суду має бути неправосудним;
- 2) неправосудне рішення судді має бути постановленим;
- 3) постановлення неправосудного рішення має бути завідомим [1, с. 42].

Так для протидії незаконним рішенням суддів була розроблена ст. 375 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за постановлення

суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови [2].

Так після прийняття даної статті Кримінального кодексу в період з 2015 до 2019 до єдиного реєстру судових рішень внесено 1865 за ст. 375 КК України, а до суду надійшло 17 обвинувальних актів. Тобто ми можемо спостерігати, що після введення в дію дану норму закону, справи про недбалість суддів почали розглядатися.

Проте, навіть введення в дію даної статті кримінального кодексу не змінило того факту, що судді приймають завідомо неправомірні рішення. Так за статистичними даними у 2015 році було зареєстровано 388 кримінальних правопорушень за статтею 375 КК України, а вже у 2018 році - 457. Тобто можна зробити висновок, що навіть можливість кримінальної відповідальності не лякає суддів.

Водночас з аналізу судової практики вбачається, що з 2015 року в державі винесено лише 7 вироків за ст. 375 КК України. Причому тільки 2 — обвинувальні, до того ж один — на підставі угоди та один — із застосуванням амністії. В інших 5 випадках вирокі були виправдовувальними [3].

Тобто навіть введення в кримінальне законодавство покарання за даний вид злочину судді не бояться покарання, адже дивлячись на статистику ми бачимо, що навіть якщо суддю і притягують до відповідальності зазвичай все завершується виправдовувальним рішенням. Саме тому нам необхідно приділяти більше уваги даним справам.

Отже, виходячи з цього ми можемо зробити висновок, що в нашому законодавстві існують проблемні питання не лише у висуненні обвинувачення, але й насамперед у визначенні покарання за даний вид злочину.

Бібліографічні посилання:

1. Тютюгін В. І. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України / В. І. Тютюгін, О. В. Капліна, І. А. Тітко //

Вісник Верховного Суду України. - 2012. - № 2. - С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2012_2_11. (дата звернення: 01.02.2021);

2. Кримінальний кодекс України. Дата оновлення 04.12.20210. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.02.2021);

3. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI, від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 01.02.2021)

Бакай Ілона Петрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОТОКОЛ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ: ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО СКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ

Слідчий експеримент є однією із слідчих (розшукових) дій, що широко застосовується в правоохоронній практиці і є розповсюдженим способом збирання фактичних даних у кримінальних провадженнях.

З цього приводу слушною є думка професора В.М. Стратонова, який зауважує, що слідчі дії, а з 2012 року слідчі (розшукові) дії являються дійовим інструментом у процесі розслідування і займають основне місце в доказовому праві, як засоби пізнавальної діяльності [1, с. 174]. Так само і слідчий експеримент відіграє важливу роль у процесі збирання, перевірки, дослідження, оцінки і використання доказів з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Важливість цієї слідчої (розшукової) дії також полягає в тому, що вона переважно виступає засобом перевірки зібраних у кримінальному провадженні фактичних даних.

Слід зазначити, що саме проведення слідчого експерименту супроводжується, в першу чергу, складнощами організаційного характеру.

Зазвичай, для того, щоб його провести, потрібно забезпечити: а) участь відповідних осіб (підозрюваного, потерпілого, свідка, спеціаліста, понятих, інших осіб); б) використання відповідного автотранспорту (при необхідності); застосування технічних засобів фіксації та носіїв інформації, на яких він буде фіксуватися. Крім цього, отриману в ході слідчого експерименту інформацію потрібно правильно викласти в протоколі цієї слідчої (розшукової) дії, з чим, на жаль, слідчі і дізнавачі не завжди справляються належним чином.

Як засвідчує слідча практика, проведення слідчого експерименту нерідко супроводжується грубими порушеннями вимог процесуального закону, невмінням слідчих виконувати відповідні дії, належним чином їх оформлювати. Так, траплялися випадки проведення слідчого експерименту з особами, які перед його проведенням взагалі не допитувалися в тому чи іншому процесуальному статусі. Нерідко сама сутність проведення цієї слідчої (розшукової) дії зводиться до фактичного переписування в протокол слідчого експерименту показань, які давалися відповідним учасником під час проведення допиту. При цьому зазначеним особам не роз'яснюються процесуальні права та обов'язки, від них не отримуються необхідні дані стосовно тих явищ, фактів, обставин чи дій, які безпосередньо спостерігалися особою або виконувалися нею чи іншими особами, не вимагалася демонстрація цих дій та ін. Спостерігаються випадки, коли шлях прибуття на місце проведення слідчого експерименту (наприклад, у випадку вчинення крадіжки, грабежу, розбійного нападу, вбивства в якомусь конкретному місці), визначався не особою, з якою проводиться ця дія, а самим слідчим. Такі недоліки нівелюють як дану слідчу (розшукову) дію, так і значення отриманих під час її проведення відомостей.

Хід слідчого експерименту й отримані при цьому результати повинні бути процесуально оформлені. Основним способом фіксації результатів слідчого експерименту є складання протоколу цієї слідчої (розшукової) дії, який повинен відповідати вимогам статей 104, 105 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2].

Для того, щоб протокол міг бути доказом у кримінальному провадженні, він повинен відповідати таким вимогам: 1) складатися слідчим особисто. Інші учасники слідчого експерименту можуть вести за дорученням слідчого лише чорнові записи, а фахівець – аудіозапис ходу слідчого експерименту, фото- та відеозйомку; 2) містити опис тільки тих дій, які виконувалися при проведенні слідчого експерименту, у тій послідовності, у якій вони виконувалися; 3) складатися таким чином, щоб у ньому містилися всі необхідні реквізити, та відповідати процесуальним вимогам КПК України (статті 104, 105 КПК України) [3, с. 75-76].

Протокол слідчого експерименту містить такі відомості, які відрізняють його від протоколів інших слідчих (розшукових) дій: а) мету проведення слідчого експерименту; б) вказівку на добровільність участі особи, чиї показання перевіряються; в) вказівку на точку початку і закінчення руху і маршрут прямування, фіксовані точки проміжних зупинок у ході показань на місці; г) вказівку на послідовність і характер проміжних дій; д) вказівку на наявність, характер і результати дослідницьких дій; е) вказівку на місце і характер виявлених додаткових доказів; є) інформацію про застосовані засоби і методи криміналістичної техніки; ж) вказівку на те, що особа, чиї показання перевіряються, сама визначала маршрут руху і показувала місце розташування слідів та інших речових доказів, які вилучались; з) дані про вилучені речові докази; і) відомості про наявність чи відсутність заяв і зауважень учасників слідчої дії [3, с. 75].

На жаль, як засвідчує практика, особи, які проводять слідчий експеримент, при його процесуальному оформленні досить часто припускаються різноманітних помилок. До найбільш типових із них належать: 1) неправильне процесуальне оформлення виконаних дій; 2) неповнота протоколу, тобто відсутність вказівки на те, у якій обстановці проводився слідчий експеримент, опису змісту дослідів, відомостей про проведення фотозйомки, відеозапису, складання схем або планів; 3) порушення послідовності в описі виконаних дослідних дій, коли такий опис має не послідовний характер, а поданий у виді безладного викладення; 4)

відображення в протоколі інформації, що не стосується проведеного слідчого експерименту; 5) недбала літературна редакція протоколу [3, с. 77].

У разі застосування технічних засобів фіксації ходу і результатів слідчого експерименту мають дотримуватися положення ст. 107 КПК, основними з яких є: 1) рішення про фіксацію цієї слідчої (розшукової) дії за допомогою технічних засобів приймає особа, яка її проводить; 2) за клопотанням учасників слідчого експерименту застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим; 3) про застосування технічних засобів фіксування даної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть у ній участь; 4) у матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

У протоколі слідчого експерименту повинно бути точно зазначено, які дії і які моменти проведення слідчого експерименту фіксується за допомогою технічних засобів. У разі застосування відеозапису і його переривання з якихось поважних причин, то такі випадки повинні відображатися в протоколі слідчого експерименту з вказівкою про причини і час припинення відеофіксації. Відомості про час відновлення відеофіксації також зазначаються у протоколі.

Враховуючи динамічність цієї слідчої (розшукової) дії, є безперечним, що застосування під час проведення слідчого експерименту технічних засобів фіксації значно підвищує його інформаційну цінність [4, с. 152; 5, с. 251].

На жаль, ця інформаційна цінність дуже часто втрачається із-за неправильних та невмілих дій слідчих, які застосовують технічні засоби фіксації слідчого експерименту. Вивчення слідчої практики вказує на те, що слідчі перед початком цієї дії не повідомляють осіб, які беруть у ній участь, про застосовані технічні засоби та технічні носії зафіксованої інформації, не дають характеристику цих засобів та їх носіїв; у матеріалах кримінального провадження зберігають не оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої дії, а їх резервні копії. Практично відсутні випадки відтворення звукозапису, а в разі застосування відеофіксації – демонстрації відеозапису учасникам слідчого експерименту перед його закінченням. Надалі такі помилки слідчого призводять

не тільки до неможливості ідентифікування застосованих технічних засобів та носіїв інформації, а й до визнання недопустимими доказами отриманих під час слідчого експерименту відомостей.

Не дивлячись на специфічність слідчого експерименту як слідчої (розшукової) дії, в кримінальному процесуальному законі відсутня окрема норма, яка б регламентувала складання протоколу слідчого експерименту. З метою усунення цієї процесуальної прогалини деякі правники пропонують положення ч. 6 ст. 240 КПК України викласти в такій редакції: «Про проведення слідчого експерименту слідчий, прокурор складає протокол. У протоколі зазначаються мета, час, місце, умови, докладний порядок проведення слідчого експерименту, а також отримані результати» [3, с. 77]. Видається, що така пропозиція носить доцільний характер і заслуговує на увагу, оскільки запропонована редакція цієї правової норми дозволить більш чітко врегулювати процесуальний порядок проведення слідчого експерименту та закріплення його результатів.

Бібліографічні посилання:

1. Стратонов В.М. Окремі проблеми слідчих (розшукових) дій / В.М. Стратонов, О.В. Стратонова // *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. 2015. Вип. 1. С. 174-186.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88.
3. Гусаченко Є.О. Фіксація та оцінка результатів слідчого експерименту. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1. С. 75-80.
4. Рогатинська Н. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні // *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2. С. 149-153.
5. Комісарчук Ю.А. Підстави та процесуальний порядок проведення слідчого експерименту / Ю.А. Комісарчук, О.В. Ряшко // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип. 3. С. 248-260.

Бойко Володимир Андрійович,
курсант 4 курсу групи ДР-741
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бойко Олексій Павлович,**
старший викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досліджуючи обрану тему, слід зазначити, що удосконалення досудового розслідування та впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів положень попереднього КПК України 1960 року в кримінально процесуальній доктрині України, поняття «дізнання» використовувалось для визначення системи здійснюваних на основі закону процесуальних, оперативно-розшукових, доказових, а також процесуальних і непроцесуальних дій та відповідних повноважень, якими були наділені органи адміністративної та оперативно-розшукової юрисдикції органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, що були спрямовані на попередження, запобігання, виявлення та розкриття злочинів, розшук та викриття винних осіб та в цілому на забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства [1, с. 8–9; 2, с. 8].

Згідно позиції науковців, під традиційним тлумаченням дізнання у кримінальному процесі було поєднання оперативно-розшукової та слідчої функцій і адміністративних повноважень. Фактично у правозастосовній діяльності, зокрема у кримінальному провадженні (на той час у кримінальних справах) використання поняття «дізнання» здійснювалось у двох аспектах : 1) при проведенні дізнання «штатними» підрозділами дізнання, що мались в наявності в органах внутрішніх справ, що процесуально займались початковими слідчими діями по нерозкритих злочинах (якщо вони не розкривались, то призупинялись до

їх розкриття, після чого вони передавались через прокурора за підслідністю до відповідних органів попереднього розслідування); 2) щодо оперативно-розшукової діяльності при розкритті злочинів, в ході чого оперативні підрозділи найменувались і представлялись як органи дізнання, що здійснювали свою діяльність при розкритті злочинів або самостійно, чи під керівництвом органів попереднього розслідування.

Процесуальна форма дізнання в чинному КПК України законодавчо закріплена в Главі 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Зокрема ст. 298 КПК України передбачає, що досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень цієї глави [3]. Положення цієї глави визначають наступні особливості дізнання: а) для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії передбачені КПК України та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України; б) під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299); в) дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру. По закінченню розслідування ст. 302 КПК України запроваджується можливість розгляду судом матеріалів дізнання (результатів розслідуванні кримінальних проступків) і обвинувального акта у спрощеному провадженні, що фактично є повторенням положень ст. 349 КПК України, та на думку О. В. Сачка може призвести до реанімації принципу – «визнання вини цариця доказів» [4, с. 127].

За такого спрощення процедури судового розгляду і без того уже спрощених матеріалів дізнання, без дослідження і перевірки доказів у суді, без безпосереднього заслуховування показань обвинуваченого і з'ясування його думки щодо усіх обставин справи, гарантії забезпечення верховенства права

стають ілюзорними. Така процедура дізнання не може задовольняти ні людину, ні суспільство, ні державу; не забезпечує ні приватних, ні публічних інтересів, а отже, на його думку, потребує скасування. З цим ми не можемо погодитись, оскільки доктринальні і концептуальні зміни у чинному КПК України направлені на економію процесуальних і бюджетних витрат та усунення насамперед тяганини в судових інстанціях, по-друге спричинені незначні збитки відшкодовані (компенсовані), кримінальним проступком не завдано значної суспільної небезпеки, сторони не мають претензій одна до одної та ін. Не зважаючи на вищезазначене, з теоретичних та прикладних чинників, запровадження у чинному КПК України інституту дізнання щодо кримінальних проступків, а також існуючі тенденції щодо його реформування, потребує глибокого доктринального і системного аналізу та переосмислення щодо відповідності принципу верховенства права та засадам правосуддя, а також відповідних досліджень.

Бібліографічні посилання:

1. Дізнання в поліції та митних органах : навч. посіб. Е. І. Макаренко, Л. М. Лобойко, В. М. Тertiшник та ін. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2019. 452 с.
2. Цимбал П. В., Баулін О. В., Мигрин Г. П. Податкова міліція як орган дізнання : навч. посіб. Ірпінь, 2001. 179 с.
3. Дмитрук М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2014. 221 с.
4. Сачко О. В. Правова визначеність щодо інституту кримінальних проступків та процесуальної форми дізнання. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 81 редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. Одеса : Гельветика, 2018. С. 127-133.

Бойко Олексій Павлович,
старший викладач кафедри
кримінального процесу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАВАЧЕМ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Потреба в дізнанні як формі досудового розслідування була викликана великою завантаженістю слідчих. Тому для розвантаження слідчих і ефективної організації досудового розслідування 22 листопада 2018 був прийнятий ЗУ № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який набрав чинності 01.07.2021 року [1]. Зазначеним законом була введена спрощена форма досудового розслідування дізнання, при якій здійснюється розслідування кримінальних проступків. Також прийнятий закон зумовив певні зміни в КПК України, як в цілому, так і процесуального порядку закриття кримінального провадження, так і щодо підстав до такого закриття дізнавачем.

Практика застосування норм чинного кримінального процесуального законодавства України дозволила виявити значну кількість дефектів логіко-структурної побудови окремих його норм і інститутів: прогалини, зайве дублювання, неправильне розташування; недосконалість юридичних конструкцій тощо. Такі відступи від вимог законодавчої техніки, як справедливо зазначає Капліна А.В., свідчать про юридичну недосконалість кримінального процесуального законодавства, породжують різні підходи при правозастосовчому тлумаченні, тягнуть за собою відсутність єдності правозастосовчої практики [2, с.38-39]. На жаль, така недосконалість чинного кримінального процесуального законодавства України властива і для закриття кримінального провадження дізнавачем. Для вирішення відповідних проблем існує потреба в їх дослідженні.

Як справедливо вказує Рось А.В., що закриття кримінального провадження завжди пов'язано з встановленням не однієї, а сукупності обставин. Ухвалення будь-якого правового рішення, зокрема рішення про закриття кримінального провадження, складається з двох основних етапів: збір і оцінка інформації, призводить до висновку про наявність (відсутність) окремих умов і ознак, подібних для прийняття рішення; і власне прийняття рішення на підставі

розробленої інформації. У законі ж для зручності використовують концентроване відображення суті та характеру сукупності тих обставин, які необхідні для прийняття процесуального рішення, і які прийнято називати підставами до закриття кримінального провадження [3, с.103].

Згідно ч.1 ст. 284 КПК України, законодавець визначив 14 підстав, коли може бути закрито кримінальне провадження. Що стосується дізнавача, то законодавцем встановлено лише 5 підстав, при яких він може закрити кримінальне провадження і тільки в разі, якщо жодній особі не було повідомлено про підозру у конкретному кримінальному провадженні. Що стосується випадків закриття кримінального провадження дізнавачем, то в абз. 2 п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України зазначено, що дізнавач зобов'язаний закрити кримінальне провадження, коли термін досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився і жодній особі не було повідомлено про підозру [4].

У ч. 2 ст. 219 КПК України законодавцем зазначено лише два терміни досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру: 1) дванадцять місяців; 2) вісімнадцять місяців. І то ці терміни стосуються тільки злочинів, а не кримінальних проступків [4].

На наш погляд, заплутано визначені терміни дізнання, відлік яких повинен починатися з дня повідомлення особі про підозру. Вважаємо, щодо кримінальних проступків законодавець не вказав, який повинен бути термін дізнання з моменту внесення відомостей до ЄРДР і до повідомлення особі про підозру.

У зв'язку з тим, що в КПК України відсутні терміни досудового розслідування щодо кримінальних проступків до внесення відомостей ЄРДР, вважаємо за необхідне, з метою вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України доповнити ч. 1 ст. 219 КПК України строком досудового розслідування кримінальних проступків, який не може перевищувати 6 місяців до повідомлення про підозру.

Бібліографічні посилання:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>. (дата звернення: 24.02.2021).

2. Капліна О. В. Актуальні проблеми тлумачення окремих підстав для закриття кримінального провадження. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 3. С. 38–45.

3. Рось А. В. Закриття кримінального провадження: проблеми правової регламентації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3. С. 102-110.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 24.02.2021).

Ворона Юлія Сергіївна,
курсант 2 курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Кіяниця Володимир Миколайович,**
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ СБУ

Актуальність теми: Працівники Служби безпеки України є рівноправними громадянами держави й мають повний обсяг прав та свобод, визначених міжнародними правовими нормами та відповідними конституційними засадами, серед яких важливе місце посідає право на соціальний захист. Проте існує нагальна потреба надання державою працівникам Служби безпеки України відповідних гарантій і компенсацій, які певним чином мають відшкодовувати

додаткові навантаження, пов'язані з особливостями виконання їхніх обов'язків [2].

Основним Законом держави – статтею 46 Конституції України визначено, що громадянам держави гарантується право на соціальний захист, що охоплює право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Суть поняття соціального захисту в законодавстві України нині не визначено. В нашій державі сфера соціального захисту є проблемною, оскільки громадяни не повною мірою забезпечені належним соціальним захистом. Науковці по-різному трактують поняття соціального захисту. під соціальним захистом розуміють діяльність держави, спрямовану на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних чинників, які впливають на особистість, створення умов для самовизначення й утвердження в житті [3]

Соціальний захист громадян передбачає дві складові. З одного боку, соціальний захист – це сукупність соціальних і юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його основних соціально-економічних прав, передусім права на рівень життя, необхідний для нормального відтворення та розвитку особистості. З іншого боку, соціальний захист громадян, який реалізується державою в процесі державного управління, – це ефективні засоби, що дають змогу впровадити належний рівень солідарності між особами, які отримують доходи, та особами, які їх не мають через вік, стан здоров'я та неможливість знайти роботу [3]. Окрім наведених, існують й інші трактування поняття «соціального захисту». На нашу думку, соціальний захист населення – це діяльність держави, яка скерована на забезпечення громадянам права на гідне життя, неодмінного для всебічного розвитку населення.

Прогалиною нашого законодавства є відсутність єдиного законодавчого акта, який би містив у собі перелік структурних органів, що належать до правоохоронної системи, та в якому було би передбачено й урегульовано всі

необхідні соціальні гарантії для забезпечення адекватного рівня життя та соціального захисту працівників цих органів. Структура правоохоронної системи є доволі багатогранною та налічує чимало органів, які здійснюють правоохоронну (правозастосовну та правозахисну) діяльність, забезпечують законність і правопорядок, захищають права й інтереси громадян, соціальних груп, суспільства і держави, займаються попередженням, припиненням правопорушень, застосуванням державного примусу або заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон та правопорядок. Отже, традиційно до правоохоронних органів відносили органи прокуратури та внутрішніх справ. Що стосується інших державних органів, то питання про їх належність до правоохоронних органів і зараз вирішується неоднозначно.

Статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони Державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [3].

Висновок: Сьогодні в Україні існує низька проблем у сфері соціального захисту працівників Служби безпеки України, над розв'язанням яких працюють фахівці різних галузевих наук. Основною проблемою залишається нормативно-правове регулювання, що здійснюється великою кількістю нормативних актів, деякі з них мають норми, що значно ускладнює їх використання на практиці. Крім того, багато норм декларативного характеру, які не містять механізму їх реалізації, що значно гальмує розвиток системи соціального захисту працівників Служби безпеки України.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, документ 254к/96ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 12.02.2021);
2. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229– XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021);
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 №2011- XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021);
4. Інструкція про організацію забезпечення і надання військовослужбовцям Служби безпеки України та членам їх сімей житлових приміщень. Наказ СБУ № 792 від 06.11.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-07#Text>, (дата звернення: 12.02.2021);

Гапіч Ігор Олегович,
слухач магістратури 2 курсу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Павлова Наталя Валеріївна,**
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

В сучасних умовах та з урахуванням чинного законодавства оперативно-розшукову діяльність не можна уявити без допиту. Допит - це процесуальна дія, яка є регульованим кримінально-процесуальним інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, що беруть участь у ньому, спрямована на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Серед видів допитів особливе місце належить допиту неповнолітніх. Підготовка та проведення допиту неповнолітніх та неповнолітніх визначається

віковими та психологічними особливостями допитуваної. Знання цих особливостей дуже важливо для вибору методів встановлення психологічного контакту, вибору режиму допиту, впливу на неповнолітнього, оцінки його показань.

Проблеми особливостей допиту неповнолітніх досліджували сучасні вітчизняні вчені: Закатов А. А., Каневський Л. Л., Коновалова, В.Є., Леоненко В.В., Павлюк Н.В., Тertiшник В.М., Федотов І.С., Шміголь Т.С., Шуліченко А.А. та ін. Однак деякі питання все ще залишаються актуальними для обговорення, що вимагає їх подальшого розвитку та вирішення.

Перехід від одного вікового періоду до наступного супроводжується так званими кризами розвитку, зумовленими суперечностями між виникаючими потребами та умовами їх задоволення, які вже не влаштовують зростаючу дитину.

Кожен віковий період розвитку підлітка характеризується різним спектром спілкування, різними типами провідних потреб, відносинами з оточуючими, ігровою діяльністю, захопленнями, цінностями, зміною рівнів соціального функціонування, інтелекту та розвитку, орієнтацією особистості. Всі ці фактори суттєво впливають на її свідомість, поведінку, ставлення до подій, включаючи судовий процес, що, звичайно, слід враховувати. Незалежно від процесуального статусу неповнолітнього - свідка, потерпілого, підозрюваного, слід мати на увазі, що його поведінка під час допиту значною мірою визначатиметься насамперед віковими, інтелектуальними, психічними особливостями розвитку. Таким чином, зміст, форма, достовірність показань неповнолітніх значною мірою залежатиме від рівня розвитку їх психіки, індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Уміння будувати самостійну історію з'являється у дітей близько п'яти років. У цьому віці дитині легше чогось навчитися (у сенсі розпізнавання), ніж відтворити це на словесному рівні. Діти цієї вікової групи (від трьох до семи років) ще погано розбираються у причинно-наслідкових зв'язках подій, зазвичай сприймають їх фрагментарно, часто доповнюючи свою історію вигадкою на основі власних уявлень.

В останні десятиліття існує традиція приписувати дітям дошкільного віку підвищену схильність до фантазування та надзвичайно багату уяву. Однак, на думку М.М. Коченова та Н.Р. Осипова, які спеціально досліджували це питання з точки зору завдань, що стоять перед судовою владою, посилена тенденція до фантазування у неповнолітніх свідків не так поширена. Це пов'язано з тим, що зміст і результативність уяви дитини пояснюється не лише віком, але значною мірою залежить від його життєвого досвіду, що також слід враховувати при оцінці свідчень з точки зору впливу уяви дитини на неповнолітнього свідка.

У період між 7-10 роками у дітей відбуваються глибокі зміни у свідомості, мисленні, мові, словниковий запас значно збагачується, з'являється здатність пояснювати події на основі досвіду, навички послідовного викладу подій з більшою деталізацією. Обсяг сприйняття збільшується. Уява стає багатшою та реалістичнішою. До 10 років з'являється здатність запам'ятовувати побачене або почуте, хоча підлітки до 14 років все ще не здатні логічно реконструювати подію, виділити в ній головне. Однак у цьому віці, приблизно з 8-10 років, у розмові з ними вже можна апелювати до їхнього почуття обов'язку, усвідомлення того, що людина повинна бути чесною, правдивою.

Також варто зазначити, що дитина, як правило, легше дорослого сприйнятлива до фантазій, схильна до фантазування і швидше стомлюється, стає неуважною. Тому її допит не повинен бути дуже тривалим, іноді необхідні переривання допиту. Тривалість допиту неповнолітніх, особливо неповнолітніх свідків та потерпілих, повинна визначатися не лише завданнями, які ставляться перед слідчими органами, але перш за все індивідуальними психологічними та віковими особливостями допитуваного. На думку М. М. Коченова, можна продуктивно засвідчити: діти 3-5 років близько 15-20 хвилин; діти 5-7 років - протягом 20-25 хвилин; діти 7-10 років - від 25 до 35 хвилин. Якщо за цей час вам не вдалося дізнатись, необхідно зробити перерву у допиті.

Для дітей дошкільної вікової групи характерний інтелект, їх сприйняття - деталізація. Відтворюючи спостережену подію, діти можуть свідчити про факти, не помічені дорослими. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до

послідовного логічного мислення і можуть давати лише прості відповіді на питання, які вони розуміють. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку характерна наявність підвищеної навіювання та схильність до фантазування. Слід також підкреслити, що допит неповнолітньої має багато особливостей. Один з них полягає в тому, що дитина у віці 7-8 років ще не здатна опосередковано висвітлювати і послідовно описувати побачене. Тому в структурі допиту немає фрази про вільну історію, вона проводиться у формі запитань та відповідей. Зрозуміло, що всебічність і повнота допиту неповнолітнього цілком визначається кількістю запитань, що задаються йому. Що стосується підлітків, то для них характерні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови у спілкуванні зі слідчим та передачі необхідної інформації. Старший шкільний вік характеризується схильністю до референтної (авторитетної) групи або референта (найбільш авторитетної особи).

Ось чому важливо встановити психологічний контакт з неповнолітнім, який передбачає бесіду про спорт, освіту, нові фільми, ігри тощо. Допитуючи неповнолітнього підозрюваного, слідчий повинен залишатися спокійним, доброзичливим, але також досить твердим. Тактика, яку слід застосовувати під час допиту, залежить від особистості підлітка. У разі допиту корумпованих і недисциплінованих неповнолітніх необхідно проявити серйозність і суворість, і, навпаки, якщо допитуваний сором'язливий, невпевнений у собі - його слід заохочувати і заохочувати.

У дітей підліткової групи (від 11 до 14-15 років) значно розширюються пізнавальні інтереси, самосвідомість, прагнення до самостійності, самоствердження. Певні риси характеру (надмірна впевненість у собі, самооцінка, підвищена вразливість, емоційна нестабільність тощо) посилюються.

До 16 років у молодій людині в цілому формується правосвідомість, в основному завершує процес соціалізації особистості. Ось чому з цього віку, згідно з чинним законодавством, встановлюється кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 20 КК). Неповнолітні у віці від 14 до 18 років мають широкі права самостійно, без згоди батьків, усиновлювачів та опікунів на виконання ряду цивільно-правових

угод, нести відповідальність у спеціально передбачених випадках (статті 2, 3 статті 26 Цивільного кодексу). У зв'язку з цим цілком справедливо визнати, що допити осіб, які досягли 16-17 років, доцільно проводити «переважно з використанням тієї самої тактики, яка рекомендована для допиту дорослих».

Допитуваному неповнолітньому слід допомогти у формуванні правдивих свідчень. Слідчий не повинен використовувати задавання питань, що мають елементи навіювання (навідні питання). Задавання навідних запитань часто є причиною добросовісних помилок у показаннях. Очевидно, що допит неповнолітнього повинен проводитись у дуже спрощеній, ігровій формі та, якщо можливо, у його лексиконі. Тільки в цьому випадку можна буде вважати, що питання правильно зрозуміле неповнолітніми, і це є гарантією адекватної відповіді. Доцільно використовувати допомогу вчителя як спеціаліста в галузі дитини, зокрема немовляти, психології.

Ми розглянули певні особливості, а саме психологічно-вікові особливості неповнолітніх осіб. Так, дійсно відмінності проведення такої слідчої (розшукової) дії, як допит, з дорослим відрізняється від проведення її з дітьми. Тому, якщо враховувати в своїй роботі вищевказані нами особливості, то є більше шансів отримати точні та правдиві свідчення від неповнолітньої особи.

Бібліографічні посилання:

1. Психологічні особливості допиту неповнолітніх – Інтернет ресурс - https://studme.com.ua/109812055395/psihologiya/psihologicheskie_osobennosti_do_prosa_nesovershennoletnih.htm
2. Психологічні особливості тактики допиту неповнолітніх– Інтернет ресурс - <http://www.ukr.vipreshebник.ru/krim-pravo/4503-psikhologichni-osoblivosti-taktiki-dopitu-nepovnlitnikh.html>

Гаркуша Аліна Григорівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., доцент, майор поліції
Шишкіна Ксенія Олегівна,
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування навчальної групи ДР-742
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА ДІЗНАВАЧА ТА ЗДІЙСНЕННЯ НИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Проведення дізнання у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки є відносно новим явищем у національному кримінальному процесі. Цим пояснюється наявність певної кількості проблемних моментів під час реалізації повноважень дізнавача в Україні. Тому, на нашу думку, актуальним є вивчення зарубіжного досвіду щодо проведення дізнання та закріплення статусу дізнавача у кримінальному процесуальному законодавстві інших країн.

Дослідженням та вивченням поставленого проблемного питання займався цілий ряд науковців, серед яких особливо можна виділити наукову діяльність таких вчених як: Авер'янова Т.В., Бичкова С.Ф., Вінберг А.І., Гончаренко В.Г., Коруховий Ю.Г., Клименко Н.І., Малаховська Н.Т., Росинська О.Р., Шляхов О.Р. та інші.

Для проведення такого аналізу ми звернулися до Кримінального процесуального кодексу Республіки Казахстан. Законодавством цієї держави також передбачене проведення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання, проте воно містить деякі відмінності, в порівнянні з українським.

Для початку потрібно з'ясувати поняття дізнання в кримінальному процесуальному законодавстві Республіки Казахстан. Під дізнанням тут

розуміється одна із форм попереднього розслідування кримінальних правопорушень, віднесених Кримінальним кодексом Республіки Казахстан до кримінальних проступків.

У ч.3 ст.10 КК Республіки Казахстан зазначено: «Кримінальним проступком визнається вчинене винне діяння (дія або бездіяльність), що не представляє великої суспільної небезпеки, яке завдало незначної шкоди або створило загрозу заподіяння шкоди особистості, організації, суспільству або державі, та за вчинення якого передбачене покарання у вигляді штрафу, виправних робіт, залучення до громадських робіт, арешту, видворення за межі Республіки Казахстан іноземця або особи без громадянства» [1]. На відміну від визначення, що надане у ч.3 ст.10 КК Республіки Казахстан, національне тлумачення поняття «кримінальний проступок», зазначене у ч.2 ст.12 КК України не має вказівок щодо суспільної небезпечності такого діяння та завданої ним шкоди.

Поняття «дознавач» також по-різному тлумачиться в межах кримінально-процесуального законодавства України та Республіки Казахстан. Так, ч.1 ст.63 КПК Республіки Казахстан визначає: «Дознавач – це посадова особа, уповноважена на здійснення досудового розслідування справи в межах своєї компетенції» [2]. В той же час, поняття «дознавач», що надане українським законодавцем у п.4-1 ч.1 ст.3 КПК України більш ширше розкриває коло осіб, уповноважених на здійснення дізнання та містить пряму вказівку щодо видів кримінальних правопорушень, які віднесені до підслідності дознавача.

Порівнюючи повноваження дознавача під час досудового розслідування кримінальних проступків в Україні та Республіці Казахстан є можливим виділити деякі відмінності. Стаття 63 Кримінального процесуального кодексу Казахстану виділяє наступні повноваження дознавача:

- дознавач має право своєю постановою прийняти до розгляду кримінальне провадження та здійснювати досудове розслідування по ньому в формах, визначених КПК Республіки Казахстан, самостійно приймати рішення про проведення слідчих та інших процесуальних дій, за виключенням випадків, коли законодавством передбачене їх затвердження або погодження начальником

органу дізнання чи передбачене погодження з прокурором, отримання санкції суду, слідчого судді або рішення суду;

- при розгляді справ, по яким проводиться попереднє слідство дізнавач уповноважений за дорученням начальника органу дізнання проводити невідкладні слідчі дії, про що не пізніше двадцяти чотирьох годин повинен повідомити прокурора та орган попереднього слідства;

- дізнавач зобов'язаний виконувати доручення суду, прокурора, органу попереднього слідства та органу дізнання про проведення окремих слідчих дій, вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в кримінальному процесі;

- в цілях забезпечення виконання вироку в частині цивільного позову, інших майнових стягнень, або можливої конфіскації майна дізнавач зобов'язаний вжити заходів для встановлення майна підозрюваного, або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за їх дії [2].

Повноваження дізнавача в кримінальному процесі Республіки Казахстан відображають його процесуальне становище під час проведення досудового розслідування кримінальних проступків.

Здійснюючи дане порівняльне дослідження важливим є розглянути форми дізнання, що існують в Республіці. Тут виокремлюють дві форми дізнання: 1) дізнання по справам, в яких обов'язкове проведення попереднього слідства; 2) дізнання по справам, при розгляді яких попереднє слідство не є обов'язковим.

Перша форма передбачає збір та фіксацію слідів злочину. Вона починається уповноваженими особами органу дізнання та складається із проведення невідкладних слідчих дій, направлених на формування доказової бази. В даному випадку проводяться наступні невідкладні слідчі дії: огляд, обшук, виїмка, затримання та допит підозрюваного, освідування, допит потерпілих та свідків. Ця форма передбачає надання дізнавачу 10-денного терміну на проведення вищезазначених дій, після чого усі зібрані матеріали передаються слідчому. Після передачі кримінального провадження слідчому орган дізнання має право проводити лише слідчі та розшукові дії, за дорученням слідчого. У ситуації, коли

суб'єкт злочину не встановлений, органи дізнання здійснюють оперативно-розшукові заходи, про результати яких повідомляють слідчого.

Друга форма дізнання являє собою розслідування кримінального провадження в повному об'ємі та завершається складенням обвинувального акту або закриттям кримінального провадження. Вона відрізняється від першої більш тривалим строком розслідування, який становить 1 місяць, а також, виключає необхідність передачі матеріалів кримінального провадження слідчому.

Розглянувши кримінально-процесуальне законодавство Республіки Казахстан, в частині проведення дізнання, можна виокремити той факт, що тут органи дізнання є уповноваженими на проведення оперативно-розшукових заходів. В той же час в Україні така можливість відсутня, адже проведення оперативно-розшукових заходів в національному кримінально-процесуальному законодавстві покладається на оперативні підрозділи. Так, у статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені підрозділи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності, до яких належать оперативні підрозділи зазначених у даній нормі органів. Також, у ч.2 ст.5 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено: «Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється» [3]. Тобто, це остаточно виключає можливість проведення оперативно-розшукової діяльності підрозділами дізнання.

Дослідивши поставлене проблемне питання, було визначено, що процесуальне становище дізнавачів у кримінальному процесуальному законодавстві України та Республіки Казахстан має як схожі, так і відмінні риси. Подібні ознаки простежувалися під час розкриття понять: «дізнавач», «дізнання» тощо; визначення повноважень та процесуального статусу дізнавача у кримінальному процесі обох країн. Відмінні риси ми могли спостерігати під час ознайомлення з формами дізнання у Республіці Казахстан. При цьому доречним є зазначити про встановлення факту можливості здійснення оперативно-

розшукових заходів органами дізнання Республіки Казахстан, в той час, як національні дізнавачі не є уповноваженими на таку діяльність.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан від 03.07.2014 р. № 226-V. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252#pos=5;-106 (дата звернення: 02.02.2021р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 04.07.2014 р. № 231-V. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852#pos=4;-106 (дата звернення: 03.02.2021р.).
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 03.02.2021р.).

Главацький Антон Ігоревич,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Шиян Анатолій Григорович,**
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЩО ПРО ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ В УКРАЇНІ

З 1-го липня 2020 року відповідні правоохоронні органи України почали здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Відповідно до статті 12 Кримінального кодексу України кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [1].

Кримінальні проступки розслідуються шляхом проведення дізнання, стосовно якого в п. 4 статті 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) тільки вказано, що воно є формою досудового розслідування [2].

Серед правників поняття дізнання як форми досудового розслідування трактується по-різному. Так, наприклад, базуючись на положеннях Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (далі - КПК 1960 року), дізнання визначалося як одна із форм досудового розслідування, яка полягає в проведенні органом дізнання або уповноваженими службовими особами (дізнавачами) процесуальних та слідчих дій із встановлення обставин злочину та винних у його вчиненні, а також з прийняття відповідних рішень у кримінальних справах з метою досягнення завдань кримінального судочинства. М.В. Джига, О.В. Баулін, С.І. Лук'янець, С.М. Стахівський під дізнанням розуміли одну з форм попереднього розслідування, яка полягає в проведенні органом дізнання та уповноваженими ним службовими особами (дізнавачами) процесуальних дій по встановленню обставин злочину і винних у його вчиненні осіб, а також прийнятті відповідних рішень у кримінальній справі з метою досягнення загальних завдань кримінального судочинства [3, с. 218-219].

З урахуванням положень КПК України 2012 року трактування цього поняття зараз дається інше. Насамперед, вказується, що дізнання можна визначити як таку форму досудового розслідування, що передбачена кримінально-процесуальним законодавством, і здійснюється компетентними на те органами та полягає у реалізації завдань кримінального провадження при вчиненні кримінальних проступків, тобто того, що не віднесено до категорії злочинів [4, с. 74].

Досудове розслідування по кримінальних проступках повинні здійснювати підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів Державного бюро розслідувань; г) Національного антикорупційного бюро України (ч. 3 ст. 38 КПК).

Основна процесуальна фігура, на яку покладається обов'язок здійснення розслідування кримінальних проступків – дізнавач, який п. 4-1 ст. 3 КПК визначається як службова особа підрозділу дізнання перерахованих вище правоохоронних органів.

Дізнавач під час здійснення дізнання наділяється повноваженнями слідчого, він несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання. Дізнавач уповноважений: 1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України; 2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК; 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК, відповідним оперативним підрозділам; 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку; 6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокуророві на затвердження; 7) ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК; 8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК (ст. 40-1 КПК).

Провадження дізнання по кримінальних проступках характеризується багатьма процесуальними новелами, теоретичні та практичні проблеми застосування яких зараз перебувають у полі зору багатьох науковців.

Однією з таких новел є визначена ч. 3 ст. 214 КПК можливість збирання дізнавачами фактичних даних до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) для з'ясування обставин вчинення

кримінального проступку.

У зв'язку з цим привертає увагу до себе така особливість - на відміну від слідчих, які до внесення відомостей до ЄРДР можуть провести лише огляд місця події у невідкладних випадках (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду), дізнавачі мають право: відібрати пояснення; провести медичне освідування; отримати висновок спеціаліста і за згодою зняти показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучити знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі та документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей. При цьому законодавець визначив, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених у ст. 84 КПК, є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, а також отримані за згодою показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Але такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, що постановляється за клопотанням прокурора.

Аналіз цих нововведень вказує на те, що вони частково відповідають положенням ст. 97 КПК 1960 року – ними також дозволялося з метою перевірки заяви чи повідомлення про злочин до порушення справи проводити певні перевірні дії, за результатами яких приймалося рішення про порушення або відмову в порушенні кримінальної справи [5].

Чи будуть ці нововведення доцільними та ефективними, покаже практика, яка, як відомо, є критерієм істини. За потреби, вона визначить і подальші наукові дослідження в цьому напрямі.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 292 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 452 с.
3. Соловей О.М. Законодавство про кримінальні проступки: порівняльний аналіз. *Юридичний бюлетень, випуск 13*. 2020. С. 216-220. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/13/30.pdf>
4. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю.С. Шемшученка. - 2-е вид., переробл. і допов. К.: Юридична думка, 2015. 1017 с.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0007.html

Гречишкін Ілля Костянтинович,
курсант 3 курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
науковий керівник: **Черняк Наталія Петрівна**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ ТА ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України в 2012 році значною мірою була здійснена переоцінка ролі та повноважень слідчого у процесі здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні. В результаті зміни законодавства роль слідчого, як самостійного суб'єкта була значною мірою звужена.

На сьогоднішній день у процесі здійснення досудового розслідування слідчий суттєво обмежений у самостійному здійсненні процесуальних дій, а їх реалізація стає можливою лише шляхом ефективної безпосередньої кооперації із процесуальним керівником, яким згідно з чинним законодавством є прокурор. У зв'язку із цим актуальним постає питання аналізу та розробки методів ефективної взаємодії прокуратури та органів досудового розслідування для забезпечення завдання кримінального провадження [1].

Перш за все при дослідженні даного питання, на нашу думку, слід проаналізувати власне сутність поняття «взаємодії» у контексті співробітництва прокурора та слідчого при здійсненні покладених на них повноважень. Узагальнено її можна розглядати як явище професійного контакту, що має місце як результат спільної діяльності у межах конкретного кримінального провадження.

Однак доцільно зазначити, що це питання є значно ширшим та охоплює цілий комплекс правових, управлінських та психологічних явищ. У сучасній науковій літературі питання взаємодії прийнято розглядати як систему трьох взаємопов'язаних елементів, а саме:

1. Спільно-індивідуальну діяльність суб'єктів, під час якої кожен з них виконує покладене на нього завдання незважаючи один на одного;
2. Послідовна планова діяльність, що охоплює виконання спільного завдання шляхом поетапного здійснення конкретних дій для досягнення загальної мети;
3. Взаємна діяльність всіх учасників певного процесу із повноцінною взаємодією всіх суб'єктів [2].

На нашу думку, найважливішим елементом взаємодії є саме узгодженість дій суб'єктів, що забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування. Так у працях М. Багрія, дана узгодженість дій у процесі здійснення процесуальної діяльності власне й являє собою сутнісну характеристику процесу взаємодії та є її ключовою складовою [3].

Крім того, окремим важливим питанням виступає проблема взаємопорозуміння прокурора та слідчого. Її актуальність обумовлена спільністю завдань вищезазначених суб'єктів, що регламентована чинним кримінальним процесуальним законодавством. Однак на практиці частим явищем є розбіжність поглядів прокурора та слідчого при вирішенні певних процесуальних завдань у конкретному провадженні. При цьому складність у прийнятті спільного рішення обумовлена різницею у процесуальному статусі даних суб'єктів, де прокурор займає вище положення відносно слідчого, що надає йому значно більше переваг, що за відсутності єдиної стратегії зумовлює зниження швидкості провадження [4].

Виходячи з усього вищезазначеного, доцільно зробити висновок, що взаємодія слідчого та прокурора є складним багатограним процесом, що охоплює як окреме здійснення ними покладених повноважень у межах своєї діяльності, так й їх спільну кооперацію для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування конкретного кримінального провадження з дослідження всіх існуючих обставин та залученням всіх необхідних сил, що потребує наявності чіткого алгоритму узгоджених дій, де кожен з суб'єктів виступає конкретною частиною загального механізму ефективної взаємодії.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> дата звернення 21.02.2021)
2. Бандурка А.М. Бочарова С.П., Землянская Е.В. Основи психології управління: посібник. Харків : ООО «Фортуна-пресс», 1998. 464 с.
3. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2013. Випуск 57. С. 315–321.
4. Тищенко С. Інститут взаємодії сторони обвинувачення за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Публічне право*. 2012. №4. С. 396-400.

Кигаї Владислава Андріївна,
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
науковий керівник: **Павлова Наталя Валеріївна,**
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ВІДНОСНО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДИНИ ЗА ЗОВНІШНІМИ ОЗНАКАМИ

На сучасному етапі правоохоронної діяльності розкриття кримінального правопорушення часто пов'язано з необхідністю встановлення особи (осіб), яка в тій чи іншій мірі причетна до скоєного. Важливо, щоб розслідування і розкриття кримінального правопорушення створювали портрет особи, яку впізнають. Коли людина невідома і немає свідків, які могли б прояснити ситуацію, єдиний спосіб полегшити розслідування кримінального правопорушення і встановити винного - це докази, виявлені на місці події.

Як правило, судово-медичні дослідження антропологічних особливостей і їх джерел проводяться для пошуку зниклих без вісті, прихованих злочинців, ідентифікації невпізнаних трупів, ідентифікації осіб, створення автоматизованих баз даних, організації оперативних записів і з медичної точки зору. Встановлення особи в загальному сенсі - це встановлення особи як особистості, яка характеризується різними соціальними і фізичними характеристиками, такими як соціальний статус, характер і зовнішній вигляд[1, с.187].

А. Бертільон був першим, хто розробив систему опису характеристик зовнішнього вигляду, а пізніше її значно вдосконалив А. Рейсс. Під зовнішнім портретом розуміється науково обґрунтована система опису зовнішніх ознак і характеристик людини з використанням спеціально впорядкованої і загальноприйнятої термінології для дослідження і пізнання людини в криміналістиці.

Зібрати дані про образ невідомого людини досить складно. Основними джерелами цих даних є інформація, отримана в результаті перших слідчих заходів (досліджень) (опитування свідків, потерпілих, дослідження слідів, фотомонтаж і т. д.).

Використання інформації про зовнішність людини (або її елементи) має ґрунтуватися на аналізі та оцінці зібраної і записаної інформації. Він заснований на результатах такого аналізу і оцінки інформації про зовнішність людини. І. І. Кохутіч пропонує визначити форми та напрями їх застосування, практично здійснюваного в будь-якій з наступних трьох ситуацій.

Перша ситуація пов'язана з необхідністю встановлення особи зниклого безвісті злочинця або очевидця, невідомого правоохоронним органам (злочинець зник з місця події або слідству не вдалося встановити очевидців). Ідентифікація особистості за зовнішніми ознаками в даній ситуації здійснюється в публічних і приватних умовах за допомогою оперативних, слідчих та експертних методів і засобів.

Друга ситуація стосується випадку ідентифікації людини, яка знаходиться в полі зору поліції, але ще не була ідентифікована (відбувається, коли вам потрібно ідентифікувати людину, яка була арештована через її схожість з злочинцем і доставлену в поліцію, і яка не має документів, але приховує своє ім'я та іншу інформацію)[2, с.63].

Третя ситуація є такою, коли у випадку знайдення трупа його особа є невідомою. Для ідентифікації особи робляться фотографії масок, пластмасові реконструкції, а також репродукції суб'єктивних портретів і графічні реконструкції в порівнянні з фотографіями карт зниклих без вісті можуть використовуватися для встановлення особи померлого або зниклого. Якщо фотографій немає, порівняння буде проводитися за описом. Як показує практика, пред'явлення трупа або відображення його зовнішнього вигляду (фотографії, посмертні маски, реконструкції черепа) - ефективний спосіб пізнати мертвого або мертвого. Підставою для висновку про ідентичність (тотожність) порівнюваних об'єктів (ідентифікованих і ідентифікуючих) є збіг загальних і індивідуальних

особливостей зовнішнього вигляду і аргументоване пояснення їх можливих відмінностей. Щоб такі висновки стали доказами, їх потрібно оформити відповідно до встановленого кримінальним процесуальним кодексом порядку.

Також слід враховувати, що люди різного віку по-різному сприймають візуальну інформацію. Молоді люди, як правило, не запам'ятовують ознаки зовнішності (це стосується і місця), сприйняття якої вимагає цілеспрямованої уваги і певного життєвого досвіду. У літніх людей сприйняття являє собою більш цілеспрямовану, точну, логічну послідовність. Тому при отриманні показань та будуванні цілісної картини образу особи потрібно враховувати і дані вікові особливості допитуваного [3, с.39].

Таким чином, встановлення особистості на основі зовнішності ґрунтується на положеннях теорії ідентифікації, які засновані на відносній незмінності і ідентифікуючому значенні зовнішності, їх класифікації з використанням відповідних методів дослідження і тактичних рекомендацій, розроблених вченими-криміналістами. Також можна сказати, що даний напрям криміналістики є досить прогресивним в наш час, адже з розвитком цифрових технологій, з повною глобалізацією мережі Інтернет, знайти та ототожнити особу за зовнішніми ознаками стає все простіше та набагато швидше.

Бібліографічні посилання:

1. Шепитько В.Ю. Криміналістика / Шепитько В.Ю., Коновалов В.О., Журавель В.А. Харків: Право, 2008. 464 с.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підр. М.В. Салтевський. Київ.: Кондор, 2005. 588 с.
3. Мельничок В. Криміналістична характеристика суб'єктивної пам'яті. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 39-43.

Кіяниця Володимир Миколайович,
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ЗАСТАВА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Виходячи зі змісту норм окремих статей Кримінального процесуального Кодексу України (далі КПК України), одним із запобіжних заходів, які застосовуються у нашій Державі, визначено – застава.

Законодавець дає можливість суддям застосовувати до підозрюваних осіб запобіжні заходи, більш альтернативні ніж тримання під вартою. Так, однією з таких альтернатив є застосування застави. В кримінально-процесуальному розумінні - застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний (казначейський) рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, за умови звернення внесених коштів у дохід держави, в разі невиконання обов'язків передбачених ст. 177 КПК України. Більше того, за ч. 3 ст. 183 КПК України суд або слідчий суддя зобов'язані застосувати заставу в разі, коли беруть особу під варту, тобто зобов'язані надати підозрюваному можливість лишитись на свободі, не обмежуючи його волі.

Слідчий суддя, суд при винесенні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст. ст. 177 та 178 КПК України, *має право не визначити розмір застави* у кримінальному провадженні, щодо:

- злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- злочину, який спричинив загибель людини;
- особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею;
- злочинів, передбачених Кримінальним Кодексом України:

*ст. 255 (Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній);

*ст. 255⁻¹ (Встановлення або поширення злочинного впливу);

*ст. 255⁻² (Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці));

*ст. 255⁻³ (Звернення за застосуванням злочинного впливу);

*особливо тяжкого злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [2].

Держава відповідно до Конституції України взяла на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права та свободи, визначені в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі — Конвенція) та Протоколах до неї. Вказана гарантія реалізується шляхом врахування норм Конвенції та практики Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ, Європейський суд) в національному правозастосовчому процесі [3].

Однією з найбільш важливих галузей правозастосування є розслідування кримінальних проваджень. Значною мірою рівень забезпечення прав та врахування практики ЄСПЛ в діяльності органів досудового розслідування та судів залежить від правових позицій, які формує найвищий судовий орган в Україні це — Верховний Суд. Адже відповідно до визначених законом повноважень, Верховний Суд не тільки виконує свою основну функцію — здійснення правосуддя, але й покликаний формувати єдину правозастосовчу практику.

Насамперед, варто звернути увагу на постанову Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду України (далі ККС ВС) від 23.05.2018 р. у справі №490/2455/17, якою була скасована ухвала суду апеляційної інстанції. Колегія суддів ККС ВС зазначила, що процесуальним законом передбачено оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому законодавець не встановив будь-якої заборони на оскарження в апеляційному порядку такої ухвали слідчого судді в частині визначення розміру застави. Тож оскарження альтернативного запобіжного заходу, визначеного поряд з основним в ухвалі слідчого судді, не

може розглядатися як оскарження окремої ухвали слідчого судді, що не підлягає апеляційному оскарженню .

У той же час застава в кримінальному провадженні вважається процесуальним примусом, який застосовується до підозрюваного, обвинуваченого та покладає відповідні зобов'язання не лише на підозрюваного або обвинуваченого, але й на іншу особу (заставаодавця), яка погодилася внести заставу за підозрюваного або обвинуваченого.

Законодавець у частині 2 статті 182 Кримінального процесуального кодексу України визначив, що заставу може вносити як підозрюваний, обвинувачений, так і інша фізична або юридична особа (заставаодавець). Така норма дозволяє використовувати заставу як запобіжний захід та у разі відсутності у підозрюваного чи обвинуваченого матеріальних ресурсів, які можуть бути надані як гарантія його належної поведінки[5]

Ми погоджуємось з думкою Г. М. Куцкіра, і варто додати, що як фізичні, так і юридичні особи, взявши на себе зобов'язання діяти в якості заставаодавців, повинні бути ознайомлені з матеріалами справи, зокрема, в якій особа, за яку здійснюється застава, обгрунтовано підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення; або вперше її переслідують; та з усіма ризиками та відповідальністю, які несе заставаодавець у разі порушення підозрюваним, обвинуваченим умов до застосування запобіжного заходу у вигляді застави.

Розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майна та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особистість та ризики (приховувати від попереднього – органи судового розслідування та / або суд; знищити, приховати або спотворити будь-які речі чи документи, які мають важливе значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконний вплив на жертву, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста в те саме кримінальне провадження; втручатися у кримінальне провадження будь-яким іншим способом; вчинити інше кримінальне правопорушення, в якому підозрюють, обвинувачують). Розмір застави повинен достатньо гарантувати, що

підозрюваний, обвинувачений буде виконувати покладені на нього обов'язки і повинен відповідати фінансовому становищу особи, щодо якої застосовується цей запобіжний захід.

Надання права слідчому судді при прийнятті рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не визначати розмір застави у кримінальному провадженні за тяжке або особливо тяжке корупційне правопорушення частково суперечить статті 29 Конституції України, яка визначає, що цей захід може бути тимчасово застосований без рішення суду лише «у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити», а також становить дискримінацію (на підставах, визначених у статті 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»). Оскільки стосовно осіб, яких підозрюють або звинувачують у скоєнні інших злочинів однакового ступеня тяжкості або навіть тих, які за своїм ступенем є великими, слідчому судді такі права не надаються..

Предмет застави може бути тільки у грошовій валюті України. Інші матеріальні цінності, майно або нерухомість не можуть бути передані в заставу. Не можуть бути передані в заставу грошові кошти, залучені або вилучені в якості речових доказів до матеріалів кримінальної справи.

Закон визначає сукупність обставин та критеріїв, якими слід керуватися при визначенні розміру застави в кожному конкретному випадку. Такими обставинами є всі обставини вчиненого кримінального правопорушення, майновий та сімейний стан підозрюваного, обвинуваченого, характер ризиків, передбачених у ст. 177 КПК України [2].

Межі розміру застави залежать від установленого Кримінальним Кодексом України тяжкості злочину (ст. 12), у вчиненні якого особа підозрюється, обвинувачується. Утім, розмір застави може бути й більшим.

Наслідками невиконання підозрюваним, обвинуваченим чи заставодавцем обов'язків, покладених на них під час обрання застави як запобіжного заходу є звернення грошових коштів у дохід держави (зараховуються до спеціального фонду Державного бюджету України). У разі звернення застави в дохід держави

до підозрюваного, обвинуваченого застосовується або інший, більш суворий запобіжний захід, або застава вже в більшому розмірі (ч. 10 ст. 182 КПК України). За загальним правилом застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу.

Згідно з ч. 2 ст. 182 КПК України застава може вноситися як особисто підозрюваним, обвинуваченим, так й іншими фізичними та юридичними особами. У теорії кримінального процесуального права за суб'єктним складом виділяють такі види застави:

- особиста, якщо її вносять безпосередньо підозрюваний, обвинувачений;
- неособиста, якщо таку вносять інші фізичні чи юридичні особи;
- частково особиста (змішана) – якщо заставу вносять у певних частках обвинувачений разом з іншими фізичними чи юридичними особами. Проте, як свідчить судова практика, особисте внесення застави підозрюваним, обвинуваченим здійснюється у поодиноких випадках

Заставодавцем у кримінальному провадженні повинна бути дієздатна особа.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Дана оновлення 16.12.2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mus31252?an=6&ed=2018_12_10 (дата звернення: 01.02.2021);
2. Кримінальний кодекс України. Дана оновлення 04.12.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.02.2021);
3. Судова практика Касаційного кримінального суду та Великої Палати Верховного Суду. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/zahist-konvenciynih-prav-u-kriminalnomu-provadhenni.html> (дата звернення: 02.02.2021);
4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (Рим, 4.XI.1950) ратифікована 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/ed19900101 (дата звернення: 02.02.2021);

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 02.02.2021);

Костюк Юлія Андріївна,
курсант II курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Кіяниця Володимир Миколайович,**
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗРАЗКОВІ ТА ТИПОВІ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В основу механізму зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві ліг інститут пілотних рішень, які виносить Європейський суд з прав людини. З часу прийняття першого пілотного рішення, застосування даного інструменту було направлено у першу чергу на зменшення навантаження на суди та суддів. За своєю сутністю, пілотні рішення Європейського суду з прав людини являють собою вказівки державним органам на існування системної проблеми, яка стосується великої кількості осіб, та рекомендації щодо усунення виявлених порушень. Шляхом впровадження інституту пілотних рішень було вирішено одразу дві задачі: по-перше, було впроваджено інститут, спрямований на вирішення багаторазово повторюваних проблем; по-друге, даний механізм сприяв вирішенню справ, що впливають з стійкого, системного функціонування адміністративних і правозастосовних органів правової системи держави. Як відзначається у науковій літературі, така процедура була впроваджена у багатьох судових системах Європи: в Угорщині, Португалії, Франції, Італії, Австрії, Словенії, Литві. В той самий час, існує практика, коли європейські країни відмовились від впровадження таких процедур, наприклад законодавці Латвії аргументували свою незгоду з даним нововведенням можливими запереченнями учасників процесу проти визначення справи як типової для постанови зразкового

рішення; тим, що фактичні обставини по справі можуть різною мірою відрізнятися, а суд може їх врахувати як ідентичні; а також тим, що у зв'язку із запровадженням цього інституту виросте навантаження на Верховний Суд [2].

Україна у даному контексті стала на сторону держав, у яких функціонують механізми зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві, і при цьому, відсутня певна єдина модель, досвід якої було запозичено Україною. Український варіант зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві не був повністю скопійований з певної конкретної моделі, і має свої особливості.

Також із даного приводу варто зазначити, що впровадження даних механізмів в Кодексі адміністративного судочинства України [3] не применшило актуальності наукових досліджень зарубіжних моделей, а навпаки, надало таким дослідженням нового значення. Зарубіжний досвід функціонування механізмів зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві має вивчатись і надалі з метою вдосконалення чинного законодавства, практики його застосування, продовження процесу приведення існуючої правової системи до міжнародних стандартів.

У світі існує дві моделі забезпечення єдності судової практики: континентальна та англо-американська [4, с. 187]. Не зважаючи на очевидні відмінності у сутності обох моделей, їх обидві все ж об'єднує те, що сутність кожної із них полягає у забезпеченні однакового застосування судами висновків, прийнятих у процесі діяльності судів вищих інстанцій.

У країнах англо-американської системи єдність судової практики на найвищому рівні забезпечує Верховний суд.

У країнах континентальної системи завдання забезпечення єдності судової практики покладається на суд або/та касаційної інстанції або на верховні суди держав. Суд касаційної інстанції, як правило, у державі один, проте В.В. Ільков звертає увагу на те, що їх може бути декілька, у випадку, коли судова система будується за принципом спеціалізації судів [4, с. 187]. Для прикладу, раніше в 665 Україні функціонував Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, на якого було покладено функції касаційної судової інстанції

у відповідних спорах, втім станом на сьогодні, Верховний Суд здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції у складі наступних структурних одиниць: Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд та Касаційний цивільний суд. Тобто, у даному аспекті Україна привела свою судову систему у відповідність до судових систем інших країн континентальної системи.

Ключові відмінності, які дозволяють розрізнити держави континентальної та англо-американської моделі забезпечення єдності судової практики, у своїй праці розкриває у своїй праці А.В. Журавльов. Як відзначає дослідник, у сучасній доктрині та законодавстві країн континентальної Європи домінує принцип, згідно якого суди у своїй діяльності керуються та підкоряються закону, а рішення, що виносяться ними, мають силу індивідуально-правових *casus* актів. Відзначається, що правовою доктриною деяких країн континентального права судова практика взагалі не розглядається як джерело права, проте деякі європейські країни пішли шляхом визнання концепції обмеженого судового прецеденту, під яким розуміється рішення вищих судових інстанцій нормативного характеру, які в процесі тлумачення закону створюють норми, що відповідають закону та підлягають обов'язковому застосуванню в подібних справах [4, с. 79]. Таким шляхом пішла і Україна, регламентувавши в нормах Кодексу адміністративного судочинства України [2] інститути зразкових та типових справ. Зразкова справа також за своєю сутністю являє собою рішення вищої судової інстанції нормативного характеру, яке є обов'язковим для врахування при розгляді подібних справ, які у вітчизняному законодавстві дістали назву типових.

Висновок. Україна відноситься до держав континентальної моделі забезпечення єдності судової практики, у яких важливе місце у забезпеченні єдності судової практики відіграє Верховний Суд. У науковій літературі до таких держав відносять Францію, Федеративну Республіку Німеччина, Угорщину, Латвію, Болгарію та ряд інших європейських держав. Засновники системи адміністративних судів в Україні брали за приклад досвід даних держав, і як наслідок, в Україні було посилено роль Верховного Суду у забезпеченні єдності

судової практики шляхом наділення його повноваженнями розглядати спори про компетенцію, приймати зразкові судові рішення у спорах, що виникають з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги [3, с. 169]. Тому у процесі пошуку напрямів удосконалення чинної системи зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві варто також звертатись до досвіду таких держав.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, документ 254к/96ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 12.02.2021);

2. Стрілець Т.Г. Судова реформа: навіщо потрібні типові і зразкові справи : веб-ресурс «Судово-юридична газета». URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/109238-sudebnaya-reforma-zachem-nuzhny-tipichnye-i-obraztsovye-dela> (дата звернення 30.01.2021 року)

3. Ільков В.В. Джерела права в адміністративному судочинстві України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 Ільков Василь Васильович ; Харківський національний університет внутрішніх справ Міністерство внутрішніх справ України, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ 668 Міністерство внутрішніх справ України; наук. консульт. Клочко А.М. Дніпро, 2017. 478 с.

4. Журавльов А. В. Судовий прецедент як джерело права в адміністративному судочинстві. Актуальні проблеми держави і права. 2016. Вип. 76. С. 75-84

Кусайко І. Ю.,

курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

науковий керівник: **Черняк Н.П.**

доцент кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

В липні минулого року у Кримінальному процесуальному законодавстві було запроваджено інститут кримінальних проступків з наміром спростити досудове розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу України «Класифікація кримінальних правопорушень» визначено, що кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини [1]. Схожий розподіл правопорушень вже давно існує у багатьох інших країнах світу, до прикладу в Латвії, Швейцарії, Туреччині та інших. Завдяки змінам у законі в органах Національної поліції з'явилися підрозділи дізнання. Проте поява даного інституту викликала багато дискусій та негативу.

Однією з головних цілей впровадження інституту кримінальних проступків було розвантаження слідчих, так як майже половина зареєстрованих кримінальних правопорушень перейшли у ряд проступків. Завдяки цьому слідчі мають змогу сконцентруватися на розслідуванні тяжких злочинів.

Розслідуванням кримінальних проступків здійснює дізнавач. У кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) дане поняття тлумачиться як «службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених КПК, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків» [2]. Дізнавач у своїй процесуальній діяльності наділяється повноваженнями слідчого та ще низкою прав серед яких: відібрання пояснення; проведення медичного освідування; отримання висновку спеціаліста і зняття показання засобів фото- і кінозйомки відеозапису або з

технічних приладів із такими функціями;вилучення знаряддя й засобів вчинення кримінального проступку,речей та документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку,або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [2].

Основним нововведенням є те що за діяння, що не є злочином особа не несе покарання у вигляді позбавлення волі. Більше того до громадянина, що виступає підозрюваним у вчиненні кримінального проступку можливе лише застосування таких запобіжних заходів як особисте зобов'язання та особиста порука. Загалом законодавством за вчинення проступків передбачено такі види покарань як: штраф до 51 тисячі гривень, громадські чи виправні роботи та арешт або обмеження волі. Існує також додаткове покарання щодо позбавлення права займатися певною діяльністю та обіймати певні посади.

Однією з головних проблем даного інституту є строки дізнання. Звісно терміни досудового розслідування кримінальних проступків значно скоротилися У випадку повідомлення особі про підозру або її затримання розслідування має бути завершено протягом 72 годин. Якщо ж підозрюваний не визнає вину або ж проступок вчинив неповнолітній, чи виникла необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, то - протягом 20-ти діб. Максимальний термін розслідування проступків становить місяць, у виняткових випадках строк може бути продовжено до 2 місяців [2].

Зазначимо, що одним із позитивних моментів є те, що завдяки скороченню строків судового розгляду особа, що визнана потерпілою матиме змогу прискорити процес отримання компенсації за завдані збитки.

Загалом, інститут кримінальних правопорушень без сумнівів потребує подальшого вдосконалення з внесенням поправок до законодавства. Хоча варто зазначити, що внесені вже зміни є позитивним моментом і дійсно покликані прискорити досудове розслідування кримінальних проступків та розвантажити слідчих для зосередження їх уваги на більш тяжких та особливо тяжких злочинів.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 21.02.2021).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 21.02.2021).

Кучеренко Денис
старший судовий експерт відділу вибухово-
технічних досліджень
Дніпропетровський НДЕКЦ
Резцова Наталія
майор поліції
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ І ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Судова вибухотехнічна експертиза – рід криміналістичної експертизи, предметом якої є фактичні дані (обставини), які пов’язані з визначенням групової належності та єдиного джерела походження вибухових пристроїв в цілому вигляді або за їх фрагментами (осколками), елементів вибухових пристроїв, обставин вибуху, які встановлюються на основі спеціальних знань в області криміналістичної вибухотехніки за питаннями, які поставлені на вирішення експертизи [1].

Виходячи із поданого визначення варто звернути увагу на відмежування судової вибухотехнічної експертизи від суміжних із нею експертних досліджень, пов’язаних із вибухами на виробництві, транспорті тощо, такими, що викликані порушенням технологічного процесу, правил техніки безпеки або експлуатації різних виробничих потужностей під час проведення робіт,

завантаженні/розвантаженні будь-яких твердих матеріалів або рідких речовин, зокрема, вибухонебезпечних речовин і матеріалів.

Якщо на місці події наявні сліди вибуху, то слід вилучати всі предмети або їх частини, на яких є сліди кіптяви. Зокрема, практичні працівники повинні звернути увагу на те, що з епіцентру вибуху обов'язково збираються зразки з поверхонь – носіїв вибуху: зразки ґрунту, якщо вибух було здійснено на ґрунті, залишки бетону або штукатурки за умови вибуху в приміщенні, якщо вибухнуло в автомобілі, треба вилучити елементи зі слідами плавлення тощо. Відповідно до порядку упакування та зберігання вилучені предмети поміщаються в герметичну тару (скляні ємності, поліетиленові пакети або мішки тощо).

Як і в усіх інших випадках, під час огляду місця події зі слідами вибуху, складається протокол огляду місця події з планом-схемою і фотографіями (фототаблицею). Фототаблиця до протоколу огляду місця події відіграє значну роль для проведення експертного дослідження.

Фототаблиця, яка надається разом із протоколом огляду місця події, повинна містити інформацію про пошкодження на предметах, які знаходилися на місці події в момент вибуху та сліди на них (кіптява, характер та інтенсивність її розподілу; наявності воронки та її параметри і конфігурація (діаметр, глибина, структура країв, ступінь пошкодження предметів, які знаходилися в зоні вибуху), матеріал, у якому утворилась воронка: деревина, залізо, асфальт, бетон тощо, пошкодження скляних поверхонь.

Серед об'єктів вибухотехнічної експертизи можна назвати наступні: вибухові речовини та їх пакування, капсулі та детонатори, вогнепровідні та детонуючі шнури, гранати, міни, снаряди, підривачі, запалювачі, саморобні боєприпаси, саморобні вибухові пристрої, піротехнічні вироби, навчально-імітаційні засоби та їх залишки після вибуху, а також предмети, що імітують вибухові речовини та вибухові пристрої [3].

В разі виникнення необхідності проведення вибухотехнічної експертизи в рамках кримінального провадження залучаються спеціалісти-вибухотехніки відповідного підрозділу НПУ, однак варто зважати на специфіку проведення

даного експертного дослідження, яке полягає у підвищеному рівні небезпечності об'єктів дослідження та проведенні комплексу підготовчих заходів з боку спеціалістів з метою запобігання самокалічення або завдання шкоди життю і здоров'ю інших осіб. При цьому слід зберегти криміналістичні сліди та ідентифікаційні ознаки вибухового пристрою [4].

Комплекс підготовчих заходів до проведення вибухотехнічного дослідження доволі часто включає в себе знешкодження вибухових пристроїв та вибухонебезпечних предметів. Крім цього, вибухотехніки у практичній діяльності можуть вдаватися до гуманітарного розмінування - знешкодження мін та боєприпасів у цивільних цілях, яке здійснюється у відповідності з міжнародними стандартами ООН International MineActionStandards (IMAS).

У вибухотехнічних підрозділах, як в Україні так і за кордоном, розроблено і успішно застосовується на практиці цілий ряд гідроруйнівників ВП, ближнього радіусу дії. Одними з перших для вирішення завдання знешкодження вибухонебезпечних предметів (ВНП) були розроблені і застосовуються на даний час гідродинамічні руйнівники багаторазової дії фірми «Центуріон» Україна [5, 323, 327].

Вибухові пристрої, які мають товщину корпусу до 5 мм з низькою вірогідністю детонації можуть бути зруйновані даним гідродинамічним руйнівником багаторазового використання. Пристрій можна споряджати сталеву кулею, однак переважно його застосовують вибухотехнічні підрозділи для руйнування вибухових пристроїв в захисних корпусах. Високу ефективність руйнування ВНП з відстані від 0 до 50 см переважно без ініціювання детонації їх основного заряду ВР показав руйнівник, дія якого заснована на використанні рідинної кумуляції. Такий руйнівник також виготовляється самостійно на місці виконання робіт по знешкодженню ВНП. Для створення руйнівника використовується пластикова пляшка ємністю 0,33-2,25 л або поліетиленовий пакет, заряд пластичної ВР типу ПВР-4 (ПВР-5А, ПВР-7, ПВР-12) або еластичного типу ВР ЕВР-11 масою 5-35 г і засіб підриву типу ЕДП (ЕДП-р) [5, с. 327].

Варто звернути увагу на те, що фактично дослідження вибухонебезпечних матеріалів або вибухових речовин здійснюється не менше двох разів. Під час огляду місця події спеціаліст-вибухотехнік оглядає вибуховий пристрій або речовину і робить попередні висновки стосовно досліджуваного об'єкта. Судження про оглядуваний об'єкт фіксуються слідчим у протоколі огляду. Так, до основного тексту заносяться відомості про властивості та ознаки вибухових пристроїв або речовин, також детально описується будова, структура, матеріал, вибуховий механізм тощо. Більш ґрунтовні висновки формуються експертом в рамках проведення судової вибухотехнічної експертизи. Висновок, який ґрунтується на результатах лабораторних досліджень, є доказом у кримінальному провадженні тих чи інших важливих обставин тощо [6, с. 33].

Однак поряд із підготовкою до проведення судової вибухотехнічної експертизи слідчому для того, щоб зібрати всі докази в рамках конкретного провадження, варто правильно визначити послідовність призначення експертиз та визначити перелік питань, які слід поставити на вирішення експерту. Таке планування дозволить зберегти важливі докази, як сліди папілярних візерунків, крові, слини тощо на вибухових пристроях або інші важливі деталі [6, с. 33].

Отже, підготовка до проведення судової вибухотехнічної експертизи має низку особливостей, про які повинен пам'ятати не тільки експерт, але й сам слідчий для того, щоб досудове розслідування було швидким, повним і всебічним. Зокрема, це стосується тактично правильного планування експертиз, які необхідно провести, питань, які слід поставити на вирішення експерту, та вилучення всіх речових доказів на місці події тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Вибухотехнічна та пожежотехнічна експертиза. Черкаський НДЕКЦ МВС України. URL: <https://ndekc.ck.ua/novini/741-vibuhotehniczna-ta-pozhezhotehniczna-ekspertiza.html> (дата звернення: 10.03.2021).
2. Вибухотехнічна експертиза. Експертиза вибухових речовин і продуктів вибуху (пострілу). Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім.

Засл. проф. М.С. Бокаріуса. URL: <https://www.hniise.gov.ua/13956-vibuxovo-texchna-ekspertiza.html> (дата звернення: 10.03.2021).

3. Вибухотехнічна експертиза. Тернопільський НДЕКЦ МВС України. URL: <http://www.ndekc.te.ua/news/mozhlivost-vibuhotehnchno-ekspertizi> (дата звернення: 10.03.2021).

4. Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ: Наказ МВС України № 691 від 19.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#top> (дата звернення: 10.03.2021).

5. Приходько Ю.П. Гідроруйнівники, як спеціальне знаряддя для знешкодження вибухонебезпечних предметів. Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб., присвяч. 105-річчю заснування судової експертизи в Україні. Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.) та ін. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 323-333.

6. Особливості взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень за фактами вибуху, загрози вибуху або виявленні саморобних вибухових пристроїв : науково-методичні рекомендації / В.В. Кікінчук, Р.Л.Степанюк, Т.А. Пазинич. Харків : ХНУВС. 2018. 39 с.

Лазарєва Яна Анатоліївна

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник: **Бублик Надія Сергіївна**

Старший викладач кафедри кримінального процесу

Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА
ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ПІД ЧАС
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Говорячи про основні, фундаментальні засади демократичної країни, відразу згадується поняття свободи особи, що виступає однією з передумов стрімкого розвитку та соціалізації. Таке право характеризується можливістю вільного вибору власної поведінки, а також своєї діяльності по відношенню до зовнішнього втручання, самостійного вчинення різного виду дій, визначення особистих життєвих пріоритетів, що не забороняються у законному порядку, тощо. Право на свободу й особисту недоторканність регламентовано не лише на внутрішньодержавному, але й на міжнародному рівні, чим здатне забезпечити реальну можливість реалізації такого права під час здійснення кримінального провадження.

У зв'язку з тим, що положення міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України складають кримінальне процесуальне законодавство України (ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України), не можливо оминати увагою ст. 5 Конвенції про захист прав та основоположних свобод, в якій зазначається: «нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури...» [1], яка і є основним елементом захисту прав особи та направлена саме на запобігання необґрунтованому позбавленню волі.

Звертаючись до положень Конституції України, а саме статті 29, ми простежуємо, що законодавчо закріплено поняття «...що кожна особа має гарантоване право на свободу та особисту недоторканість, ніхто не може затримувати особу або тримати її під вартою, не маючи на те законних та вмотивованих підстав у судовому порядку, відповідно до законодавства. Частина друга регламентує, що однією із підстав для правомірного обмеження права на свободу через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою виступає рішення слідчого судді, яке повинно бути обґрунтованим, законним» [2]. Звідси, тримання під вартою на основі вмотивованого рішення судді, виступає дотриманням принципу верховенства права та знижує ризик допущення свавілля, чого неможливо досягти, беручи до уваги лише ступінь тяжкості кримінального

правопорушення, а також не оцінюючи реальних обставин кримінального провадження та конкретної причини, які обумовлені необхідністю у здійсненні такого запобіжного заходу та унеможливленням у застосуванні іншого, більш м'якого заходу.

Звертаючись до загальних засад кримінального провадження, які зосереджені в положенні ст. 7 Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України, ми бачимо, що одним із них є забезпечення прав на свободу та особисту недоторканність. Більш детально зміст цього положення зосереджується у ст. 12 КПК України.

Слід зазначити, що під час здійснення кримінального провадження, не може бути застосовано відносно особи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, затримання або обмеження основних прав стосовно вільного пересування на основі підозри чи обвинувачення у вчиненні кримінально — протиправного діяння, інакше як на підставах та в порядку, передбачених у нормативно — правовій базі. Якщо особу затримано на основі підозри або обвинувачення у вчиненні протиправного діяння, або позбавлено свободи іншим способом, її повинні доставити до слідчого судді в найкоротший термін та надати всі законні підстави затримання, обґрунтувавши їх.

Проте, якщо протягом визначеного законодавством терміну – 72 години – особі не було надано обґрунтовані підстави її затримання – вона негайно звільняється від тримання під вартою. У випадку, якщо особу було затримано без відповідних законних та обґрунтованих підстав на здійснення такими діями правоохоронними органами, то особа не лише звільняється із – під варти, але й ті, хто здійснював протиправні дії, притягуються до відповідного виду відповідальності, які визначаються у нормативно – правовій базі. Близькі родичі затриманого повинні бути негайно повідомлені про розташування такої особи [3].

У своїх працях Смоков С.М. розглядає процесуальні гарантії прав і свобод людини у кримінальному процесі як особливий вид гарантій, які виступають засобом їх забезпечення і реалізації в процесі кримінального судочинства, захисту від безпідставного втручання, відновлення порушених прав [4].

У доповідях Управління Верховного Комісара ООН з прав людини (2017 року) неодноразово спостерігаються порушення питань забезпечення прав людини в Україні, що полягають у свавільному та незаконному позбавленні волі, насильницького зникнення та викрадення, на основі збройного конфлікту на Сході України та Кримського півострова, зокрема і з боку правоохоронних органів [5].

Отже, право на свободу та особисту недоторканність виступає одним з фундаментальних конституційних прав людини, що характеризується вільним волевиявленням у здійсненні нею своїх дій, які не виходять за межі дозволеного. Що стосується дотримання такого принципу на стадії досудового розслідування, то варто наголосити, що через недотримання вищевказаного права, особа, яка була уповноважена на затримання підозрюваного, не маючи на те законних та обґрунтованих підстав – буде притягнена до відповідного виду відповідальності.

Надання особи статусу підозрюваного не може бути здійснене, якщо не має на те відповідних підстав, внаслідок чого не можливо здійснювати дії, які позбавляють особу вільно пересуватися - тримання під вартою. Якщо особа дійсно визнається підозрюваною (обвинуваченою) і є все законні підстави для обмеження її волі, то їй повинні повідомити такі підстави негайно.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Закони України від 01.01.1990 № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 21.02.2021)

2. Конституція України № 254к/96-ВР, від 28.06.1996, у редакції від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 21.02.2021)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI, від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 21.02.2021)

4. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Форум права*. 2012. № 2. - С. 628-632. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_100 (дата звернення 21.02.2021)

5. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2017 року. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини URL: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_UKR.pdf (дата звернення 21.02.2021)

Лозицький Максим Павлович
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник : Федченко Володимир Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх

ДОМАШНІЙ АРЕШТ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ

Враховуючи європейські цінності щодо захисту прав і основоположних свобод людини, домашній арешт у системі запобіжних заходів був закріплений у новому КПК 2012 року, при розробленні якого враховувалася концепція верховенства права і забезпечення судового захисту особистої недоторканності підозрюваного, обвинуваченого. Застосування тримання під вартою як запобіжного заходу дедалі рідко став застосовуватися на практиці, тому що Європейський суд не визнає його як гуманний. Тому активним науковим розробкам та дослідженням підлягають вирішення питань щодо забезпечення ефективності домашнього арешту, тому що нерідко підозрювані, обвинувачені порушують вимоги чинного КПК, наприклад, щодо недопущення залишення місця проживання взагалі або у певний час доби. І таким ефективним засобом

щодо недопущення ухилення особи від домашнього арешту вважаємо застосування Національною поліцією електронних засобів контролю.

Домашнім арештом визнається запобіжний захід, який застосовується до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого передбачено покарання у виді позбавлення волі, з метою забезпечення виконання підозрюваним або обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання ризикам, переліченим у ч. 2 ст. 177 КПК [1].

Слід вказати, що домашній арешт як запобіжний захід було передбачено у ранніх КПК Української РСР, які були прийняті у 20-х роках минулого століття. У період правління Сталіна (1924-1953) рр. домашній арешт практично не зустрічався на практиці, бо він, на думку тодішньої партійної верхівки, був занадто м'який як захід припинення та покарання і не впливав належним чином особу злочинця. На основі цих догм прийнятий КПК УРСР 1960 р. не передбачав такого запобіжного заходу. Проте, як виняток, домашній арешт застосовувався як превентивний та запобіжний процесуальний захід до підозрюваних, обвинувачених, які за станом здоров'я очевидно не могли чинити опору, завдавати шкоду процесуальним відносинам у провадженні, яким заборонялося лише покидати своє житло [2, с. 196].

Сутність застосування електронних засобів контролю при застосуванні домашнього арешту значно обмежує рамки особистої свободи підозрюваного, обвинуваченого. У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій сучасні технічні засоби дають можливість оперативного отримання інформації про порушення процесуальних зобов'язань підозрюваного, обвинуваченого [3, с. 12].

Так відповідно до ст. 195 КПК ними є електронні засоби контролю, застосування яких полягає у закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який допомагає відслідковувати його місцезнаходження. Електронні засоби контролю слугують основою ефективного та оперативного контролю над підозрюваним, обвинуваченим і має активно застосовуватися щодо таких осіб.

Достатньо цікавим видається досвід зарубіжних країн, кримінально-процесуальне законодавство яких містить положення про застосування електронних засобів контролю у домашньому арешті, а також наукові дослідження, проведені в цих країнах. У США активно застосовують домашній арешт щодо підозрюваного, обвинуваченого з метою його ухилення від органів розслідування та суду. Сьогодні через поширення коронавірусної хвороби правоохоронні органи США переводять частину ув'язнених федеральних тюрм на домашній арешт [4].

Суть даного покарання за американським процесуальним законодавством полягає у встановленні визначеного законом електронного контролю над життям підозрюваного, обвинуваченого під час перебування вдома. Часто у якості цього електронного контролю виступає браслет, який надягають на зап'ястя або щиколотку підозрюваного, обвинуваченого. Приміщення обладнуються спеціальними сигналізаційними приладами. Підозрюваному, обвинуваченому забороняється вживати алкогольні напої, спілкуватися з визначеною категорією осіб, обмеження у часі щодо телефонних розмов тощо [5, с. 321].

У Франції вимоги до домашнього арешту не такі суворі. Арештований має право ходити на роботу, відвідувати усі громадські заклади лише з тою умовою, що перебування у себе в дома у вечірній час є обов'язковим, без права відлучатися у неділю. Такі заходи контролю встановлюються щодо засуджених осіб, які відбули половину терміну ув'язнення у місцях позбавлення волі. Такі особи обов'язково підлягають поліцейському контролю до завершення терміну виконання покарання. Статистичні дані свідчать високу ефективність застосування домашнього арешту: за три роки у Франції лише п'ятнадцять відбувших покарання осіб знову ставали на злочинний шлях. Такі цифри наявні через високу ефективність застосування правоохоронними органами Франції засобів електронного контролю, яка з кожним роком розширюється та вдосконалюється [6].

Зрозуміло, що особа, до якої застосований домашній арешт, не становить великої суспільної небезпеки у порівнянні з особами, які перебувають під вартою.

Частково гарантувати виконання заборони на користування електронними приладами і засобами зв'язку може встановлення відеоспостереження за жилим приміщенням, або проведення профілактичних перевірок за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. Виявити інтернет-активність людини в соціальних мережах достатньо простою задачею, оскільки ці ресурси автоматично фіксують вхід користувача, ця інформація доступна при відвідуванні його сторінки [7, с. 100].

Отже, підводячи підсумок вважаємо розумним при обранні в якості запобіжного заходу домашнього арешту складати опис приладів, з яких може бути здійснений доступ до мережі Інтернет, із повідомленням, наприклад, операторів мобільного зв'язку про покладенні обмеження. До того ж, можна обмежити встановлений трафік. Також пропонуємо внесення наступних доповнень до ст. 195 КПК у якості нової частини наступного змісту: «Застосування електронних засобів контролю є обов'язковим щодо підозрюваного, обвинуваченого, відносно якого обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту в порядку, визначеному цим Кодексом».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 01 жовтня 2020 року: Офіц. текст. Київ, 2020. 344 с.
2. Макаренко Є.І. Домашній арешт: поняття, мета, підстави і порядок застосування. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 195-202.
3. Агакерімов О.Н. Електронні засоби контролю при застосуванні домашнього арешту в кримінальному провадженні. Одеса, 2014. С. 11-13. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v21-2/3.pdf> (дата звернення 19.03.2021)
4. Луценко Є. У США частину ув'язнених із федеральних в'язниць переводитимуть на домашній арешт через швидке поширення коронавірусу у тюрмах. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-ssha-chastinu-vyazniv-perevedut-na-domashnij-aresht-cherez-poshirennya-koronavirusu-u-vyaznicyah> (дата зв. 20.03.2020)

5. Крайнюк В.Г. Домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному провадженні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 317-324.

6. Павлюк П. Домашній арешт: поняття, правове регулювання, перспективи удосконалення. URL: <http://glf.com.ua/domashnij-aresht-ponyattya-pravove-regulyuvannya-perspektivi-udoskonalennya/> (дата зв. 22.03.2021).

7. Гаврилюк Л.В. Деякі особливості застосування електронних засобів контролю під час досудового розслідування. *Наука і правоохоронна*. 2014. № 1. С. 97-102.

Лучко Артем Сергійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ ВНАСЛІДОК ІСТОТНОГО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України, обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом [1]. Поняття доказів, їх ознак а також підстав визнання доказів недопустимими визначається Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК) [2]. Так, в ч. 1, 2 ст. 87 КПК передбачено, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих [Конституцією](#) та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння: 1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; 2) отримання доказів внаслідок

катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження; 3) порушення права особи на захист; 4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права; 5) порушення права на перехресний допит.

Отже, аналізуючи статтю 87 КПК можна дійти до висновку, що в ній законодавець відобразив доктрину «плодів отруєного дерева», яка була в свій час сформована практикою Європейського суду з прав людини, зокрема в рішеннях «Гефрен проти Німеччини», «Шабельник проти України», «Балицький проти України», та передбачає наступне: у тому разі, якщо джерело доказів є недопустимим, то всі інші докази, одержані за допомогою такого доказу також вважаються недопустимими.

Попри однозначність розуміння вищезазначеної доктрини в практиці ЄСПЛ, її застосування у вітчизняній судовій практиці, навпаки, суттєво різниться.

Так, наприклад у постанові Великої Палати Верховного Суду від 13.11.2019 у справі № 1-07/07 судом було застосовано вказану доктрину та зазначено що: «відповідно до сформованої практикою ЄСПЛ доктрини «плодів отруєного дерева» (fruit of the poisonous tree), якщо джерело доказів є недопустимим, всі інші дані, одержані з його допомогою, будуть такими ж (рішення у справах «Гефген проти Німеччини», пункти 50-52 рішення у справі «Шабельник проти України (№ 2)», пункт 66 рішення у справі «Яременко проти України (№ 2)»). Зазначена доктрина передбачає оцінку не лише кожного засобу доказування автономно, а і всього ланцюга безпосередньо пов'язаних між собою доказів, з яких одні впливають з інших та є похідними від них. Критерієм віднесення доказів до «плодів отруєного дерева» є наявність достатніх підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані за відсутності інформації, одержаної незаконним шляхом» [3]. Схожої позиції ВС дотримується і у справах № 488/2433/15-к та № 676/3183/15-к.

Проте, у постанові Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 07.05.2019 у справі № 153/109/17 суд дійшов до іншого висновку, та зазначив, що посилення сторони захисту на відповідні рішення ЄСПЛ є неприйнятими у вказаному кримінальному провадженні, оскільки ті докази, які сторона захисту просить визнати недопустимими, було отримано на підставі кримінального процесуального закону, вони не викликають у колегії суддів сумнівів, а доводи зазначені в касаційній скарзі захисника, не може вважати належним чином обґрунтованими, оскільки, вказуючи на «плоди отруєного дерева», він не зазначає, як недопустимість перелічених ним доказів вплинули, чи могли вплинути на недопустимість інших доказів у цьому кримінальному провадженні [4].

До схожого висновку суд прийшов і у постанові Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 12.03.2019 у справі № 664/506/16-к, зазначивши, що для визнання недопустимим кожний доказ має бути оцінений судом як автономно, так і в сукупності з іншими доказами, а в рішенні суду - наведено належне обґрунтування та мотиви, які би вказували на підставу визнання цього доказу недопустимим. Стосовно ж визнання доказу недопустимим за правилом «плодів отруєного дерева», то у рішенні суду має бути чітко доведено похідний характер інформації, яка стала фактичною підставою для проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, від дій, якими були істотно порушені права та свободи людини [5].

Отже, аналізуючи вітчизняну практику застосування доктрини «плодів отруєного дерева» можемо зробити висновок, що з метою формування судами однакової практики, чинне кримінально процесуальне законодавство України на сьогодні потребує конкретизації та законодавчого врегулювання вищезазначеної проблематики, зокрема: розроблення критеріїв віднесення доказів до «плодів отруєного дерева» під час їх перевірки та оцінки.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>;
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.11.2019 у справі № 1-07/07: URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85869105>;
4. Постанова Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 07.05.2019 у справі № 153/109/17: URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81722431>;
5. Постанова Верховного Суду Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 12.03.2019 у справі № 664/506/16-к: URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80555667>.

Манько Артем

курсант IV курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування, гр. ДР 743
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Федченко Володимир
професор кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

**Манько Артем ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Процесуальний інститут запобіжних заходів має в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України таку позицію, як домашній арешт. Домашній арешт полягає в знаходженні обвинуваченого (підозрюваного) в повній або частковій ізоляції від суспільства у житловому приміщенні, в якому він проживає в ролі власника, наймача або на інших законних підставах, з встановленням обмежень або заборон і здійсненням за ним контролю. Відповідно до ст. 181 Кримінального процесуального кодексу України домашній арешт обирається за судовим рішенням щодо підозрюваного (обвинуваченого) при неможливості

застосування інший, м'якшою, запобіжного заходу і полягає в знаходженні підозрюваного (обвинуваченого) в житловому приміщенні.

Зростання обсягів застосування домашнього арешту стримується наявністю великого числа проблем в практиці його застосування. Незважаючи на внесені зміни, багато важливих аспектів застосування домашнього арешту потребують вдосконалення. Так, в чинному кримінальному процесуальному законодавстві залишається неврегульованою процедура виконання домашнього арешту в частині контролю за дотриманням обмежень, які пов'язані з пересуванням арештованого. Питання про те, в якому нормативному акті необхідно визначити механізм виконання домашнього арешту і якому органу ставиться в обов'язок здійснення нагляду за особами, є дискусійним. Одні автори вважають, що проблеми застосування домашнього арешту потрібно вирішувати шляхом видання відомчих інструкцій, а інші бачать вихід у їх вирішенні на законодавчому рівні. Також у чинному законодавстві немає норм, що зобов'язують суддю враховувати думку осіб, які проживають в житловому приміщенні, при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. На наш погляд, перебування в житловому приміщенні арештованого обвинуваченого (підозрюваного) само по собі ніяк не обмежує прав інших мешканців, оскільки він використовує житло точно також, як мав би використовувати і не перебуваючи під домашнім арештом.

На нашу думку, для застосування зазначеного запобіжного заходу під час досудового розслідування у кримінальному провадженні уповноважена особа повинна виконати ряд процесуальних дій, але на практиці правоохоронні органи нехтують даним зобов'язанням. Наприклад, оглянути житлове приміщення, в якому проживає підслідний, допитати осіб, які проживають в цій оселі, зробити виїмку договору, що підтверджує право проживання обвинуваченого (підозрюваного) в ньому, оглянути його і зробити копію для залучення її до матеріалів кримінального провадження, направити запити до відповідних установ для отримання відомостей про право власності на це житлове приміщення, відомостей про реєстрацію обвинуваченого (підозрюваного) за місцем

проживання. Здійснення даної процесуальної діяльності потребує обов'язкового виконання.

Також необхідно підкреслити, що причинами низької значущості домашнього арешту є: неконкретність приписів закону, відсутність можливості забезпечити ізоляцію обвинувачуваного (підозрюваного), підданого домашньому арешту; складність процедури обрання цього запобіжного заходу, не відповідає незначності обмежень прав і свобод особи; не виправдані пільги для обвинуваченого, пов'язані з тим, що домашній арешт прирівняний щодо взяття під варту; невизначеність щодо способів нагляду і контролю за обвинуваченими (підозрюваними), які перебувають під домашнім арештом; невизначеність щодо органів і посадових осіб, які зобов'язані здійснювати цей контроль та ін.

Таким чином, як висновок, слід зазначити, що однією з найбільш цікавих запобіжних заходів є домашній арешт. Домашній арешт як запобіжний захід відомий українському кримінальному процесу досить давно, але в той же час його застосування є вкрай рідкісним, що пов'язано зі складністю її використання. Однак до теперішнього часу не розроблено порядок застосування та виконання домашнього арешту, не врегульовані питання життєдіяльності підозрюваних, обвинувачених, до яких застосовується такий запобіжний захід. Недостатня законодавча регламентація домашнього арешту впливає на рідкісне використання цього запобіжного заходу у правозастосовчій практиці, тому дана тема з численними її проблемами актуальна на сьогоднішній день.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. №4651-VI (в редакції від 01.10.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.02.2021).
2. Агакерімов О. Н. Домашній арешт в системі запобіжних заходів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», 2016.
3. Куцкір Г. М. Домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному провадженні: поняття, сутність та процесуальні особливості його застосування // Прикарпатський юридичний вісник. 2016. № 2 (11).

Марищенко Яна,
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: Павлова Наталя Валеріївна,
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Серед криміналістичних доказів значне місце займають сліди папілярних зразків рук людини і створення доказової бази з їх допомогою при розслідуванні кримінальних правопорушень. Індивідуальність і стабільність структури папілярних візерунків дає можливість використовувати їх для ідентифікації людини та вирішення інших неідентифікаційних завдань [1, с.93].

Проблема в тому, що хоча дактилоскопічні дослідження понад сто років і вирішують важливі питання, але дотепер відбитки папілярних візерунків виявляються з місця події застарілими, та не завжди якісними спеціальними порошками. Копіювання слідів здійснюється на звичайну побутову липку стрічку неналежної якості, з переклеюванням сліду на неякісний папір. Водночас, зображення сліду фотографується на телефон, що це не зовсім відповідає вимогам криміналістичної техніки. Експериментальні відбитки пальців виконуються способом, який також не завжди дозволяє провести повноцінне експертне обстеження (зокрема, мікроскопічне дослідження папілярних ліній).

Деякі сучасні розробки в процесах виявлення та фіксації відбитків рук не змінюють ситуацію. Про якісне експертне дактилоскопічне дослідження і не можна вести мову в таких умовах, оскільки сліди на етапі виявлення і фіксації втрачають ряд суттєвих ознак, які можна було б використовувати в подальшому [2]. Такі підходи до дослідження папілярних ліній призвели до відходу від зважених методичних норм, коли для проведення повноцінної експертизи сліди видалялися разом з предметами носіями, досліджувалися в лабораторії з використанням спеціальних криміналістичних методів. Копіювання

здійснювалося в випадках неможливості видалення мікродомішок на спеціальній дактилоскопічній плівці і згідно з відповідними вимогами, виключає «розмазування», «роздавлювання» частин папілярних зразків, при необхідності дозволялося також проведення мікроскопічного дослідження.

Даний експертний супровід процесів виявлення, вилучення і фіксації папілярних ліній повністю забезпечував можливість проведення дактилоскопічних досліджень в повному обсязі.

Проведення якісного огляду місця події, вилучення значної кількості слідів, в тому числі складних для вивчення, часто стає неможливим і не вигідним, а реальним вирішенням може бути усвідомлене кількісне і якісне обмеження, навіть всупереч існуючій методологічній базі.

В результаті, крім втрати деякої інформації, яка могла б допомогти визначити відбитки рук, експертиза також формує спрощений підхід до дактилоскопічного дослідження, спрямований тільки на його ідентифікаційну сторону, і спрощену схему, коли досліджуються лише сліди з чітко вираженим центром папілярних ліній, які можливо оперативно опрацювати.

Визначений підхід стає нормою і формує думку, що єдиним критерієм оцінки дактилоскопії може бути тільки результат дактилоскопічної перевірки. Звичайно, ситуація в разі її позитивного рішення (виявлення) виправдана, але на практиці це не завжди так і природне бажання оперативно розкрити злочин за відбитками пальців починає вступати в протиріччя з можливістю отримання інформації для експертного дослідження.

Деякі правові норми також не сприяють розвитку експертних дактилоскопічних досліджень. Так, слідчий, будучи процесуально незалежною особою, може по-різному направляти процес експертного дослідження, ставлячи в рішення про призначення експертизи ті питання, які в його розумінні необхідні в даний момент (як правило, ті, які дозволяють встановити людини по дактилокарті). Інші питання експерт не береться вирішувати за власною ініціативою, адже вони вимагають значного часу і зусиль [3].

Знову ж, реальним вирішенням може бути можливість відволіктися від складних слідів і не ускладнювати дослідний процес. В результаті матеріали кримінального провадження містять лише частину інформації, яка могла б бути надана повноцінним експертним супроводом.

Отже, процес проведення дактилоскопічної експертизи потребує значних змін, починаючи від процесу збирання слідів, і закінчуючи нормативною базою, яка регулює безпосередній процес проведення даної експертизи, адже саме вчасно виявлені та ідентифіковані сліди папілярних ліній в більшості випадків допомагають швидко та точно розкривати кримінальні правопорушення.

Бібліографічні посилання:

1. Криміналістика: учебник, Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин и др. Москва.: НОРМА ИНФРА-М, 2000. 990 с.
2. Іщенко А. В. Історія використання дактилоскопічних знань: від витоків до перших спроб узагальнення, *Матеріали Міжнародного круглого столу «Проблеми теорії та практики судової експертизи»* (м. Луганськ, 18 травня 2012 р.) URL: <http://kkrimlguvd.org.ua> (дата звернення 20.11.2020 р.)
3. Рогатюк І. В. Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури, *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2014_1_69. (дата звернення 20.11.2020 р.)

Мельниченко Андрій Валерійович

Заступник начальника управління –
Начальник відділу розслідування злочинів,
скоєних проти життя та здоров'я особи СУ
ГУНП в Дніпропетровській області

**ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

22.11.2018 прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII (далі – Закон від 22.11.2018 № 2617-VIII) [1], який вступив в силу 01.07.2020 та вніс велику кількість новацій до Кримінального кодексу України (далі – КК) та Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), які стосуються інституту кримінальних проступків та особливостей їх розслідування.

І хоча доцільність диференціації розслідування залежно від тяжкості кримінального правопорушення була визначена ще у Концепції реформування кримінальної юстиції 2008 року та, у 2012 році під час прийняття КПК, досудовому розслідуванню кримінальних проступків присвятили главу 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків», інститут кримінальних проступків було введено в дію лише майже через 8 років після прийняття КПК. Однак, навіть прийнятий з таким запізненнями Закон № 2617-VIII містить велику кількість дискусійних та суперечливих положень, які потребують подальшого вдосконалення.

Праці вітчизняних науковців, а саме: А.О. Байди, Л.М. Лобойка, Д.О. Новікова, С.С. Чернявського, В.В. Чернея у яких досліджується питання запровадження та функціонування інституту кримінальних проступків в повній мірі не висвітлюють деякі проблемні питання, які виникають при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків. Це зумовлює необхідність подальших напрацювань у цьому напрямку.

Так, у відповідності до ч. 2 ст. 12 КК, кримінальним проступком є передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [2].

Вказаними змінами законодавець визначив кримінальними проступками 126 складів кримінальних правопорушень з 780, які передбачені КК, серед яких можна виділити ч. 1 ст. 185 КК, ч. 1 ст. 190 КК, ч.1 ст.309 КК, тобто ті склади

кримінальних правопорушень, які складають більшу частину кримінальних проваджень, які направляються до суду органами досудового розслідування [2].

Введення вказаних норм було неоднозначно сприйняте правниками та розділило їх на два табори, одні з яких вважають, що такий поділ з приближенням національного законодавства до європейського є позитивним, інші ж вказують на можливі зловживання з боку правоохоронних органів. Перші вважають, що вказаний поділ повинен був суттєво полегшити роботу, спростити процедуру збору доказів та направлення кримінальних проваджень до суду, та зменшити кількість кримінальних проваджень, які розглядаються судами.

Відповідно до єдиного звіту про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2019 рік, опублікованому на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора з 83399 обвинувальних актів направлених до суду по вчиненим злочинам проти власності 57343 відносяться до нетяжких та середньої тяжкості злочинів, з 17276 обвинувальних актів по вчиненим злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення 11297 відносяться до злочину передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України [3].

Однак, слід зупинитися на певних положеннях Закону від 22.11.2018 № 2617-VIII, а саме тих, які викликають найбільше запитань з боку юристів, зокрема, щодо обрахування строків досудового розслідування кримінальних проступків та злочинів.

Так, ч. 2 ст. 219 КПК передбачає, що строк досудового розслідування становить дванадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; вісімнадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину [4].

До вступу Закону від 22.11.2018 № 2617-VIII у КПК існувала норма, яка визначала строк досудового розслідування у шість місяців у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку.

Тобто, на даний час граничного строку досудового розслідування кримінальних проступків, до дня повідомлення особі про підозру законодавцем не

встановлено, а тому кримінальне провадження стосовно кримінального проступку можливо закрити лише у зв'язку із закінченням строку притягнення до кримінальної відповідальності встановленого статтею 49 Кримінального кодексу України та в порядку передбаченому ст. 284 КПК України, тобто судом за клопотанням прокурора, що є логічним, адже строк досудового розслідування не може бути меншим за строк давності притягнення до кримінальної відповідальності [2].

Вказана неузгодженість положень КПК щодо строків досудового розслідування кримінальних проступків та злочинів призводить до того, що строк розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину фактично менший від строку досудового розслідування кримінального проступку. А враховуючи складність розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, наприклад, неочевидних злочинів проти життя та здоров'я особи (або у сфері господарської діяльності), призводить до недоцільної необхідності постійно продовжувати строки досудового розслідування в суді.

Виходячи з цього були б доречними зміни до КПК, які б скасували граничний строк досудового розслідування для злочинів та привели б до єдиного знаменника строки досудового розслідування всіх кримінальних правопорушень, а саме можливість закриття кримінального провадження лише із закінченням строку притягнення до кримінальної відповідальності, встановлених КК України та лише в порядку передбаченому ст. 284 КПК, а не так, як вони були встановлені Законом від 03.11.2017 року № 2147-VIII [5].

При цьому суперечливими є строки досудового розслідування після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку.

А.О. Байда та Д.О. Новіков у своїй роботі в цілому позитивно оцінюють нововведення, які введені Законом від 22.11.2018 № 2617-VIII, однак висловлюють побоювання стосовно можливих зловживань з боку правоохоронних органів у зв'язку з стислими строками досудового розслідування кримінальних проступків, однак з об'єктивної точки зору у вказаних умовах

можуть відбуватися зловживання як зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту [6].

Так, ч. 3 ст. 219 КПК передбачає, що з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене в строк сімдесят дві години, 20 днів, місяць [4].

Вивченням окремого кримінального провадження, встановлено, що підозрюваний, будучи не згодним з результатами медичного освідчення, звернувся з клопотанням про проведення експертизи, яке було задоволене. В подальшому через 5 днів з дня призначення експертизи, після попереднього вивчення наданих матеріалів дізнавачу надійшло клопотання від експерта про встановлення розумного строку виконання експертизи в 30 днів, що виходить за межі строку досудового розслідування.

Враховуючи вищевикладене, практична діяльність органів дізнання показала, що визначені законодавцем строки досудового розслідування з дня повідомлення особі про підозру не відповідають реаліям та потребують перегляду, і крім того вказані строки не відповідають іншим строкам, які визначені КПК та іншими нормативно-правовими актами, які стосуються збирання доказів.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх розслідування за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.11.2017 №2147-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#Text>.

6. Запровадження інституту кримінальних проступків в Україні. Фінішна пряма на шляху / А. О. Байда, Д. О. Новіков // Молодий вчений. - 2019. - № 4(1)

Носенко Марія Артемівна
курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: **Черняк Наталія Петрівна**
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

На сьогоднішньому етапі розвитку нашого суспільства нерідко трапляються випадки коли свідком, потерпілим, підозрюваним чи заявником у кримінальному провадженні виступають малолітні та неповнолітні особи. Вони є особливими учасниками допиту через вікові рамки, специфіку розвитку та сприйняття дійсності, яка відрізняється від дорослих осіб. Тому для ефективності проведення допиту за участі малолітньої або неповнолітньої особи слід врахувати деякі особливості даної слідчої (розшукової) дії.

В науковій літературі можна зустріти класифікацію неповнолітніх, тобто осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, а саме дитячий вік (до 1 року); раннє дитинство (від 1 до 3 років); дошкільний вік (від 7 до 11-12 років);

підлітковий вік (від 11-12 до 14-15 років); старший шкільний вік (від 14-15 до 18 років) [1]. Окрім урахування вікової приналежності потрібно приділити увагу основам проведення допиту, а саме процесуальної та тактичної сторін.

Відповідно до чинного законодавства України відсутнє конкретне визначення віку особи з якого вона може виступати на допиті, як свідок чи потерпілий. У ст. 226 КПК України зазначено про особливості допиту малолітньої та неповнолітньої особи, проте посилаючись на ст. 3 ч. 1 п. 11 КПК України малолітньою вважається особа до досягнення неї чотирнадцятирічного віку [2]. Проте законодавець не вказав мінімальний вік особи, отже з урахуванням цього можна стверджувати, що особа віком до 14 років вважається малолітньою і може бути допитана з урахуванням конкретної ситуації, характером обставин, які відомі малолітній особі. Необхідним є з'ясування віку допитуваної особи. Це можна зробити шляхом перевірки відповідних документів, або ж в крайньому випадку при відсутності документів, шляхом призначення судово-медичної експертизи.

В ст. 226 ч. 1 КПК України визначено обставини, відповідно до яких може проводитись допит неповнолітньої та малолітньої особи, а саме тільки за присутності законного представника, педагога або психолога, а також за необхідністю-лікаря [2]. Під законним представником під час допиту підозрюваного чи обвинуваченого, вказаного в ст. 44 ч. 2 КПК України, потрібно розуміти батьків (усиновлювачів), а в разі їх відсутності - опікунів чи піклувальників особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній.

На відміну від визначення законного представника, участь педагога під час допиту неповнолітньої та малолітньої особи не роз'яснюється, що на думку багатьох науковців є великою помилкою. Аналізуючи різні точки зору можна визначити головну мету та призначення участі педагога під час допиту малолітньої та неповнолітньої особи, а саме:

1) сприяння під час допиту в обранні найбільш ефективних методів впливу, у постановці доцільних запитань та встановленні психологічного контакту з особою;

2) отримання достатніх показань та обставин, які необхідно з'ясувати під час досудового розслідування.

Слід зазначити, що під час обрання педагога, потрібно звертати увагу на його спеціалізацію, бо не кожен педагог може надати допомогу під час дачі показань неповнолітнім чи малолітнім.

Що стосується залучення психолога для допиту, то воно є логічно обґрунтованим. Опитування дитини безпосередньо після травматичної події або через невеликий проміжок часу може призвести до несприятливих для неї наслідків і водночас обмежувати цінність отриманого матеріалу. Це може також посилювати негативні емоції, пов'язані з почуттям зазваної нещодавно кривди, інтенсифікувати відчуття загрози, призвести до поглиблення страху і до виникнення захисних реакцій. Важливо планувати процесуальні дії за участю дитини на час, коли вона перебуває у безпечній, стабільній сімейній ситуації, і коли вона ізольована від осіб, які можуть їй загрожувати або маніпулювати нею, також участь психолога значно покращить емоційний стан дитини з використанням необхідних методик психолога [3].

Складність проведення допиту неповнолітніх обумовлена специфікою психології формування показань, віковими та індивідуальними особливостями. Особливу увагу той, хто проводить допит, повинен приділити психологічним особливостям допитуваного, його характеру, темпераменту, навичкам, звичкам, мисленню, способу життя, вихованню в сім'ї. Дані, що характеризують особу неповнолітнього, дозволяють прогнозувати його поведінку під час допиту, вибирати тактично правильний напрямок, оцінювати достовірність показань допитуваного. Вивчення особи неповнолітнього займає центральне місце в організації його допиту. Тактика допиту неповнолітніх значною мірою обумовлена особливостями їх психіки (підвищеним навіюванням, схильністю до фантазування, високою емоційністю, нестійкістю поведінки), незначним

життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ними розслідуваної події в цілому або окремих її елементів [4].

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що законодавство України чітко не встановлює вікові рамки малолітніх осіб, які мають право приймати участь у допиті. Проте у КПК України чітко зазначений перелік осіб необхідних для ефективного проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб.

Бібліографічні посилання:

1. Рогатинська Н.З., Мудрак Р.М. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. *Право і суспільство*, 2014 URL: irbis-nbuv.gov.ua (дата звернення 23.02.2021)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*). 2013. № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

3. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. Київ: ФОП Клименко, 2015. 14 с.

4. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз). Монографія В.Ю. Шепітько. Харків. 2007. 432 с.

Первій Віта Юрївна
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗЛОВЖИВАННЯМ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Виявлення та розкриття корупційних злочинів потребує спеціальних знань, пов'язаних із розмежуванням діянь, які підпадають під ознаки корупції, а також практичних навичок та умінь застосовувати передбачені законодавством заходи,

метою яких є фіксація фактів корупційних діянь. Для виконання попередження та своєчасного отримання інформації про злочини, у тому числі й тих, розслідування яких досліджується даною темою, здійснюється система слідчих (розшукових) дій.

Розслідуванню злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем, як і всьому кримінальному процесу, притаманні організованість, плановість як важливі чинники забезпечення його ефективності. Загальний план слідства щодо кримінального провадження з розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем повинен доповнюватися планами окремих слідчих (розшукових) дій, містити їх цілі, умови, місце, час проведення, зміст підготовчих заходів, учасників слідчих (розшукових) дій, прийоми та технічні засоби фіксації результатів. У зв'язку з необхідністю проведення одночасно багатьох слідчих (розшукових) дій і заходів розслідування проваджень цієї категорії із самого початку доцільно проводити групою слідчих із залученням до її складу оперативних працівників відповідних правоохоронних органів, а також спеціалістів відповідних установ, відомств та організацій залежно від предмета доказування.

На підставі вивчення судово-слідчої практики та проаналізувавши думки багатьох вчених, зокрема Тулаєва О.С., зазначимо, що на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем, найбільш ефективними та результативними слід вважати такі слідчі (розшукові) дії: 1) огляд документів, з якими працювала службова особа, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення; 2) обшук житла чи іншого володіння особи (наприклад, службового кабінету) з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення службового зловживання, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто в результаті його вчинення; 3) допит свідків; 4) допит підозрюваного; 5) призначення судових експертиз [1, С. 197].

Як правило, на початку досудового розслідування проводяться вилучення і огляд документів, які під час розслідування мають велике значення, оскільки вони

допомагають встановити всі суттєві обставини, а також досліджується доцільність проведення тих чи інших негласних слідчих (розшукових) дій перед початком активної фази досудового розслідування у виді проведення обшуків, тимчасового доступу до речей і документів, виклику та допиту ключових свідків. Необхідні документи повинні бути виявлені, вилучені та оглянуті у максимально короткі строки, щоб злочинець не встиг їх знищити, приховати, спотворити, внести до них зміни або підмінити. Особливе значення мають записні книжки, щоденники, чорнові записи, бланки документів, цифрові носії інформації (флеш-накопичувачі, жорсткі диски, диски для лазерних систем зчитування тощо), які можуть бути виявлені у службової особи під час обшуку, результативність якого забезпечується значною мірою ретельною підготовкою до нього, а також уважним проведенням і уважним оглядом усіх на перший погляд непотрібних речей. Огляд і аналіз первинних бухгалтерських документів здійснюються за необхідності за допомогою відповідного спеціаліста. Подальше розслідування злочинів, як констатує П. Бурлака, у сфері службової діяльності полягає в уточненні мотивів зловживання владою, встановленні обставин вчинення злочину та визначенні розміру заподіяної шкоди [2].

Також слід зазначити, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем, важливу роль відіграє обшук за місцем роботи, проживання, в інших місцях перебування особи та її співників з метою виявлення документів та предметів, які викривають його протиправну діяльність та містять відомості про надання конкретних послуг, грошових сум і матеріальних цінностей. Об'єктами пошуку при проведенні обшуку можуть бути: предмети неправомірної вигоди, їх упаковка або фрагменти, документи до них (паспорт, технічні характеристики, інструкції тощо); документи, які належать до діяльності службової особи, службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також надання публічних послуг; посвідчення особи й інші документи, які її посвідчують; листування, чорнові записи, блокноти, записні книжки, зокрема й електронні; документи, що свідчать про спосіб життя особи, яку обшуковують (договори купівлі-продажу, свідоцтва про

право власності на нерухомість, про право успадкування, паспорти на дорогу побутову техніку, технічний паспорт на автомобіль, закордонні паспорти тощо); носії комп'ютерної інформації, що мають значення для розслідування; цінності, здобуті злочинним шляхом; фотографії, аудіо – та відеозаписи, документи, що характеризують зв'язки і взаємини особи, яку обшуковують з іншими особами, які фіксують наявність у неї ювелірних прикрас, предметів антикваріату тощо; інші об'єкти, що мають значення для кримінального провадження [3].

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [3].

Крім того, при розслідуванні злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем, можуть призначатися судові експертизи: судово-економічна, судово-товарознавча, судово-технічна, криміналістична (техніко-криміналістична), почеркознавча, авторознавча, фоноскопічна та інші спеціалізовані експертизи. Експертизи можуть допомогти слідчому отримати інформацію щодо обставин, для з'ясування яких необхідні спеціальні знання.

Бібліографічні посилання:

1. Тулаєв О. С. Обставини, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування зловживань владою або службовим становищем, учинених працівниками ОВС / *Наше право*. № 7. 2013. С. 108-114

2. Бурлака П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадення військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. URL: https://vpzhr.gp.gov.ua/ua/guidance_vpzhr.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&i_d=251536 (дата звернення 21.02.2021 р.).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: [науково-практичний коментар: у 2 т.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки]. Х. : Право, 2012. 1432 с.

Притуляк Владислав Валерійович,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: **Кіяниця Володимир Миколайович,**
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЄДНІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Актуальність теми: Судова система України перебуває в стані динамічного та постійного процесу реформування. Адже важливою запорукою ефективної роботи суду є рівень законодавчої досконалості його будови. Одним із нових засобів реформування судової системи став законопроект № 1008 від 29.08.2019 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування». Його ініціатори пропонують ряд нововведень у судовій сфері. Так, їх першим елементом є скорочення кількості суддів Верховного Суду з двохсот до ста осіб, шляхом внесення відповідних змін у Закон України «Про судоустрій та статус суддів» [2].

Таке нововведення дасть можливість заощадити бюджетні кошти. Наступним елементом змін є переформатування будови та функцій Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Відтепер за законопроектом вона мала б бути підпорядкованою та підзвітною Вищій раді правосуддя. Вища кваліфікаційна комісія суддів буде зобов'язана розробляти та подавати Вищій раді правосуддя для затвердження проект регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, проекти порядку складення відбіркового іспиту та методики оцінювання його результатів, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання кандидатів на посаду судді, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядку та методології кваліфікаційного

оцінювання, порядку формування і ведення суддівського досьє. Як бачимо, законопроект ставить у залежність Вищу кваліфікаційну комісію суддів від Вищої ради правосуддя шляхом урізання виконуваних нею функцій. Разом з тим, значних змін за законопроектом має зазнати процедура дисциплінарного провадження.

Так, дисциплінарне провадження щодо судді можливо буде ініціювати не тільки через письмово оформлену скаргу, а й через просте повідомлення про вчинення суддею проступку від будь-якої особи. Проте на нашу думку, це нововведення має негативну природу, оскільки може спричинити шквал необґрунтованих, безпідставних анонімних повідомлень про порушення з боку суддів, які не даватимуть змоги ефективно працювати Дисциплінарній палаті Вищої ради правосуддя [3].

Ще одним новим елементом є створення Комісії з питань доброчесності та етики. Вона утворюється для контролю за діяльністю Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. До складу створеної Комісії мають входити три члена Вищої ради правосуддя і три особи з числа міжнародних експертів. На нашу думку, не є логічним призначати у таку Комісію членів Вищої ради правосуддя, оскільки саме при ній і діє ця Комісія. В такому разі про результативний контроль за діяльністю ВРП мови йти не може. Кращим кроком для врегулювання цієї ситуації було б призначення лише осіб з числа міжнародних експертів. Тоді можна було б стверджувати про прозорість діяльності Комісії з питань доброчесності та етики. Також законопроект визначає функції Комісії з питань доброчесності та етики:

- 1) контроль за дотриманням членом Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України критеріїв доброчесності, етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та прозорістю у діяльності Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 2) внесення подання щодо звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади;

3) внесення подання щодо звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

4) сприяння врахуванню членами Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України громадської думки під час виконання покладених на них завдань.

Окрім того, ще однією новелою для судової системи в даному законопроекті є усунення залежності розміру суддівської винагороди від факту проходження кваліфікаційного оцінювання. Таким чином, усунеться існуюча дискримінація в оплаті праці суддів. Отже, законопроект № 1008 пропонує такі новели у реформуванні судової системи:

1. Скорочення кількості суддів Верховного суду, зменшення їх посадових окладів.
2. Підпорядкованість та підзвітність Вищої кваліфікаційної комісії суддів Вищій раді правосуддя.
3. Зміни у процедурі дисциплінарного провадження щодо суддів.
4. Створення Комісії з питань доброчесності та етики.

Система принципів судової влади, як основа її функціонування в кожній державі, є однією із вельми досліджених складових доктрини у вітчизняній науці, особливо щодо «прикладних» наукових спеціальностей. Також можна відмітити наявність значної кількості наукових положень про систему принципів організації судової системи.

Водночас дотепер залишається кілька дискусійних питань, зокрема в теоретико-правовій площині. Так, досі у вітчизняній юридичній науці панує тенденція ототожнення деяких понять, зокрема «ознака», «принцип», «функція», що представлені як однорідні складові в пропонованих науковцями системах. Ще одна характерна особливість вітчизняних наукових підходів до розуміння системи принципів судової влади – певна підміна понять «судова влада» та її функції – «здійснення правосуддя». У результаті можна зустріти таке тлумачення як «поняття та класифікація принципів здійснення правосуддя», у якому частково висвітлено принципи судової влади. Характерною ознакою вітчизняних наукових

розуміння системи принципів судової влади є також їх виокремлення на основі норм чинного (на момент проведення дослідження) законодавства. У результаті в наукових підходах до питання принципів судової влади можна зустріти такі тлумачення як «визначальні для судової влади принципи на основі правової матерії», «принципи судової влади, закріплені у Конституції України» [1].

У зв'язку з цим для всебічного окреслення наявних підходів до структури принципів судової влади необхідно здійснити їх комплексний аналіз. Так, деякі результати дослідження наукових питань щодо структури та системи принципів судової влади висвітлено у роботі В. В. Городовенка, який виокремив кілька основних підходів щодо розуміння системи принципів судової влади. Науковець зазначив, що «прихильники першого вважають, що треба виокремити принципи безпосередньо судової влади і принципи її діяльності; другого – що варто диференціювати їх на 2 групи – принципи організації судової влади і її діяльності; третього – що поділ принципів судової влади є умовним» .

У свою чергу, інші правники, які також займаються вивченням принципів судової влади, відзначають специфіку їх класифікації у межах зазначених підходів. Наприклад, В. М. Коротун зауважив, що найпоширенішою є ситуація, коли в основу дослідження системи принципів судової влади покладено її функціональне призначення і об'єкт відображення. Як зазначив науковець, найвідоміший поділ, в основу якої покладено класифікаційну ознаку призначення – на організаційні та функціональні. [2]

Висновок: З огляду на необхідність підвищення довіри до судової влади з боку населення, потрібно вдосконалити процедуру призначення суддів, привести її до єдино збалансованої моделі, яка дасть можливість сформувати суддівський корпус на засадах рівності всіх перед законом і унеможливити двояке тлумачення будь-якої зі складових етапів призначення суддів на посади. Тільки усвідомивши необхідність у прозорому і об'єктивному підході до формування суддівського корпусу, Україна може сподіватися на справедливий суд. А для цього потрібне чітке законодавче врегулювання процесу добору, призначення та звільнення суддів. Неоднозначність у розумінні, невідповідність і неузгодженість у правових

нормах, які регламентують порядок призначення суддів, дає підґрунтя до зловживань з боку посадових осіб, здійснення тиску на процес формування суддівського корпусу.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, документ 254к/96-ВР.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
(дата звернення: 12.02.2021);
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. Дана оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
3. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 № 1798-VIII. Дана оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

Пяничук Марія Сергіївна
курсант 3-го курсу
Дніпротперовський державний університет
внутрішніх справ
науковий керівник: **Черняк Наталія Петрівна**
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпротперовський державний університет
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ДІЗНАВАЧА У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Вивчення та належне правове регулювання діяльності органів досудового розслідування, є одним із важливих питань науки, законодавчої та правозастосовної діяльності, в особливості після прийняття 1 липня 2020 року чинного закону, що передбачає запровадження такого інституту, як кримінальні проступки. І враховуючи те, що вже сьогодні правоохоронні органи здійснюють кримінальне провадження щодо кримінальних проступків у формі дізнання,

вивчення статусу дізнавача, як суб'єкта у кримінальному процесі й учасника кримінального провадження, є вкрай важливим та потребує додаткових наукових розвідок та правового регулювання.

Інститут дізнання досліджувався у багатьох наукових роботах, які проводилися без урахування змін, що передбачені вищезазначеним законом, а статус дізнавача, у зв'язку з його новизною, і взагалі досі потребує ретельного аналізу. І тому, відповідно, головною ціллю, яку ми поставили перед собою під час написання даної роботи, є отримання нових наукових результатів, спрямованих на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України, щодо запровадження інституту дізнання та правильного правового врегулювання процесуального статусу дізнавача, як нового суб'єкта кримінального процесу.

Об'єктом нашого дослідження є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII, що набрав чинності 01 липня 2020 року (далі Закон), і яким передбачено низку змін у КУпАП, ККУ та КПК України, що стосуються питань дізнання та такого суб'єкта, як дізнавач. Також під об'єкт нашого дослідження підпадає і чинний КПК України. Основними методами дослідження даної роботи є аналіз основних положень даного Закону, порівняння його з відповідними статтями Кримінального процесуального кодексу України, що і призведе до з'ясування проблемних аспектів даного питання.

Згідно із прийняттям вищезазначеного Закону відбулось реформування системи норм кримінального права України, в яких, як уже зазначалось вище, було запроваджено інститут «кримінальних проступків», а у чинному КПК визначається процедура дізнання щодо таких кримінальних правопорушень.

Сенсом запровадження такої особливої форми досудового розслідування, як дізнання може бути розвантаження слідства і спрощення процедури розслідування для проступків, що не несуть значної суспільної небезпеки. Також, якщо зосередити усі зусилля професійних слідчих на протидії більш тяжким

злочинам, можна таким чином забезпечити їх ефективну роботу у досудовому розслідуванні.

Загалом, дізнавач, згідно із п.4-1 ст.3 нової редакції КПК України – це «службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків».

А от у тексті Закону спостерігається плюралістичний підхід до визначення суб'єктів, уповноважених проводити дізнання. У частині 3 статті 38 КПК України передбачено, що дізнання можуть здійснювати як підрозділи дізнання, так і решта уповноважених осіб інших підрозділів. У зазначеному проекті надається змістовне визначення дізнавача, яким є службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

З огляду на зміст цих положень виникає враження, що дізнання зможуть проводити не лише працівники підрозділів дізнання, але й інші посадові особи, які будуть уповноважені відомчими нормативно-правовими актами оформлювати матеріали за кримінальними проступками (співробітники оперативних підрозділів та превентивної діяльності). На нашу думку, такий неоднозначний підхід може призвести до різного роду колізій при визначенні процесуального статусу осіб, уповноважених провадити дізнання.

Водночас, з аналізу зазначеної норми видно, що законодавець пропонує знову повернутися до здійснення дізнання суб'єктами, для яких ця діяльність не є основною, тобто дізнання будуть здійснювати працівники оперативних підрозділів, дільничні офіцери поліції та інші співробітники підрозділів поліції.

На наш погляд, це є невірним рішенням, як з практичної, так і з теоретичної точки зору, і суб'єктом здійснення дізнання у кримінальному судочинстві України варто розглядати тільки штатного дізнавача. Штатний дізнавач, як єдиний суб'єкт здійснення дізнання, матиме це за основне завдання, тому набуде належних для цього професійних якостей та досвіду роботи, що буде сприяти якісному і швидкому розслідуванню кримінальних проступків.

Ще одним прикладом невідповідності Закону із КПК України може послугувати, те що законодавець у Законі не зовсім достатньо уваги приділив повноваженням дізнавача щодо оскарження письмових указівок прокурора до прокурора вищого рівня, зобов'язавши при цьому виконувати такі доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі. Також, на жаль, законодавець у ч. 2 ст. 312 чинного КПК України наділяє такими повноваженнями тільки слідчого.

А саме, відповідно до ст. 40-1 ЗУ № 2617-VIII дізнавач уповноважений:

- 1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України;
- 2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України;
- 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам;
- 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;
- 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

б) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокуророві на затвердження;

7) ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК України;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

У ч. 3 вищевказаної статті зазначено, що дізнавач зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі, але про незаконні такі вказівки нічого не згадується, хоча дізнавач несе відповідальність за законність проведення дізнання.

Отже, успішне створення та організація діяльності органів дізнання буде можливим лише після повного узгодження чинного законодавства України та відомчих нормативно-правових актів. *Крім того, доцільним можна вважати розробку відповідних методичних рекомендацій для майбутніх поліцейських кадрів інституту дізнання.*

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення 20.02.2021 р.)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.02.2021 р.)

3. Набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL <https://court.gov.ua/press/news/962598/> (дата звернення 20.02.2021 р.)

Риженко Діана Вікторівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ – ЦЕ ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯ ЧИ РІШЕННЯ?

З прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) процесуальне законодавство отримало новий інститут – повідомлення про підозру. У цьому зв'язку І.Г. Івасюк зазначає, що повідомлення про підозру стало своєрідною заміною інституту пред'явлення обвинувачення на стадії досудового розслідування, оскільки за чинним кримінальним процесуальним законодавством обвинувачений, як учасник кримінального провадження, з'являється тільки наприкінці досудового розслідування з моменту складання обвинувального акта [1, с. 78].

Кримінальний процесуальний закон не дає визначення поняття терміну «підозра». У ст. 276 КПК зазначені лише випадки, які зумовлюють необхідність повідомлення особі про підозру у письмовому вигляді, а в п. 14 статті 3 КПК визначено, що з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається її притягнення до кримінальної відповідальності [2].

Законодавча невизначеність поняття терміну «підозра» зумовила різне його трактування правниками. Так, О.В. Капліна стверджує, що підозра – це обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізоване у повідомленні про підозру та має бути перевірене для спростування або підтвердження [3, с. 241]. У свою чергу І.Г. Івасюк зазначає, що підозра - це результат розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки наявних у справі доказів, які з достатньою

переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається із зазначених у законі підстав і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення [1, с. 77]. На думку О.В. Фараон під поняттям «підозра» слід розуміти уніфіковане твердження сторони обвинувачення про вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, сформульоване та втілене у процесуальну форму, визначену гл. 22 КПК [4, с. 10].

Одне з дискусійних питань, яке стосується інституту повідомлення про підозру і знаходиться в полі зору правників, є питання, куди слід відносити повідомлення про підозру - до процесуальної дії чи до процесуального рішення. Так, Ю.В. Лисюк у цьому зв'язку заявляє, що існування інституту підозрюваного розпочинається із процесуальної дії, яка має назву повідомлення про підозру з подальшим здійсненням відповідних процесуальних дій [5, с. 59]. На цій же позиції перебувають й деякі інші науковці [6, с. 603].

Всупереч цьому Ю.П. Аленін та І.В. Глов'юк вважають, що повідомлення про підозру – це одне із найважливіших процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням із прокурором (ч. 1 ст. 277) до закінчення розслідування у кримінальному провадженні [7, с. 162]. Розкриваючи поняття повідомлення про підозру, І.Г. Івасюк говорить, що це кримінальне процесуальне рішення слідчого, прокурора, яке приймається в обов'язковому порядку у разі затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення у письмовій формі і спричиняє набуття особою, щодо якої воно прийняте, процесуального статусу підозрюваного [1, с. 77]. До цієї позиції приєднується і О.В. Фараон, яка також заявляє, що повідомлення про підозру – це процесуальне рішення, прийняте стороною обвинувачення та оформлене у вигляді повідомлення, що відповідає формі постанови у випадках, передбачених ч. 1 ст. 276 КПК [4, с. 10].

Аналізуючи викладені вище міркування правників, а також положення КПК України, якими регламентується застосування інституту повідомлення про

підозру, вважаємо, що повідомлення про підозру має всі знаки процесуального рішення. До багатьох ознак, які про це свідчать, є необхідність долучити ще й такі:

- у повідомленні про підозру викладається твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законодавством України про кримінальну відповідальність, пред'явлене в порядку, передбаченому КПК;

- воно містить попередній висновок слідчого, дізнавача, прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення;

- цей висновок формується в ході досудового розслідування після проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, за результатами яких зібрана достатня сукупність доказів щодо причетності особи до вчинення кримінального правопорушення;

- цей висновок формується на підставі внутрішнього переконання слідчого, дізнавача, прокурора з урахуванням зібраних у кримінальному провадженні доказів;

- аналіз ст. 277 КПК та ст. 132 КПК 1960 р. вказує, що зміст повідомлення про підозру і постанови про притягнення як обвинуваченого мало в чому відрізняються, оскільки в обох юридичних документах у повному обсязі зазначаються обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обґрунтовано підозрюється або обвинувачується особа [4, с. 65-66].

Базуючись на викладеному, а також положеннях ст. 110 КПК України, маємо всі підстави стверджувати, що письмове повідомлення про підозру як процесуальний документ містить процесуальне рішення, прийняте стороною обвинувачення та оформлене у вигляді повідомлення, яке фактично (хоч і не повною мірою) відповідає формі і змісту постанови. З метою приведення письмового повідомлення про підозру у відповідність до форми і змісту постанови, приєднуємося до пропозицій деяких правників щодо необхідності закріплення у КПК одного з кількох варіативних назв цього документа, наприклад: «Постанова про підозру», «Постанова про притягнення як

підозрюваного» тощо. Звичайно, що подібне закріплення має стосуватися форми і змісту цієї постанови – вона також повинна відповідати вимогам ст. 110 КПК.

Бібліографічні посилання:

1. Івасюк І.Г. Інститут «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). Ч. 2, книга 2. С. 74-79.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 452 с.

3. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К., 2013. № 1. С. 238-242.

4. Фараон О.В. Повідомленні особі про вчинення кримінального правопорушення. Рукопис. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. О.В. Фараон; Нац. акад. внутр. справ. К., 2016. 248 с.

5. Лисюк Ю.В. Окремі аспекти набуття процесуального статусу підозрюваного у досудовому розслідуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. С. 56-62.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

7. Аленін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014, № 1. С. 161-169.

Сербін Микола Миколайович,
провідний фахівець Запорізького НДЕКЦ МВС,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВТЕЧ З
МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, відповідальність за які передбачена ст. 393 Кримінального кодексу України [1], у структурі пенітенціарної злочинності посідають одне з провідних місць.

При розслідуванні зазначеної категорії злочинів, майже щоразу постає практична необхідність у проведенні тих чи інших видів обшуку.

Ця слідча (розшукова) дія проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, примусовому обстеженні певних людей, ділянок місцевості, приміщень чи споруд з метою пошуку, виявлення та вилучення прихованих об'єктів (знарядь злочину, речових доказів, трупів, осіб, які переховуються від суду та слідства).

Підстави та порядок проведення обшуку встановлюються й регламентуються кримінально-процесуальним законом (ст. 234 КПК України) [2], що визнає його самостійною слідчою (розшуковою) дією.

Як і інші слідчі (розшукові) дії, обшук є процесуальним способом збирання доказів, що дозволяють встановлювати істину в кримінальному провадженні. Однак у виправних колоніях (далі – ВК), її встановленню об'єктивно може сприяти і обшук, який є не процесуальною дією, а режимним заходом, що проводиться за рішенням адміністрації ВК (ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу України) [3]. За певних умов, отримані в результаті його проведення фактичні дані можуть фігурувати в кримінальному процесі в якості судових доказів.

Будь-якому обшуку притаманні дві обов'язкові ознаки: а) пошуковий характер; б) примусовість його проведення й вилучення виявленого. Наявність цих ознак дозволяє відмежувати обшук від інших подібних до нього слідчих (розшукових) дій. До числа останніх відноситься, зокрема, слідчий огляд. При проведенні слідчого огляду, особливо місця події, для виявлення окремих матеріальних слідів злочину можуть застосовуватися пошукові дії, оскільки ті чи інші предмети, що мають значення для кримінального провадження, потрібно

відшукати (наприклад, затоптана в землю гільза патрона). Однак згадані пошукові дії, як і вилучення виявлених при огляді об'єктів, не мають примусового характеру.

Примусова сутність обшуку полягає в тому, що він здійснюється всупереч особистим чи майновим інтересам конкретної особи, її бажанню та волі. При цьому законодавство не лише чітко встановлює підстави допустимості обмежень відповідних прав громадян, але й докладно регламентує характер та межі таких обмежень, пов'язаних із провадженням обшуку.

Так, для слідчого, який приймає рішення про проведення обшуку у ВК, не повинне виникати питання про правову природу такого обшуку. Іншими словами, він має право прийняти рішення про проведення тільки обшуку як слідчої (розшукової) дії (а не режимного заходу), оскільки будь-якими іншими повноваженнями, крім встановлених кримінально-процесуальним законом, слідчий не володіє. Проведення такого обшуку неминуче пов'язане з вторгненням у сферу повсякденної діяльності адміністрації з виконання основних завдань, що стоять перед виправними установами.

Тому прийняте слідчим рішення має бути не лише досить обґрунтованим по суті, але й забезпечене передбаченою кримінально-процесуальним законом формою, тобто оформлене у відповідності до ст. 234 КПК України винесенням мотивованої ухвали слідчого судді.

Для адміністрації виправної колонії винесена слідчим суддею ухвала є правовою підставою допуску слідчого в будь-які приміщення, розташовані в зонах ВК закритого типу, де потрібно проводити обшук. В усіх без винятку випадках ухвала про проведення обшуку повинна пред'являтися начальнику ВК (особі, яка тимчасово виконує його обов'язки й несе всю повноту відповідальності за стан порядку та збереження матеріальних цінностей у довіреній йому установі). Проведення обшуку в житлових, побутових та виробничих приміщеннях, де розміщуються засуджені, не обмежує прав конкретних осіб, оскільки такі приміщення є місцями загального користування, якими відає адміністрація ВК. Тому, як правило, не виникає необхідності в

пред'явленні кому-небудь із засуджених ухвали про проведення обшуку, та й присутність їх при його проведенні зовсім не обов'язкова. Виняток складають випадки, коли обшуковуються житлові приміщення виправного центру, де разом із засудженим проживають члени його родини.

У випадках, коли при обшуку приміщень ВК присутній засуджений, щодо якого є підстави вважати, що він переховує об'єкти, які шукаються, чи знає, де вони знаходяться, йому потрібно пред'являти ухвалу й запропонувати добровільно видати розшукувані предмети. Ця дія є засобом, що може полегшити виявлення об'єктів пошуку й надати можливість винним у вчиненні злочину чи приховуванні його слідів виявити каяття.

При проведенні обшуку в приміщеннях та інших спорудах ВК обов'язковою є присутність, окрім понятих, представника адміністрації цієї установи (як правило, з числа посадових осіб, у безпосередньому віданні яких перебувають ці приміщення чи споруди). Крім того, обшук деяких житлових приміщень, складів та інших сховищ повинен проводитися в присутності засуджених, відповідальних за збереження майна, що знаходиться в цих місцях.

При проведенні обшуку слідчий повинен строго дотримуватися правил про те, що вилученню підлягають лише ті предмети й документи, які мають відношення до розслідування кримінального правопорушення. Предмети, що заборонені до обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Знайдені під час обшуку об'єкти, які можуть бути речовими доказами в іншому кримінальному провадженні, також підлягають вилученню.

Відомо, що успішне проведення обшуку багато в чому залежить від тактично правильної підготовки до нього, що, як мінімум, включає прийняття низки рішень і попередню діяльність слідчого, пов'язаних із вирішенням таких взаємозалежних питань: що необхідно шукати при проведенні обшуку; де й коли його варто проводити; хто і з якою метою повинен залучатися для участі (присутності) в обшуку; які технічні засоби можуть знадобитися при його проведенні; як забезпечити тактично ефективну організацію проведення обшуку й

запобігти можливному знищенню (переховуванню) об'єктів пошуку особами, зацікавленими в протидії розслідуванню.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст. 131.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України, від 13.04.2012 р. № 4651-VI, введений у дію з 20.11.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88 (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 5076-VI від 05.07.2012).

3. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4–ст. 21.

Таус Максим Марович
аспірант кафедри
кримінального процесу ДДУВС,
суддя Ленінського районного суду м.
Дніпропетровська

**ОКРЕМІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД В
СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ**

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) [1] розроблявся у 2010-2012 роках з огляду на існуючий на той час стан суспільних відносин та проблем у сфері кримінального судочинства, вирішення яких не видавалося можливим через недоліки Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року та практики його застосування [2]. З його прийняттям було значно удосконалене правове регулювання кримінального судочинства, запровадженні нові інститути, зокрема кримінальне провадження на підставі угод.

Водночас, практичне застосування окремих положень КПК, якими унормовується судове провадження на підставі угод, ускладнюється через

недоліки та прогалини в законодавстві. Отже, очевидним видається той факт, що порядок судового провадження на підставі угод підлягає удосконаленню.

Аналіз судової практики та наукових досліджень, проведених щодо тематики функціонування інституту угоди у кримінальному провадженні, дозволили визначити коло основних проблем судового провадження в суді першої інстанції, до яких слід віднести: 1) невизначеність місця судового провадження на підставі угоди та відсутність чітко регламентованої процедури його здійснення; 2) недоліки процесуального законодавства щодо встановлення форми укладання угоди; 3) відсутність вимог до форми та змісту письмової згоди потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості, тощо.

Отже, достатньо важливою та обґрунтованою видається необхідність запровадження окремої процесуальної форми судового провадження на підставі угоди, яка має забезпечити виконання його функціональних завдань і передбачати чітку послідовність процесуальних дій, які мають бути вчинені судом під час розгляду щодо угоди з дотриманням загальних засад судового розгляду.

Про доцільність розгляду угоди у судовому провадженні за спеціальною процедурою неодноразово згадували ряд науковців в межах своїх досліджень щодо окремих питань кримінального судочинства [4, 5]

Чинні норми КПК визначають підготовче судове засідання як процесуальну форму судового провадження на підставі угоди, при цьому передбачають негайний перехід до розгляду угоди, у разі її укладання в ході судового провадження. Отже, місце судового провадження на підставі угоди у системі судового провадження у КПК не визначено, отже, на нашу думку, слід запровадити окрему процесуальну форму судового розгляду щодо угоди, яка не має відноситися ані до підготовчого судового провадження, ані до судового розгляду.

Разом з цим, слід передбачити процесуальні механізми судового контролю за дотриманням вимог до форми та змісту угоди. Зокрема, ми вважаємо за доцільним наділити суд повноваженнями залишати угоду у кримінальному провадженні без руху з наданням сторонам строку для усунення її недоліків, а у

разі не усунення цих недоліків у встановлені судом строки, - надати суду право повернути угоду сторонам без розгляду.

Наступним напрямком удосконалення процесуального порядку судового провадження на підставі угод, на нашу думку, слід визначити запровадження окремої процесуальної форми судового провадження на підставі угоди, з визначенням основних його етапів, таких як: 1) підготовчі дії: відкриття судового засідання, перевірка явки учасників судового провадження, оголошення складу суду, вирішення відводів тощо; 2) судовий розгляд угоди: оголошення обвинувального акту та основних положень угоди, з'ясування правильного розуміння сторонами істотних умов угоди, наслідків її укладення та затвердження, добровільності її укладання тощо; 3) перевірка угоди на відповідність вимогам закону; 4) прийняття відповідного судового рішення.

Одночасно слід звернути увагу на необхідність законодавчого забезпечення процесу перемовин сторін для укладання ними угоди.

Положення ч. 1 ст. 469 КПК передбачають можливість проведення між сторонами домовленостей стосовно угоди про примирення.

В. М. Федченко зазначає, що поява у КПК положень щодо можливості укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим послужило підґрунтям для застосування медіації в кримінальному судочинстві, про передумови до формування якої йдеться у ч. 1 ст. 469 КПК [5].

Натомість, вважаємо, що перемовини можуть здійснюватися не лише щодо угоди про примирення, тобто між потерпілим з обвинуваченим. Цілком виправданим видається забезпечення можливості перемовин між прокурором та обвинуваченим щодо укладання між ними угоди про визнання винуватості.

На нашу думку, процесуальним законодавством така можливість має бути забезпечена шляхом переривання судового провадження з наданням сторонам строку, проведення перемовин, підготовки та підписання угоди і подання її до суду для розгляду та прийняття відповідного судового рішення.

Задля реалізації означених вище шляхів вдосконалення судового провадження на підстав угоди, вважаємо доцільним запропонувати зміни до

глави 35 КПК, де передбачити процесуальний порядок та особливості: 1) спрямування до суду кримінального провадження з угодою, укладеною на стадії досудового розслідування; 2) ініціювання сторонами на стадії судового провадження питання про укладання угоди; 3) забезпечення сприятливих умов та необхідних строків для здійснення перемовин щодо угоди, підготовки та підписання її сторонами; 4) подання угоди до суду для розгляду та порядок дій суду з призначення судового засідання з розгляду угоди; 5) процесуальні наслідки недотримання вимог щодо форми та змісту угоди.

Одним з істотних недоліків чинного КПК є відсутність у його нормах вимог щодо форми угоди у кримінальному провадженні. З аналізу положень ст.ст. 471 та 472 КПК вбачається, що угоди у кримінальному провадженні мають бути укладені саме у письмовій формі, разом з цим, питання щодо оформлення угоди у кримінальному провадженні в електронному вигляді. законодавцем не врегульовано [6].

Із наведеного витікає висновок про необхідність запровадження у КПК норми, яка передбачатиме вимогу до письмової форми угоди та одночасної можливості її укладання в електронній формі із дотриманням законодавства про електронний документообіг та електронно-цифровий підпис.

Розвиваючи інститут угоди у кримінальному провадженні, законодавець розширив межі його застосування, надавши можливість укладати угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях, в яких беруть участь потерпілі, за умови надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладання такої угоди.

Разом з цим, законодавцем не передбачені вимоги до змісту письмової згоди потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості, що у свою чергу, призвело до проблем у застосуванні вказаних положень КПК.

Дослідивши вказану проблематику, ми дійшли висновку, що письмова згода потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості має відображати основні умови надання такої згоди та одночасно засвідчувати

усвідомлення потерпілим істотних обставин кримінального провадження, при яких потерпілим надається така згода.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що за результатами пошуків напрямків вдосконалення процесуального законодавства, котре регулює порядок здійснення судового провадження на підставі угод мають бути напрацьовані зміни до відповідних норм КПК, у разі прийняття яких, на наш погляд, стан законодавчого забезпечення судового провадження на підставі угоди істотно покращиться.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651- VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 20.05.2019).

2. Пояснювальна записка до [проекту Кримінального процесуального кодексу України](#) [електронний документ] URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GF7HG00A.html (дата звернення 02.02.2021).

3. Замкова Я. В. Законність та обґрунтованість рішень судді у стадії підготовчого провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Замкова Я. В. ; Одеський державний університет внутрішніх справ. – Одеса, 2020. – 240 с. С. 110

4. Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Острог, 2016. 221 с.

5. Федченко В. М., Проценко Д. О. Медіація в кримінальному процесі. The 5th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (January 8-10, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. 1177 р. С. 1010-1020. [електронний документ] URL: <https://scholar.google.ru/citations?user=f9Sc6DYAAAAJ&hl=ru&oi=ao> (дата звернення 09.02.2021р.).

6. Таус М.М. Окремі аспекти регламентації вимог щодо форми угод у кримінальному провадженні. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матер. Всеукр. науково-практична конференції (м.Дніпро, 07 червня 2019 р.). Дніпро, ДДУВС. 2019. С.193-197.

ТЕРТИШНИК Володимир Митрофанович
*доктор юридичних наук, професор,
професор Університету митної справи та фінансів*
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2993-0450>

КОЛІЗІЇ ДОКАЗОВОГО ПРАВА В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Реалізація ідеї верховенства права в сфері правосуддя можлива лише за наявності фундаментальної доктрини доказової діяльності та створеної на її основі інтегративної системи досконалого доказового права.

У чинному КПК України нелогічно використано термін «джерела доказів», що призвело до невиправданої тавтології. Наприклад, до джерел доказів у ст. 84 КПК України віднесено показання, документи, речові докази, протоколи слідчих і судових дій. Тобто тут стверджується, що джерелами доказів є речові докази, а по суті маємо алогізм – джерелами доказів є докази.

Викладаючи досить вузьке і казуїстичне розуміння «джерел доказів» у цілому, законодавець, регламентуючи процедуру дізнання щодо кримінальних проступків, спромігся проголосити, що «процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 цього Кодексу, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, чи відеозапису» (ст. 298¹ КПК України).

Більше того, продовжуючи традицію сіяти хаос, законодавець у ч. 2 названої статті стверджує, що «такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора».

Стверджуємо, що приписи ч. 2 ст. 298¹ КПК України не відповідають конституційному концепту допустимості доказів, викладеному в ст. 62 Конституції України про те, що «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях». Відтак, отримані законним шляхом докази є доказами незалежно від наявності чи відсутності ухвали слідчого судді щодо дозволу на їх використання як доказів. Зрештою питання про допустимість доказових матеріалів як доказів має вирішувати суд у змагальному судовому процесі.

В чинному КПК України здійснена штучна формалізація доказового права, яка суперечить об'єктивним законам пізнання, логіки та природнього права,

здатна перетворити судовий процес у безкінечну тяганину, за якою важко буде побачити піклування про долю людини.

Всупереч сталого розуміння ієрархії правових норм та юридичної сили правових норм в залежності від їх джерел (норми конституції – норми найвищої юридичної сили і т. д.), чинний КПК України містить досить неоднозначні за змістом постулати інституту допустимості доказів: а) « Доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку...» (ст. 84); б) «Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом». (ч. 1 ст. 86 КПК України). А все інше, здобуте на основі процедур, передбачених іншими законами, як вважають розробники КПК України, то «матеріали» невідомого науці статусу.

Такі, на перший погляд дрібниці цитованих положеннях закону, в реаліях слідчої практики можуть зробити недосяжною мету самого закону.

Наприклад, ч. 5 ст. 271 КПК України, регламентуючи так званій і до того проблематичний інститут «контролю за вчиненням злочину», зазначає, що «порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством». Отримуємо унікальний приклад, коли законодавець, який повинен був би це регламентувати, приймаючи системний закон - КПК України як комплексний законодавчий акт, цього так і не виконав, відтермінувавши цю роботу до віртуальних та малоймовірних законів майбутнього, та більше того, «замахнувся» на те, щоб навіть «тактика» названих ним дій (яка зазвичай обирається залежно від слідчої ситуації за умови конфіденційності), відтепер також регламентувалася законодавством. Навіть якщо припустити, що врешті-решт указані дії будуть регламентовані окремим законом, то виникне проблема допустимості отриманих при їх провадженні даних, адже за приписами КПК України «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом» (ч. 1 ст. 86 КПК України), тобто в порядку визначеному КПК України і ніяк не інакше. А отже штучно створена юридична колізія ставить під сумнів дані отримані в рамках дій, виконаних в

порядку передбаченому іншими законами, тобто поза межами кримінально-процесуальних правовідносин окремими законодавчими актами.

Під сумнівом можуть опинитись і дані отримані при виконанні повноважень агентств запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та протидії корупції, а також здобуті митними органами, чи правоохоронними органами інших країн, в порядку окремих доручень в рамках міжнародного співробітництва в сфері правосуддя, чи навіть адвокатами відповідно до приписів ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

За визначенням чинного закону, «недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини» (ч. 1 ст. 87 КПК України).

Більше того, за чинними приписами КПК України недопустимість доказу може пов'язуватись не лише з допущенням при їх отриманні «істотних порушень прав і свобод людини» (ч. 1 ст. 87 КПК України), а й до того ж за приписами ст. 89 КПК України визнання доказу недопустимим пов'язується з випадком "встановлення очевидної недопустимості доказу".

Поняття «очевидної недопустимості доказу» ні в законі, ні в судових прецедентах досі в достатню міру не розкрито, що залишає це питання на розсуд суду.

Між тим, відповідно до п. 2 ч 3 ст. 87 КПК України недопустимими є також докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Сам концепт закону про «реалізацію повноважень не передбачених законом» є очевидним опусом, бо не може в принципі бути повноважень без їх визначення в законі. Очевидно тут законодавець пов'язує

недопустимість доказів не тільки з істотним порушенням при їх отриманні прав і свобод людини, а й з іншими порушеннями. Якими саме законодавець визначитись не зміг. А прецедентна практика ВСУ ще не дала належного тлумачення існуючих правових колізій.

На доктринальному рівні під очевидно недопустимими доказами варто розуміти не тільки фактичні дані, отримані з істотним порушенням прав і свобод людини, а й інші фактичні дані, які здобуті в умовах провокації злочину, та ті, які стали «плодами отруйного дерева».

В контексті формування доктринальних засад та окремих правових інститутів доказового права пропонуємо закріпити тут норми такого змісту:

1. «Доказами є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку, які відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності».

2. “Фактичні дані, отримані шляхом здійснення антикорупційних заходів, діяльності щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, митних та інших передбачених законом адміністративних, оперативно-розшукових чи цивільно-процесуальних процедур, можуть використовуватися в юридичному доказуванні за умови, що з’ясовано й може бути перевірено джерело і спосіб їх здобуття, фактичні дані отримані без недопустимого втручання в гарантовані Конституцією України права і свободи громадян, не є «плодами отруйного дерева», такі здобуті фактичні дані відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності”.

3. «Недопустимими є доказові матеріали, які здобуті внаслідок провокації злочину, одержані з істотним порушенням прав і свобод людини, чи є «плодами отруйного дерева, які отримані з таких джерел, такими засобами і в такому порядку, при яких не забезпечено належного дотримання засади верховенства права та принципу пропорційності, а також ставиться під сумнів достовірність самих доказів».

Список використаних джерел.

1. Орлов Ю. Ю., Чернявський С.С. *Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні*. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. №1(13) С. 10–21.
2. Панова А.В. *Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: монографія*. Харків: Право, 2017. 256 с.
3. Рогатинська Н. З., Олійник Ю. І. *Деякі аспекти визнання доказів недопустимими під час судового розгляду*. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Випуск 3. Т. 3. С. 137-140.
4. Сизоненко А. С. *Недопустимість доказів у кримінальному судочинстві*. Вісник Верховного Суду України. 2003. №5(39). С. 57–59.
5. Судова експертологія: курс лекцій для слухачів магістратури юридичних вузів / Тертишник В. М., Варава В. В., Сачко О. В. / За заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Дніпро: ЛІРА, 2021. 208 с.
6. Тертишник В. М. *Істина «поза розумним сумнівом»: проблеми та колізії доказового права*. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. №2. Т. 1 С. 116-120.
7. Тертишник В. М. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар Вид. 17-те, доповн. і перероб.* К.: Алерта, 2020. 1088 с.
8. Тютюнник В. В. *Очевидна недопустимість доказу як критерій здійснення окремої судової процедури визнання доказу недопустимим під час кримінального провадження*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2014. №9-1. С. 233–236.

Ткач Юлія Олегівна
старший слідчий в ОВС СУ ГУНП
в Дніпропетровській області
майор поліції

Гаркуша Аліна Григорівна
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ДЖЕРЕЛОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Глобалізація світу ставить питання про глобалізацію правових систем і певною мірою про уніфікацію кримінально-правової боротьби зі злочинністю. Процеси глобалізації мають утримуватися в межах поступового еволюційного розвитку при одночасному паралельному науковому, організаційному та

правовому забезпеченні, постійному удосконаленні законів, на підставі яких здійснюється боротьба із злочинністю.

Джерела права в умовах глобалізації завжди привертали особливу увагу науковців. Беручи до уваги загальну кількість розглянутих Європейським Судом з прав людини (далі ЄСПЛ) справ щодо порушень, передбачених Конвенцією прав українців на справедливий судовий розгляд, на свободу і особисту недоторканість, на ефективний засіб юридичного захисту, тощо, у кримінальному судочинстві, практика ЄСПЛ розглядається науковими та практичними співробітниками в першу чергу як джерело кримінального процесуального права.

В результат проведеного аналізу щодо існуючих проблем та труднощів застосування практики ЄСПЛ, науковці наголошують на невідворотності процесів адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу у вигляді прийняття нормативно-правових актів, які ґрунтувалися б на відповідних нормах права Європейського Союзу.

Вважаємо, що рішення ЄСПЛ необхідно розглядати як джерела матеріального кримінального права в зв'язку з тим, що згідно ч. 1 ст. 9 Конституції України, а також ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» № 1906-IV від 29 червня 2004 р. норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. стали частиною національного законодавства. Національне кримінальне законодавство складається з Кримінального кодексу України (далі- КК України), який в свою чергу ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Разом з тим, відповідно до ч.1. ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України.

На думку вченого Андрушка П.П., чи є джерелом кримінального права правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені в його рішеннях по розглянутих ним справах, однозначною бути не може, попри те, що ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., яким встановлено, що суди застосовують при

розгляді справ практику ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини як джерело права, хоча названою Конвенцією встановлюється лише обов'язковість виконання державами, які ратифікували Конвенцію, остаточних рішень ЄСПЛ в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [1].

Зважаючи на положення Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, Д. Макбрайд зазначає, що не слід забувати про те, що права й свободи, які вона гарантує, - зокрема право на зібрання, об'єднання, вираження поглядів, особисте життя й віросповідання за ст.ст. 8-11, так само як і заборона ретроспективних покарань за статтею 7, - також встановлюють суттєві обмеження в сфері застосування кримінального права [2]. Окрім того, зміст поняття «кримінальний» для цілей Європейської конвенції не обмежується тим, як його розуміють у праві будь-якої держави, для котрої вона має обов'язковий характер. Як і багато інших норм зазначеної конвенції, термін «злочин» ЄСПЛ розглядає як такий, що має самостійне значення, внаслідок чого, хоча класифікація чогось як «кримінального» у внутрішньодержавному праві й відіграватиме вирішальну роль при застосуванні різноманітних вимог Європейської конвенції до відповідного провадження, той факт, що якесь провадження з погляду внутрішньодержавного права не належить до цієї категорії, не заважає розглядати такі вимоги як застосовні до такого провадження.

Слушною є позиція П.П. Андрушко, який зазначає, що джерелами кримінального права можна вважати такі правові позиції ЄСПЛ, викладені у його рішеннях, в яких здійснено тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., а також здійснюється оцінка змісту окремих ознак складів злочинів, передбачених національним законодавством, з позиції їх відповідності положенням норм Конвенції, як вони тлумачаться (розуміються, визнаються і конкретизуються) ЄСПЛ. Тобто, в кримінально-правовому аспекті можливим є врахування практики ЄСПЛ, зокрема з питань визначення змісту оціночних ознак, наприклад, «істотна шкода», яка має нематеріальний характер, у злочинах у сфері службової діяльності, викладені у

справі «Лівійк проти Естонії»; чіткості, зрозумілості і однозначності правової норми.

В свою чергу у рішенні ЄСПЛ від 25 лютого 1992 р. у справі «Маргарета і Роджер Андерссон проти Швеції» зазначено, що закон має бути сформульовано настільки чітко, щоб у разі необхідності за допомогою відповідної консультації можливо було з усією очевидністю передбачити наслідки певної дії; правові позиції ЄСПЛ щодо тлумачення понять «житло», «таємниця кореспонденції», «приватне життя», «сімейне життя», правові позиції ЄСПЛ щодо змісту права на життя (ст. 2 Конвенції), заборони катування (ст. 3 Конвенції), заборони рабства та примусової праці (ст. 4 Конвенції), права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції), презумпції невинуватості (ч. 2 ст. 6 Конвенції) [1].

Так, наприклад, в рішенні «Крастанов проти Болгарії» від 30.09.2004 ЄСПЛ не виробив чітких універсальних критеріїв оцінки жорстокості поведження, але ретельно зважає всі обставини кожної конкретної справи і за відсутності таких ознак катування як умисність поведження чи спеціальна мета, діяння буде становити не катування, а просто нелюдське поведження. [4]

У іншій справі «Невмержицький проти України» від 05.04.2005 [5] ЄСПЛ кваліфікував як катування примусове голодування заявника, яке було здійснене під час тримання під вартою. У справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 р. [6] ознаками катування названо і психічне насильство, яке полягало у погрозах застосування катування до дружини заявника. Окрім того, Суд зазначає, що певні дії, які в минулих рішеннях кваліфікувалися як нелюдське поведження, можуть у майбутньому бути кваліфіковані жорстокіше, тому що Конвенція має тлумачитися у світлі умов сьогодення (рішення у справі «Селмуни проти Франції» від 28.07.1999) [7].

Важливими проблемами у застосуванні практики ЄСПЛ є систематизація рішень, прийнятих у різні періоди та щодо різних Європейських держав, забезпечення правильного тлумачення і розробка відповідних законодавчих ініціатив, відпрацювання механізмів невідкладного коригування національного

законодавства з врахуванням рішень ЄСПЛ, які самі перебувають у стані динамічних змін. [3]

Підсумовуючи вищезазначене, слід констатувати, що рішення Європейського суду з прав людини, в яких сформульоване певне розуміння кримінально-правової норми, будучи юридично обов'язковими, є джерелом кримінального права. Таким чином, проблема розуміння практики ЄСПЛ як джерела права, у тому числі матеріального кримінального права, широка і складна: це не лише зміна підходів до вирішення певних питань, зміна поглядів на проблему, а й, якщо брати в цілому, зміна парадигм у правовій культурі суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Андрушко П.П. Джерела кримінального права України: поняття, види. Адвокат. 2011. № 8 (131) С. 20.
2. Джеремі Макбрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. - К.: «К.І.С.», 2010 - 576 с.
3. Уваров В.Г. Засосування практики Європейського Суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України: монографія; за заг. Ред.. В.М. Тертишника. Дніпропетровськ: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2012. С. 214.
4. Справа ЄСПЛ: «Крастанов проти Болгарії» від 30 вересня 2014 URL:<https://ips.ligazakon.net/document/SO1351> (дата звернення 26.01.2021).
5. Справа ЄСПЛ «Невмержицький проти України» від 05.04.2005 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO1153#:~:text> (дата звернення 26.01.2021).
6. Справа ЄСПЛ: «Ничипорук і Йонкало проти України» 21.04.2011 URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683 (дата звернення 26.01.2021).
7. Справа ЄСПЛ: «Селмуни проти Франції» від 28.07.1999 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_374#Text (дата звернення 26.01.2021).

ТКАЧЕНКО Павло Ігорович,
слухач магістратури
Міжрегіональної Академії
управління персоналом
науковий керівник: **ШИЯН Анатолій Григорович,**
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цінності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності покладається на Збройні Сили України. Держава забезпечує соціальний захист громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1].

В сучасних умовах державного будівництва, яке вже протягом останніх семи років супроводжується збройною агресією Російської Федерації проти України, важливого значення набувають питання забезпечення високої бойової готовності та належної боєздатності військ. Для виконання всіх покладених на військові підрозділи функцій має бути якісним особовий склад кожної військової частини. В них повинен панувати військовий порядок та дисципліна, додержання статутних правил несення військової служби, недопущення можливостей вчинення суспільно небезпечних діянь, які, на жаль, ще мають місце серед військовослужбовців.

Однією з форм боротьби за зміцнення військової дисципліни і правопорядку у Збройних Силах України є належне розслідування військових кримінальних правопорушень, яке повинно базуватися на безумовному дотриманні всіх процесуальних вимог.

Аналіз слідчої практики свідчить, що розслідування військових кримінальних правопорушень характеризується певними особливостями, які потрібно враховувати слідчим у кожному кримінальному провадженні.

Найперше, на що потрібно звертати увагу, це те, що під час розслідування нерідко можна зустрітися з таким негативним явищем, як кругова порука. Причетні до вчинення кримінального правопорушення військовослужбовці заперечують участь один одного в його вчиненні, взаємно виправдовують свою протиправну поведінку і, як наслідок, дають завідомо неправдиві показання. У

таких випадках слідчому необхідно вжити необхідних заходів для подолання кругової поруки, усунення її негативного впливу на хід і результати розслідування.

Військові кримінальні правопорушення характеризуються високим ступенем латентності. Командири приховують значну їх частину з метою показового благополуччя у підрозділах, а отже, й безперешкодного кар'єрного зростання. Досить часто зустрічаються випадки, коли з метою приховування кримінальних правопорушень:

- командування намагається самостійно з'ясувати всі обставини правопорушення, розшукати винну особу (в разі її переховування), через що втрачається ефективність розшукових заходів через їх непрофесійність;

- має місце незацікавленість командування своєчасно повідомляти про подію вище командування, правоохоронні органи тощо;

- з метою приховування нестатутних взаємовідносин, відсутності винуватця події через самовільне залишення ним місця служби, викрадення або пошкодження ним військового майна, складаються фіктивні медичні документи, документи про відрядження, окремих військовослужбовців переміщують для несення служби на віддалені об'єкти, госпіталізують, складають акти списання майна та ін.;

- з очевидцями події злочину, особами, які можуть викрити обставини, проводять бесіди, а до найбільш принципових застосовують різні форми залякування та примусу, відправляють у відрядження, зокрема у зону ведення бойових дій та ін. [2, с. 115].

На відміну від звичайних трудових колективів, колектив військовослужбовців характеризується специфічними ознаками, якими, зокрема, є: а) взаємовідносини в ньому базуються на підкоренні молодших за військовими званнями старшим; б) мають місце випадки нестатутних відносин між різними за строками служби військовослужбовцями; в) можлива помста правопорушників або осуд товаришів по службі призводить до того, що потерпілі приховують факти таких нестатутних відносин і їх наслідки. Все це вимагає від слідчого знань

особливостей військового колективу, психології як кожного військовослужбовця окремо, так і колективу в цілому.

Важливе значення у розслідуванні військових кримінальних правопорушень має знання слідчим способів вчинення та приховування злочинів, які дозволять йому окреслити систему слідчих версій, виявити коло підозрюваних, свідків та зафіксувати обставини вчинення кримінального правопорушення. Як правильно зазначає М.І. Карпенко, спосіб (механізм) вчинення і приховування злочину – це база для побудови слідчих версій і планування досудового розслідування в кримінальному провадженні (кримінальній справі) [3, с. 79].

Планування - це організаційна та творча робота слідчого і прокурора, яка починається з початку розслідування і триває до його закінчення. Воно передбачає: а) побудову версій; б) з'ясування всіх обставин та питань, що підлягають вивченню, які витікають з аналізу версій; в) визначення слідчих дій, необхідних для відпрацювання висунутих версій, встановлення предмету доказування; г) визначення безпосередніх виконавців запланованих заходів, строків та черговості виконання [4, с. 70].

Особливу роль відіграє встановлення точного часу та місця вчинення кримінального правопорушення, які дають можливість слідчому цілеспрямовано організувати пошук слідів на місці, а в подальшому - осіб, причетних до його вчинення. Маючи конкретні дані про спосіб, місце, час та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, слідчий отримує можливість висунути обґрунтовані версії щодо його учасників, мотивів і цілей їхньої протиправної поведінки.

Під час досудового розслідування конкретного правопорушення слідчий повинен намагатися максимально встановити всі обставини його вчинення, твердо дотримуючись при цьому положень ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України [5]. Це дозволить йому цілеспрямовано проводити кожну слідчу (розшукову) дію і розслідування в цілому, забезпечить виконання завдань кримінального провадження, правильну кваліфікацію кримінального правопорушення.

При цьому слід мати на увазі, що специфіка військових кримінальних правопорушень почасти вимагає розширення предмета доказування, у зв'язку з чим необхідно встановлювати і досліджувати питання, які виходять з цієї специфіки. Так, наприклад, виходячи з того, що КПК України не зобов'язує слідчого встановлювати причини та умови вчинення кримінального правопорушення (як це передбачалося КПК України 1960 року), є всі підстави вважати, що саме по військових кримінальних правопорушеннях важливо встановлювати ці обставини, а також вживати заходів щодо їх усунення. Безумовно, така діяльність слідчого може суттєво покращити криміногенну ситуацію у військових підрозділах.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Давиденко В. Подолання протидії розслідуванню насильницьких злочинів серед військовослужбовців. *Публічне право*. 2018. № 2. С. 110-123.
3. Карпенко М.І. Розслідування військових злочинів – одна з форм боротьби за зміцнення військової дисципліни і правопорядку у військових формуваннях України. *Юридична наука*. Київ, 2013. С. 77-83.
4. Бурлака П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадення військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66-75. URL: https://vpzhr.gp.gov.ua/ua/guidance_vpzhr.html?_m=publications&_t=rec&id=2536
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 452 с.

Федченко Володимир Михайлович,
професор кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРЕКЛАД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Сьогодні, Україна має широку договірну базу, завдяки якій компетентні правоохоронні органи мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати з відповідними установами та компетентними органами багатьох країн світу з питань надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.

Правову основу міжнародної співпраці в зазначеній сфері складають Конституція України, загальновизнані засади і норми міжнародного права та міжнародні договори України з питань надання правової допомоги, а також, Кримінальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про прокуратуру», та інші нормативно-правові акти, що встановлюють загальні та спеціальні правила, з питань надання такої допомоги, у тому числі і Закон України «Про міжнародні договори України» положеннями якого передбачено, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ст.19 Закону) [1].

До речі, на сьогодні серед усіх міжнародних договорів України у сфері взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях найчастіше використовуються: 1) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року; 2) Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року; 3) Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року 4) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція) [2; 3; 4; 5].

Враховуючи вище зазначене, законодавець в положеннях чинного КПК України з питань міжнародної правової допомоги прописав, що порядок

направлення запиту до іншої держави, та порядок розгляду запиту від іншої держави про таку допомогу, як і порядок виконання такого запиту визначаються КПК і чинними міжнародними договорами України.

А з цього випливає, що при направленні запиту, як дореч і при виконанні запиту про надання МПД у кримінальному провадженні, треба керуватися не лише положеннями КПК, але, й положеннями відповідних міжнародних правових угод, та договорів ратифікованих Україною.

Вказана вимога знайшла своє відображення і в ст. 543 КПК де також, зазначено, що міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні здійснюється з урахуванням положень чинного КПК України та чинних міжнародних договорів ратифікованих Україною. (ст. 543)

Ну, а що далі?

А далі, законодавець начебто чітко регламентує всі питання щодо:

- порядку направлення запиту (доручення, клопотання, або звернення) до іншої держави, якщо під час здійснення кримінального провадження виникла необхідність звернутися за такою допомогою до компетентного органу іншої держави;
- порядку розгляду уповноваженим (центральним) органом України та іншими уповноваженими органами запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу;
- і щодо порядку виконання такого запиту.

Водночас, якщо уважно проаналізувати вказані положення, то можна побачити, що не всі питання

- щодо звернення про надання міжнародної допомоги у кримінальному провадженні, так і щодо виконання запиту компетентного органу іншої держави про надання такої допомоги. - чітко прописані в кримінальному процесуальному законодавстві.

І першою такою прогалиною – є проблема, яка стосується виконання вимог ч. 3 ст. 548 КПК України, де вказано: що. Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою,

визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору - офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою.

А, далі (це в законі вже не зазначено) але, всі проблеми, які виникають з питань перекладу матеріалів кримінального провадження, і які обов'язково повинні додаватися до такого запиту, слідчі, які ініціюють таке звернення, а в окремих випадках, коли й виконують такий запит, повинні вирішувати своїми силами питання перекладу, виходячи з можливостей, які у них є, особистих стосунків, і таке інше.

Чому, я сказав, що іноді доводиться здійснювати переклад документів, які необхідно передати компетентному органу іноземної держави за результатами виконання їх запиту. А тому, що така вимога міститься в ч. 2 ст. 560 КПК України зі змісту якої випливає, що документи отримані внаслідок виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги засвідчуються гербовою печаткою компетентного органу, який проводив процесуальні дії, та передаються уповноваженому (центральному) органу України для передання запитуючій стороні без перекладу. А далі вказано, якщо інше не передбачено міжнародним договором.

Так от, проблема як раз в тому, що якщо проаналізувати ці договори (двосторонні, багатосторонні) і таке інше, то можна бачити, що більшість з них передбачають необхідність перекладу відповідних матеріалів, як на мову держави, що звертається за правовою допомогою, так і на мову держави, яка отримує таку допомогу, або на одну з офіційних мов Ради Європи (Англійська, Французька), чи на мову, на яку запитуюча сторона вкаже.

До того ж, в переважній більшості вимагається здійснювати автентичний переклад, як запиту, так і документів, що є додатками до нього. Тобто, переклад повинен відповідати оригіналу тексту правового документа, який перекладено. І така автентичність повинна бути відповідним чином засвідчена перекладачем. А, що це значить?

А це значить, що побутовий переклад – не підходить, оскільки така особа повинна офіційно займатися в якійсь установі, чи організації перекладацькою діяльністю (його службовий обов'язок).

На сьогодні, згідно Постанови КМУ № 710 від 1 липня 1996 року зі змінами внесеними ПКМУ № 711 від 14 серпня 2019 р. «Про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду...довга.» тут мова йде і про перекладачів, так от «Розмір винагороди перекладача, якщо виконана робота не є його службовим обов'язком з надання послуг з письмового перекладу у 1860 друкованих знаків разом із пробілами – становить (оплачується) у розмірі 10 відсотків від прожиткового мінімуму для працездатних осіб (п. 6-1 Постанови) [6].

А що таке, 1860 друкованих знаків разом із пробілами?

Це приблизно одна сторінка тексту на аркуші паперу формату А-4.

А тепер, якщо звернутися до ст. 552 КПК України, яка визначає зміст та форму запиту про міжнародну правову допомогу, то ми побачимо, що такий запит повинен містити дуже багато реквізитів. Окрім назви органу, який звертається за допомогою, посилань на договори, найменувань провадження, опису кримінального правопорушення, його кваліфікації, відомостей про підозру з викладенням статей КК України. Ще й вимагається повні та вичерпні відомості про особу(осіб), їх процесуальний статус, та чим обумовлено зв'язок цих осіб з предметом кримінального провадження. Іншими словами, треба ще й додати відповідні докази чи інші матеріали, які обґрунтовують необхідність направлення такого запиту. Ну, і звичайно ж, чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження!

А якщо запит стосується проведення допиту експерта, підозрюваного, потерпілого, свідка, то треба, ще додати належним чином засвідчений витяг відповідних статей КПК з метою роз'яснення таким особам їх процесуальних прав і обов'язків, та перелік питань, для з'ясування, або перелік відомостей, які необхідно отримати від такої особи.

А до запиту про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, - дозвіл на проведення яких надається судом, додати треба, ще й інформацію про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах.

Так от уявіть собі такий запит про міжнародну правову допомогу, і додатки до нього!

Я в же не кажу, про такий різновид правової допомоги, як перейняття кримінального провадження, коли перекладати доводиться дуже великий зміст показань, висновків експертів, документів тощо.

І такий письмовий переклад, більшість якого повинна мати автентичний зміст буде виходити далеко за обсяг одного аркушу паперу формату А-4.

Звичайно, що і оплата послуг такого перекладача (якого ще треба знайти) буде коштувати не одну, а значно більше тисяч гривень! Які треба десь знайти, та оплатити, оскільки великого бажання чекати такої компенсацій по результатам розгляду цієї справи в суді з прийняттям по ній кінцевого рішення, у вітчизняних перекладачів, та установ, які спеціалізуються з питань перекладу - не має.

Вказане, призводить до суттєвої перепони щодо ефективності, та оперативності здійснення міжнародної допомоги у кримінальних провадженнях. Породжує значну кількість скарг з боку учасників кримінального провадження щодо неефективності здійснення розслідування. А тому, вимагає більш чіткого правового регулювання з прийняттям відповідних нормативних правових актів, які б дозволили зняти вищезазначені перепони.

Бібліографічні посилання:

1. Про міжнародні договори України. Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 20.02.2021)
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення 20.02.2021)
3. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення 20.02.2021)

4. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення 20.02.2021)
5. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text (дата звернення 20.02.2021)
6. Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів Постанова КМУ від 1 липня 1996 р. N 710 Київ URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.02.2021).

***Чабаненко Юлія,**
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Бублик Надія Сергіївна**
Старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ

Швидке зростання кількості вчинених протиправних дій за умовою розбудови країни в умовах демократизації та соціалізації постійно дає про себе знати. В більшості випадків, не по всіх кримінальних правопорушеннях можна встановити обставини, які мають значення для справи та притягнути особу до відповідальності, адже це напряму залежить від доказової бази. Тому, сама процедура вдалого розкриття злочинів та прийняття законних, а також справедливих судових рішень, можлива лише у випадку якісного збору доказів, які були отримані під час досудового розслідування, одним із таких способів, за

чинним КПК України, є проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі — НСРД).

Якщо говорити про саму процедуру використання результату НСРД, то варто зазначити, що вона є доволі дискусійною та завжди підпадає під постійні наукові суперечки у цій сфері. Отож, перед слідчим, прокурором та представниками оперативного підрозділу постають проблеми щодо визнання результату таким, що має доказове значення, а також можливості використання в кримінальному судочинстві отриманих матеріалів під час проведення НСРД.

Відсилаючись до положень нормативно – правової бази, доказування, згідно із ч. 2 ст. 91, полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою подальшого встановлення обставин, які мають значення у кримінальному провадженні.

Більш детально використання таких результатів простежується у ст. 256 КПК України, де частина перша регламентує, що результатами у доказуванні також можуть виступати й протокол щодо проведення НСРД, матеріали такого характеру як аудіо – або відеозаписи, фотознімки та інші речі, які були отримані в ході проведення досудового розслідування.

Водночас, у ч. 1 ст. 255 КПК України ведеться мова про відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Аналогічна правова конструкція вживається й у ч.ч. 4, 5 ст. 255 КПК України. Далі, окрім цих термінів, законодавець використовує й такі, наприклад: термін матеріали (ч. 2 ст. 255 КПК України) та інформація (ч.ч. 1, 2 ст. 257 КПК України) [1].

Сергєєва Д.Б. у своїх працях дотримується думки, що використання доказів, як один з етапів доказування, характеризується практичною процесуальною діяльністю з одного боку, а з іншого – розумовою, яка ґрунтується на законах логіки та знаннях психології й інших наук. Така діяльність, здебільшого, полягає в правильному оперуванні отриманих доказів, подальшому встановленні всі обставин дій, відсилаючись на отриману інформацію, що має важливе значення у кримінальному провадженні, а також обґрунтуванні відповідного процесуального

рішення уповноваженими на те суб'єктами, у тому числі й для перевірки вже отриманої доказової бази та для отримання нових тощо [2].

Тобто, результати, отримані під час проведення НСРД, що набули доказового значення у кримінальному провадженні, можуть бути використані суб'єктом ще на стадії досудового розслідування. Згідно із ч. 1 ст. 252 КПК України фіксація ходу й результатів НСРД повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, які регламентовані КПК України [1].

Сало О.М. у своєму дослідженні не одноразового наголошує, що для того, щоб фактичні дані, отримані під час здійснення НС(Р)Д, стали доказами, вони мають пройти процедуру належного оформлення, тобто повинні бути закріплені та введені в систему доказів [3].

Отже, підбиваючи підсумки вищевикладеного нами матеріалу, ми можемо стверджувати, що використання матеріалів, які є результатами слідчих (розшукових) дій повинно відбуватися лише за умови, що вони відповідають вимогам чинного законодавства, а також за своєю природою є законними, повнота, своєчасність у їхньому використанні, доцільність та інші. Обов'язок за дотриманням кримінальних процесуальних вимог, а також своєчасність та повнота отриманих матеріалів під час здійснення НСРД покладаються на слідчого, прокурора, що дають можливість ефективного використання матеріалів, отриманих в ході проведення негласної діяльності в кримінальному судочинстві.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 22.02.2021).

2. Сергєєва Д. Б. Напрями використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 81-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2018_2_11 (дата звернення 22.02.2021)

3. Сало О. М. Використання результатів негласних слідчих розшукових дій в кримінальному процесі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3 (спец. вип.). С. 319-324. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_3%28spets._38 (дата звернення 22.02.2021)

Черненко Анатолій Павлович – доцент
кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРО МЕТУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Вивчення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] та інших нормативно-правових актів, що регламентують кримінальну процесуальну діяльність дає підґрунтя стверджувати, що визначення мети досудового розслідування у них немає. КПК України містить лише завдання кримінального провадження (стаття 2 КПК України) [1]. Наказ МВС України від 06.07.2017 року № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» наводить визначення лише завдання органів досудового розслідування: «1. На слідчі підрозділи покладаються такі завдання:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;
- 5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення» (розділ II Наказу) [2].

На наш погляд, на сьогоднішній день досудове розслідування, як важлива структурна частина кримінального провадження, є однією з найпроблемніших і суттєво впливає на якість всього кримінального провадження у негативному плані. Визначення його мети, певним чином зможе покращити результати всього кримінального провадження.

Певна річ, на якість досудового розслідування впливають багато чинників, а чітке розуміння його мети, лише один із них, але, на наш погляд, мета досудового розслідування серед них є доволі важливою складовою. У такому висновку ми не одні.

Говорячи про реформування досудового розслідування, Басиста І.В. стверджує, що реальна профілактика кримінальних правопорушень, зниження рівня злочинності та відхід від застарілої системи показників є шляхом до ефективних реформ досудового розслідування. Вчена наголошує, що «...лише відхід від системи показників, вжиття ефективних заходів загальної профілактики, а як результат – реальне зниження рівня злочинності сприятиме ефективній, безперешкодній, продуманій процедурі реформ правоохоронної системи в цілому, та досудового розслідування, зокрема» [3, с. 23].

Ми повною мірою підтримуємо пропозицію відходу від показників, бо як можна одночасно думати про кількість направлених проваджень до суду і поєднувати це з думкою про захист прав особи чи відпрацювання всіх версій у кримінальному провадженні. На наш погляд, ці речі виключають одна одну і не створюють умов для якісної роботи слідчого. Думаємо, що чітко визначена мета досудового розслідування, може замінити оцінку роботи слідчого та відійти від показників щодо направлених обвинувальних актів до суду. У цьому й полягає, на наш погляд, актуальність теми визначення мети досудового розслідування.

Тут треба сказати, що визначення мети досудового розслідування є питанням не новим. У теорії кримінального процесу вже давно це питання є у полі зору. Багато вчених висловлювали свої бачення шляхів вирішення даної теоретичної проблеми, котра має доволі значне й практичне значення.

Так, на думку Литвинчука О. І. «Метою досудового слідства необхідно визнати забезпечення суду доказами у кримінальному провадженні, для того щоб останній міг виконувати покладену на нього функцію правосуддя» [4, с. 221].

Така дефініція поняття мети досудового розслідування є вразливою, бо докази отримані на досудовому розслідування для суду не завжди мають значення, а у деяких випадках суд на них не може ґрунтувати свої рішення. Раз так, то чим тоді досудове слідство забезпечує суд? Таке питання ставить під сумнів мету досудового слідства щодо забезпечення суду доказами.

Михайлюк А. М., аналізуючи думки багатьох вчених у цьому питанні, приходять до інших висновків. За результатами свого дослідження про мету досудового розслідування, він стверджує, що «... метою досудового розслідування є всебічна, повна і неупереджена **діяльність слідчого** зі встановлення фактичних обставин діяння з подальшою попередньою правовою оцінкою на предмет наявності чи відсутності складу злочину для прийняття рішення відповідно до ст. 283 КПК України у формі закриття кримінального провадження; звернення з клопотанням до суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності; звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування заходів медичного або виховного характеру» [5, с. 90].

На наш погляд, «прив'язувати» визначення мети досудового розслідування до кінцевих рішень досудового розслідування є помилковим, бо законодавець кінцеві рішення у цій стадії пов'язував із вирішенням завдань, що ставилися перед нею. Такий висновок впливає із множини завдань, що ставляться перед стадією досудового розслідування та множини кінцевих рішень цієї стадії.

Вважаючи мету досудового розслідування і його призначення різними категоріями, а точніше такими, які мають власне змістовне навантаження, Михайлюк А. М., нажаль не навів критеріїв їх розмежування, хоча відмінностям «мети» та «завдань» приділив достатньо уваги. Призначення досудового розслідування вчений визначає так: «Звідси під призначенням досудового

розслідування потрібно розуміти **діяльність** із забезпечення матеріалами суду з метою здійснення останнім судового розгляду» [5, с. 94].

На наш погляд, визначення мети досудового розслідування через «...**діяльність слідчого** зі встановлення фактичних обставин діяння...», а також визначення призначення досудового розслідування знову ж таки через «...**діяльність** із забезпечення матеріалами суду...» виглядає не зовсім досконало, бо досудове розслідування по своїй суті є діяльністю і визначати його мету та призначення через діяльність все ж виглядає недосконало. У такому разі не зрозуміло чи завершилася така **діяльність** чи продовжується, чи досягнуто мети, чи розслідування на шляху до неї.

У той же час, на наш погляд, вчений стверджуючи, що «Передусім окремо необхідно підкреслити, що мета досудового розслідування обумовлюється **справедливим прагненням вирішення соціального конфлікту між державою і особою, що вчинила кримінальне правопорушення** для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності у міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника була застосована належна правова процедура (ст. 2 КПК України)» [5, с. 89-90] дає підґрунтя для визначення мети досудового розслідування саме через підготовку для вирішення соціального конфлікту між державою і правопорушником.

На нашу думку, якщо за мету судового розгляду взяти здійснення правосуддя, тобто справедливого вирішення спору між державою і правопорушником щодо вчинення ним кримінального правопорушення, тоді метою досудового розслідування слід визнавати встановлення факту наявності такого спору.

Отже, на наш погляд, метою досудового розслідування є **встановлення факту наявності спору між державою і правопорушником щодо вчинення ним кримінального правопорушення.**

У такому випадку кінцеві рішення даної стадії констатують досягнення мети досудового розслідування і його завдань, котрі конкретизують можливі варіанти досягнення мети та прийняття за ними певних рішень.

На завершення хотілося б вказати, що не претендуємо на останнє слово у вирішенні цього складного теоретичного питання та вбачаємо необхідність подальших наукових досліджень для з'ясування завдань досудового розслідування, визначення етапів досудового розслідування та їх завдань тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2078>

2. Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

3. Басиста І.В. Відхід від застарілої системи показників як шлях до ефективних реформ / Актуальні проблеми досудового розслідування: зб. Тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 21-23.

4. Литвинчук О. І. Мета і завдання досудового розслідування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна №1082. Серія «ПРАВО». Випуск № 16, 2013 рік. С. 219-221.

5. Михайлюк А. М. Мета і завдання досудового розслідування у КПК України. Правова позиція, № 1 (20), 2018. С. 87-94.

Черняк Наталія Петрівна
доцент кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

У правозастосовній діяльності досить часто не виконуються завдання кримінального процесу, які зазначено у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), тому що підозрюваний або обвинувачений переховується від органів досудового розслідування та судового розгляду, що робить неможливим притягнення такої особи до кримінальної відповідальності. Як наслідок, порушуються засади невідворотності кримінального покарання, верховенства права, змагальності сторін, рівності учасників процесу перед законом і судом. Це завжди було нагальною проблемою у кримінальному процесі, що зводило нанівець увесь процес збирання доказів, їх раціональної побудови та логічного синхрування для доведення вини. Саме тому сьогодні у КПК України глава 24-1 має назву «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень», що значно полегшує діяльність органів досудового розслідування насамперед.

Сучасна юридична наука України свідчить, що інститут спеціального досудового розслідування недостатньо вивчений і досліджений, а більшість комплексних досліджень написано переважно зарубіжними вченими. Сьогодні, у світлі глобалізаційних процесів та зростанні уваги до розумного спрощення процедури розслідування кримінальних проваджень, тобто створення чіткої, прозорої і зрозумілої схеми для розслідування і покарання винуватих сформовано інститут заочного кримінального провадження.

Норми інституту спеціального досудового розслідування є доволі молодими, тому у працівників підрозділів досудового розслідування можуть виникнути питання з приводу правильності їх застосування для досягнення ключового принципу кримінального процесу – принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Власне, кримінальний процес і є інструментом для реалізації цього принципу.

Спеціальне досудове розслідування використовується в інтересах прискорення правосуддя і досягнення мети кримінального процесу. За кордоном

ця форма досудового розслідування розроблена на високому рівні і активно використовується. Наприклад, форми спеціального досудового розслідування містяться у кримінальних кодексах Чехії, Швейцарії, Франції, Німеччини, Данії тощо. Навіть якщо у деяких законах не зазначено поняття «заочне кримінальне провадження» або «спеціальне розслідування», то у будь-якому випадку судовий розгляд відбувається за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, і лише в окремих випадках він може бути перенесений. Такі особливості передбачені міжнародними нормативно-правовими актами. Зокрема, жоден міжнародно-правовий акт і нормативні документи вітчизняного законодавства не передбачають обов'язкової участі підозрюваного, обвинуваченого під час кримінального провадження і судового розгляду, але у їх змісті прослідковується принцип верховенства права і законності, тобто дотримання прав, свобод та основоположних інтересів людини і громадянина.

Слід зауважити, що існування інституту спеціального досудового розслідування сприяє всебічній реалізації принципів кримінального провадження. Як зазначає Г. В. Матвієвська, можливість заочного судового розгляду (*in absentia*) кримінальних проваджень дозволяє забезпечити реалізацію права потерпілого на доступ до правосуддя й компенсацію заподіяного злочином збитку [1, с. 16].

Ряд вітчизняних вчених працювали над виведенням тлумачення терміну заочного (спеціального) досудового розслідування або судового розгляду. Наприклад, Матвієвська Г.В. вважає, що заочне кримінальне провадження у кримінальному судочинстві є самостійною формою кримінального процесу, яка має місце під час розгляду кримінальних правопорушень невеликої тяжкості за згодою осіб або у випадках, коли обвинувачений є недосяжним для здійснення правосуддя із суб'єктивних причин [2, с. 121]. Проте сьогодні існують випадки, коли особа, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, переховується від органів слідства і суду за кордоном, а також створює таку об'єктивну обстановку, через яку у правоохоронних органів просто немає можливості притягнути її до кримінальної відповідальності. Саме із такими

ситуаціями і пов'язане існування і функціонування інституту спеціального досудового розслідування у сучасному кримінальному процесі.

Спеціальне досудове розслідування – це конструкція у досудовому розслідуванні зі специфічною формою, яка використовується щодо злочинів, визначених Кримінальним кодексом України (далі – КК), і в порядку, передбаченому КПК України стосовно підозрюваного, окрім неповнолітнього, у випадку переховування даної особи від органів досудового розслідування і суду, і яку оголошено у міжнародний розшук.

Слід зазначити, що з набранням законної сили 19 листопада 2013 року чинний Кримінальний процесуальний кодекс України був сприйнятий правниками, практичними працівниками, а також громадськістю неоднозначно, що пов'язано із наявністю у кодексі законодавчих колізій, а також модерних норм та інститутів у системі кримінального процесу.

Акт в цілому є прогресивним документом у напрямі розбудови європейської правової держави, а також він є вагомою складовою успішного становлення України у правовій сфері. Прогресивність і модернізованість чинного процесуального закону полягає в наявності інститутів, які є відносно молодими сукупностями процесуальних норм і гарантують дотримання принципу невідворотності кримінальної відповідальності.

Інститут спеціального досудового розслідування передбачає повідомлення особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, у процесуальному порядку. Щороку в грудні Кабінетом Міністрів України приймається нормативно-правовий акт у вигляді розпорядження «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи» повістки про виклик і інформація про процесуальні документи розміщуються на сторінках цих видань, а також їх офіційних веб-сайтах. Моментом ознайомлення особи із наданими у

виданні документами є час опублікування засобу масової інформації загальнодержавного значення [3].

Отже, інститут спеціального досудового розслідування є доволі молодим у системі кримінального провадження, а тому недостатньо вивченим. Положення проведення спеціального досудового розслідування зазначені у КПК України, проте поряд із цим не висвітлено тлумачення цього терміну, що значно полегшило б його розуміння, а також даний інститут не має чіткої позиції серед форм/різновидів досудового розслідування.

Бібліографічні посилання:

1. Матвієвська Г.В. Заочне провадження у кримінальному судочинстві в Україні : автореф. ... канд. юрид. наук. Х. : Нац. ун-т «Юридична акад. Укр. ім. Ярослава Мудрого», 2013. 20с.

2. Матвієвська Г.В. Теоретичні засади застосування заочного провадження в кримінальному процесі. Науковий вісник Ужгородського університету. 2012. №18.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України :Закон України від 12.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.02.2021).

Ченчик Валерія,
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Бублик Надія Сергіївна
старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

На сьогодні однією з основних форм комплексної діяльності правоохоронних органів у боротьбі із кримінально – протиправними діями виступає взаємодія органу досудового розслідування з оперативними підрозділами. Успішне виконання завдань розслідування полягає у вдалому налагодженні спільної, узгодженої, кваліфікованої та цілеспрямованої роботи в ході здійснення такого роду дій. Зокрема, це простежується під час розслідування та розкриття кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування, де слідчий вступає у такий взаємозв'язок з оперативним підрозділом.

Насамперед потрібно звернутися до положень кримінального процесуального кодексу (далі –КПК) України, а саме – п. 3 ч. 2 ст. 40, де регламентовано, що слідчий має законні підстави на доручення проведення слідчих (розшукових) та негласних (слідчих) розшукових дій відповідному оперативному підрозділу, які, у свою чергу, повинні дотримуватися та виконувати їх в обов'язковому порядку, про що наголошено у ч. 3 ст. 41 КПК України [1].

Вся процедура взаємодії слідчого з оперативним підрозділом регламентується Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні.

У загальних положеннях Інструкції вказано, що основним завданням такої взаємодії, насамперед, виступає покращення запобіганню кримінальним правопорушенням, їхньому швидкому виявленню та підвищенню ефективності у розслідуванні та протидії, також успішне притягнення правопорушників до відповідного виду відповідальності, відшкодуванню завданої шкоди внаслідок протиправних діянь, відновлення порушених прав та інтересів як фізичної, так і юридичної особи [2].

Під час здійснення такого роду організації взаємодії, слідчі та оперативні підрозділи вдаються до виконання певного алгоритму, який дає змогу покращити виконання покладених на них завдань та досягти кінцевого результату. У свою чергу, алгоритм являє собою заздалегідь обговорені та послідовні дії слідчого та

оперативного підрозділу, які спрямовані на розв'язання поставлених перед ними завдань.

Матвієнко В.П. у своїй праці наголошує, що ефективність у здійсненні оперативними підрозділами оперативно-розшукового заходу та негласної розшукової дії, яка тимчасово обмежує права особи, у момент здійснення оперативно-розшукової справи, згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», зумовлена відповідною взаємодією суб'єктів, котрі здійснюють таке провадження, забезпечують прокурорський та судовий контроль на кожному етапі організації, безпосереднього проведення, фіксування результатів і використання здобутих відомостей [3].

Ми погоджуємося із думкою більшості науковців стосовно того, що основними формами такої взаємодії виступають процесуальні та організаційні аспекти. До процесуальних варто віднести: передачу прокуророві протоколу про проведення негласної слідчої дії, що регламентовано ст. 252 КПК України; доручення слідчого щодо проведення негласної слідчої дії (ст. 40, 246 КПК України); надавати допомогу слідчому у момент здійснення провадження негласних слідчих дій (ст. 40 КПК України) [1].

Пясковський В.В. у своєму дослідженні дотримується думки, що процесуальні форми взаємодії впливають із норм КПК України, з огляду на що у момент здійснення досудового розслідування взаємодія слідчого з іншими правоохоронцями набуває різних форм, в залежності від характеру протиправних дій [4].

До організаційних варто віднести планування, обмін отриманою інформацією, координування дії, консультації, реалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності, аналізування причин та умов, які спричинили вчинення протиправних дій тощо.

Отже, ефективність у виконанні слідчим зі співробітниками оперативного підрозділу своїх завдань під час здійснення досудового провадження цілком залежить від дотримання як процесуальних так і організаційних форм взаємодії. Також, варто пам'ятати, що в більшості випадків, успішний результат залежить

від спеціалізації слідчих та співробітників оперативних підрозділів, тому окрім їхньої взаємодії, потрібно ще постійно залучати й інші правоохоронні органи, які спеціалізуються та тих чи інших кримінальних правопорушеннях.

Окрім цього, дане питання, хоч і не є новим, проте потребує подальшого вивчення та конкретики, адже на сьогодні простежується відсутність чіткого унормування засад та порядку взаємодії слідчого та оперативного підрозділу під час здійснення оперативно-розшукових заходів.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення 21.02.2021).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Наказ МВС України №575 від 07.07.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення 21.02.2021).

3. Матвієнко В. П. Взаємодія оперативного та слідчого підрозділів під час виявлення й фіксації корупційних злочинів у бюджетній сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. - С. 206-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2015_2_20 (дата звернення 21.02.2021).

4. Пясковський В.В. Процесуальні форми взаємодії слідчих з іншими співробітниками правоохоронних органів під час розслідування насильницьких злочинів, учинених щодо неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. №2. – С.186 - 194

Шаповалова Ірина Сергіївна
суддя Павлоградського міськрайонного суду
Дніпропетровської області,
доктор філософії в галузі права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, ГАРАНТОВАНИХ ЄКПЛ, ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 як ризик для життя та велике навантаження на систему охорони здоров'я від осіб, які стали жертвами COVID-19, викликаного ним захворювання – призвели до встановлення урядами багатьох обмежень звичайного життя в державах-членах Ради Європи. Ці обмеження обов'язково мають вплив на здійснення прав та свобод відповідно до Конвенції незалежно від того, чи їх накладення супроводжувалось повідомленням відповідно до статті 15 ЄКПЛ про відступ від зобов'язань, якою встановлено, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [1].

Саме тому окремі аспекти обмеження прав людини, гарантованих ЄКПЛ, під час здійснення досудового розслідування в умовах пандемії COVID-19, необхідність таких відступів, характер обмежень, їх тривалість потребують обговорення та аналізу шляхом звернення до аналізу до практики ЄСПЛ.

Без сумніву, загроза, яку складає COVID-19 є фактичною або неминучою, та стосується цілої нації і впливає на продовження організованого життя в ній [2]. Однак, всі обмежувальні заходи – незалежно від того, чи засновані вони на відступі від зобов'язань – повинні завжди мати правову основу, яка включає дотримання відповідних конституційних гарантій та вимог відповідної держави-члена [3].

Критерієм, за допомогою якого можливо визначити, чи обмеження, які застосовуються щодо особи під час досудового розслідування (наприклад, застосування запобіжних заходів) є втручанням в права, гарантовані ЄКПЛ, або, навпаки, є такими, що застосовуються для зупинення розповсюдження коронавірусу (наприклад, втручанням у свободу пересування відповідно до статті

2 Протоколу № 4 ЄСПЛ) може бути рішення ЄСПЛ у справі *De Tommaso проти Італії* [ВП], № 43395/09, 23 лютого 2017 року, в якому наведено своєрідний алгоритм визначення того, чи була особа «позбавлена свободи» у значенні статті 5 ЄКПЛ. В цьому рішенні ЄСПЛ зазначив, що необхідність враховувати такі критерії як тип, тривалість, наслідки та спосіб здійснення заходу, про який йде мова є необхідним при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, який передбачатиме обмеження або позбавлення особи права на свободу та особисту недоторканість, гарантованого ст. 5 ЄКПЛ [4].

Наприклад, різниця між повною заборонаю виходити з дому та неможливістю зробити це, за винятком випадків необхідності, між 22:00 та 6 ранку полягає в тому, що введення так званої «комендантської години» на загальнонаціональному рівні не вважатиметься таким, що складає «домашній арешт» і, таким чином не призведе до позбавлення свободи для цілей статті 5 ЄСПЛ [4].

Також необхідно враховувати, що захист здоров'я – це законна мета, з якою можливо встановити обмеження прав на повагу до приватного та сімейного життя, свободу сповідання своєї релігії та переконань, свободи вираження поглядів та свободи зібрань та об'єднань відповідно до статей 8-11 ЄКПЛ та свободи вибору місця проживання або виїзду з будь-якої країни, в тому числі власної, відповідно до статті 2 Протоколу № 4 ЄСПЛ [1].

Вирішення питання про обрання заходу забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування (в тому числі запобіжного заходу навіть і не пов'язаного з триманням під вартою) повинно відбуватися з обов'язковим оцінюванням того, що цей захід не є заходом, необхідним для запобігання поширенню інфекційних захворювань.

Тобто, необхідно чітко відмежовувати та зазначати в процесуальних рішеннях, які складаються під час досудового розслідування слідчим, прокурором, або постановляються слідчим суддею, що заходи процесуального примусу, які допускають обмеження та втручання в права особи, гарантовані ЄКПЛ пов'язані з інтересами кримінального провадження, а не мають на меті

протидію пандемії. Вжиття певних дій, що мають на меті забезпечення осіб від зараження вірусом можуть слугувати додатковою аргументацією, однак не можуть бути покладені в основу аргументації будь-якого процесуального рішення, яке приймається під час досудового розслідування.

Для прикладу, ізоляція вдома, навіть якщо там умови можуть бути набагато кращими ніж у в'язниці, може складати позбавлення свободи [5].

Для обґрунтування можливості звуження обсягу прав особи, а тим більше втручання в такі права з метою протидії пандемії, слід навести рішення справи *Енхорн проти Швеції*, № 56529/00, 25 січня 2005 року), в якій ЄСПЛ встановив, що повинно бути продемонстровано, що поширення інфекційного захворювання є небезпечним для здоров'я або безпеки населення, а також те, що затримання інфікованої особи є останнім засобом для запобігання поширенню захворювання, оскільки менш суворі заходи були визнані та виявлені недостатніми для захисту інтересів суспільства. Крім того, щоразу, коли ці критерії перестають виконуватись, припиняє існувати й підстава для позбавлення свободи [6].

Необхідно зазначити, що будь-який захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується під час досудового розслідування, повинен відповідати вимогам національного процесуального законодавства, яке в частині регламентації забезпечення прав людини, гарантованих ст.ст. 5, 6, 8, 13 та ст.1 Протоколу 1 ЄКПЛ, у цілому відповідає вимогам ЄКПЛ.

Однак, обґрунтування заходу забезпечення кримінального провадження та втручання в права та свободи особи, гарантовані ЄКПЛ, яке ґрунтується виключно на положеннях ст.15 ЄКПЛ, може буде визнано неправомірним втручанням у права та свободи відповідно до Конвенції, якщо його обґрунтування буде базуватись виключно на необхідності протидії пандемії COVID-19.

Бібліографічні посилання:

1. **Посібник зі статті 15.** Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. Рада Європи / Європейський Суд з прав людини. 2016. 14 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_UKR.pdf

2. Рішення ЄСПЛ у справі *A і Інші проти Сполученого Королівства* [ВП], № 3455/05, 19 лютого 2009 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-117642>
3. Рішення ЄСПЛ у справі *Mehmet Hasan Altan проти Туреччини*, 13237/17, 20 березня 2018 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-181862>
4. Рішення ЄСПЛ у справі *De Tommaso проти Італії* [ВП], № 43395/09, 23 лютого 2017 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-171804>
5. Рішення ЄСПЛ у справі *Vuzadji проти Республіки Молдова* [ВП], № 23755/07, 5 липня 2016 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-164928>
6. Рішення ЄСПЛ у справі *Енхорн проти Швеції*, № 56529/00, 25 січня 2005 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-125496>

Шиян Анатолій Григорович,

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ СЛІДЧІ ПОМИЛКИ, ДОПУЩЕНІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ, ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ

У кримінальних провадженнях, переважно пов'язаних із вчиненням кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 263, 307, 309 Кримінального кодексу України (далі – КК) [1], нерідко приходиться спостерігати ситуації, коли вогнепальна або холодна зброя, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги вилучаються в ході проведення слідчої (розшукової) дії, яка слідчими іменується «оглядом», «оглядом місцевості», «оглядом місця події», тощо. Також зустрічаються випадки, коли речі вилучаються під час поверхневого огляду відповідної особи. Як засвідчує практика, зазначене вилучення здійснюється як до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), так і після цього.

Аналіз таких процесуальних ситуацій вказує на те, що досить часто замість оглядів «місця події», «місцевості», поверхневого огляду фактично здійснюється огляд особи, під час якого на її тілі, під одягом або в самому одязі чи взутті особи знаходять відповідні речі, зберігання яких підпадає під ознаки кримінальних правопорушень. При цьому слідчі зовсім не беруть до уваги такі важливі обставини:

1) чи передбачає кримінальне процесуальне законодавство України огляд такого специфічного об'єкту як особа;

2) що такий огляд ними здійснюється вже після затримання особи іншими співробітниками поліції;

3) чи були дотримані при огляді процесуальні права особи і забезпечені можливості для їх реалізації;

4) чи добровільно і самостійно видавались особою речі, які знаходились у неї в момент затримання.

Для того, щоб визначитися з відповідністю таких оглядів вимогам Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК), є потреба здійснення відповідного аналізу та оцінки згаданих вище обставин.

1. Проводячи так звані огляди «місця події», «місцевості» і фактично здійснюючи при цьому огляд особи, слідчі чомусь забувають, що КПК України не передбачає можливість здійснення огляду особи (за винятком освідкування, мова про яке буде вестися нижче). Так, ч. 1 ст. 237 КПК визначено, що «З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів» [2]. Якоїсь згадки про проведення огляду особи положення даної статті КПК не містить.

Що стосується освідкування особи, то дана слідча (розшукова) дія може проводитися в ході досудового розслідування кримінального провадження на підставі постанови прокурора для виявлення на **тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет**, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ч. 1 ст. 241

КПК). Тому, зазначена слідча (розшукова) дія не може застосовуватися для виявлення і вилучення в особи якихось заборонених об'єктів, які знаходяться в її одязі, взутті або інших речах. Особливо це стосується випадків, коли відомості про кримінальне правопорушення ще не внесено до ЄРДР.

Як засвідчує судова практика, до проведення таких оглядів особи суди підходять дуже критично і досить часто визнають отримані фактичні дані недопустимими [3].

2. Одним з найбільш поширених випадків визнання судами доказів недопустимими є ситуації, коли слідчий здійснює вилучення відповідних речей під час огляду особи (оформлених протоколами огляду «місця події», «місцевості» тощо) вже після її затримання іншими співробітниками поліції. Виходячи з усталеного в слідчій практиці положення, що затриманою є особа, стосовно якої складено протокол затримання, слідчі забувають про вимоги ст. 209 КПК, яка визначає таке: «Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою». Тому, проведення огляду особи в таких ситуаціях суди розцінюють як проведення обшуку особи; отримані при цьому фактичні дані визнають недопустимими доказами. Так, в постанові від 21 січня 2020 року у справі № 756/8425/17 (провадження № 51-859км19) колегія суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду зазначила: «...згідно з даними, відображеними на носії інформації, на якому зафіксовано перебіг судового засідання, свідок ОСОБА_2 у своїх показаннях суду також зазначав про те, що він, прибувши за викликом про затримання особи, стосовно якої є підозри у зберіганні наркотичних засобів, побачив на місці події ОСОБА_1 з кайданками на руках і в оточенні інших працівників поліції.... Таким чином, обставини конкретної справи свідчать, що ОСОБА_1

фактично був затриманий, однак всупереч вимогам ч. 5 ст. 208 вказаного Кодексу протоколу про його затримання не було складено і процесуальних прав не роз'яснено. Допущене порушення є істотним і за відсутності оформленого

відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК протоколу обшуку затриманої особи слугувало для апеляційного суду безперечною підставою для поставлення під сумнів законності протоколу огляду місця події, на якому вирішальною мірою ґрунтується обвинувачення ОСОБА_1» [4].

3. У разі порушення відповідних вимог КПК, подібні наслідки можна очікувати від огляду особи, який здійснюється під час її поверхневої перевірки. Уповноважені службові особи, здійснюючи таку перевірку, не враховують того, що відповідно до ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є: а) здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу (ч. 1); б) поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб (ч. 2); в) поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право відкрити кришку багажника та/або двері салону (ч. 5); г) під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу (ч. 6); д) при виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України (ч. 7) [5].

Якщо під час поверхневої перевірки особи наявні у неї речі працівники поліції: самостійно вилучають їх з-під одягу, його внутрішніх чи зовнішніх кишень, взуття, сумок, портфелів тощо на місці затримання такої особи; виконують подібні дії після доставляння затриманих осіб у відділення поліції; слідчі здійснюють огляди «місць події», «місцевості» після проведення поверхневої перевірки, фактично при цьому оглядаючи особу; під час поверхневої

перевірки затримана особа наявні у неї речі видає не самостійно і не добровільно, то такі дії судами визнаються неправомірними, а отримані докази - недопустимими. Зазвичай, підставою для цього завжди виступає факт того, що замість поверхневої перевірки фактично здійснюється обшук особи [6].

Враховуючи, що під час проведення так званих оглядів «місць події», «місцевості», поверхневої перевірки фактичні дані отримувались у не передбачений КПК України спосіб, інші похідні докази, на яких ґрунтувалося обвинувачення відповідних осіб, також визнавались недопустимими. На необхідність прийняття такого рішення вказує практика Європейського суду з прав людини (рішення від 30 червня 2008 року, 21 квітня 2011 року, справи «Гефген проти Німеччини» та «Нечипорук і Йонкало проти України»). Зокрема, згідно з доктриною цього Суду, якщо джерело доказів є недопустимим, то всі інші фактичні дані, отримані з його допомогою, будуть такими ж.

Бібліографічні посилання:

6. Кримінальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 292 с.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: *чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 серп. 2020 року*. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 452 с.

8. Вирок Ставищенського районного суду Київської області від 16 січня 2019 року (провадження № 1-кп/378/4/19). URL: [https://protocol.ua/ua/sud_provedennya_obshuku_osobi_prihovanogo_pid_oglyad_mist_sya_podii_do_vnesennya_danih_do_erdr_e_grubim_porushennyam_norm_kpk_ukraini_\(stavishchenskiy_rayonniy_sud_vipravduvalniy_virok_16_01_2019_378_331_18\)/](https://protocol.ua/ua/sud_provedennya_obshuku_osobi_prihovanogo_pid_oglyad_mist_sya_podii_do_vnesennya_danih_do_erdr_e_grubim_porushennyam_norm_kpk_ukraini_(stavishchenskiy_rayonniy_sud_vipravduvalniy_virok_16_01_2019_378_331_18)/)

9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 січня 2020 року у справі № 756/8425/17 (провадження № 51-859км19). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87053575>

10. Закон України «Про Національну поліцію» / *Відомості Верховної Ради України*, 2015, № 40-41, ст. 379.

5. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 18 листопада 2020 року у справі № № 711/6059/19 (провадження № 51-856км20).
URL: https://protocol.ua/ru/vs_kks_viluchennya_predmetiv/

ШЕВЕЙКО Юлія
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
стратегічних розслідувань, гр. ФЕБ 842
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **ФЕДЧЕНКО Володимир**
професор кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО АРЕШТУ МАЙНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Кримінальне судочинство - це вид державної діяльності, необхідний для застосування норм матеріального кримінального права. У кримінальному судочинстві примус поширюється на фізичну свободу громадян, можливість вибору місця проживання і форми спілкування. Певні принципи примусу спрямовані на обмеження прав власності або інший вплив на сферу майнових відносин громадян і юридичних осіб.

Майновий примус полягає в адресному впливі на майнові права учасників кримінального процесу та інших осіб, що обумовлено необхідністю встановлення відповідного порядку ведення кримінального судочинства та забезпечення прав зацікавлених сторін.

Одне із завдань кримінального судочинства - захист прав і законних інтересів осіб і організацій, що стали жертвами злочинів. В цілому в системі заходів, що застосовуються державою для забезпечення і зміцнення законності, одне з центральних місць займає захист прав і свобод людини і громадянина. Без поваги прав громадян діяльність органів державної влади та управління, зокрема поліції, позбавлена будь-якого практичного та гуманітарного значення.

Варто відзначити, що арешт майна - міра процесуального примусу, що полягає в забороні власнику майна розпоряджатися і при необхідності користуватися ним, а також у фактичному вилученні майна і передачі його на зберігання. Дане питання врегульоване главою 17 КПК України [1].

Вилучення власності є важливим засобом забезпечення компенсації за матеріальну шкоду, заподіяну злочином, оскільки він завершує етап пошуку майна, придбаного злочинним шляхом, і служить основним засобом забезпечення кримінального провадження.

Вилучення майна - міра процесуального примусу, суть якої полягає в забороні власнику майна розпоряджатися або користуватися ним, а також вилучення майна з обороту та передача його на зберігання. Арештоване майно не може бути продано, подаровано, обміняно, знищено, здано або віддано в заставу. Метою арешту майна є встановлення перешкод для його можливого відчуження або приховування.

Арешт майна - це заборона власнику розпоряджатися майном, заборона на операції з готівкою або іншими цінностями на зберіганні, рахунками або вкладками в кредитних організаціях, в межах яких вони накладаються. Питання законодавчого забезпечення виїмки майна в кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування динамічні, в цій сфері завжди виникають нові проблеми [2, с.211].

Також ми поділяємо позицію експертів, які на підставі систематичного аналізу частин 1-4 ст. 170 КПК України дійшли висновку, що накладення арешту на майно третьої особи може бути призначено в двох випадках: по-перше, з метою збереження речових доказів; по-друге, передбачити особливу конфіскацію. Залежно від цього матеріальні (фактичні) підстави для вилучення майна цих осіб в конкретному кримінальному провадженні можуть бути достатніми підставами вважати, що:

- 1) речі, документи, гроші є знаряддям скоєння злочину, містять сліди або іншу інформація; які можуть бути використані як доказ факту чи обставини, встановленого в ході кримінального судочинства, зокрема, предмети, що були

предметом кримінального злочину, гроші, цінності та інші речі, набуті злочинним шляхом або отримані юридичною особою в результаті кримінального злочину, тобто відповідають критеріям речових доказів (частина 3 статті 3 статті 170, стаття 98 Кримінально-процесуального кодексу України);

2) особливій конфіскації підлягає майно у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, а саме гроші, цінності та інше майно, одержані в результаті злочину і (або) є доходами від такого майна; призначений (використаний) для спонукання особи до вчинення злочину, фінансового та (або) матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; були предметом злочину, за винятком тих, які були повернуті власнику (правовласнику), а в разі невстановлення - стали власністю держави; були знайдені, виготовлені, пристосовані або використані як засіб або знаряддя вчинення злочину, за винятком відповідності критеріям речових доказів (частина 3 статті 3 статті 170, стаття 98 Кримінально-процесуального кодексу України) [3, с.65].

У частині 1 ст. 64 КПК України визначає, що будь-яка фізична або юридична особа може бути третьою особою, на майно якого можливе накладання арешту. Оскільки вимоги до цих осіб чітко не визначені, на практиці такий підхід означає, що фактично відповідні примусові заходи у вигляді вилучення майна можуть бути застосовані до будь-якої особи.

Таким чином, вилучення майна є одним з найбільш частих прикладів обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Варто підкреслити необхідність розробки ефективного механізму моніторингу накладення арешту на майно, також необхідно вивчити можливість арешту власності у вигляді так званої криптовалюти, статус якої як об'єкта цивільного права досі чітко не визначено, а кримінально-процесуальний статус цього явища взагалі не згадується.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1089> (дата звернення 16.11.2020 р.)
2. Заходи забезпечення кримінального провадження : наук.-практ. посіб. Богатирьова О.І., Галай А.О., Гладун О.З. та ін.; за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.Т. Маляренка. Київ. Національна академія прокуратури України, 2015. 310 с
3. Ионов В. А. Наложение ареста на имущество при производстве предварительного расследования по уголовным делам об экономических преступлениях : монография. Москва. : Юрлитинформ, 2012. 192 с.

Шнипко Яна

курсант IV курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування, гр. ДР 743
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Федченко Володимир
професор кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У наш час, зважаючи на з`явлення нових можливостей завдяки досягненням науково-технічного прогресу діяльність експертів стала досить затребуваною та застосовується більш ефективніше аніж, наприклад, у радянські часи. Методи розслідування злочинів становляться більш різноманітними. Проте проведення експертизи завжди було найсуттєвішою складовою успішного розкриття кримінальних проваджень. Певне, це найактивніша форма викриття правопорушників.

Даний вид діяльності дає змогу слідчим підрозділам скористатися науковими знаннями майже в будь-якій галузі, що безсумнівно в рази полегшує та прискорює процес пошуку злочинців та притягнення їх до відповідальності.

На мою думку, проблеми визначення порядку призначення та проведення експертизи у кримінальному процесі потребують подальшої розробки. Крім того, у науці ще й досі не розвинуто розуміння інституту судової експертизи. Її розглядають як дослідження, проведене експертом та слідча дія. Тому вважаю доречним здійснити деталізований розбір цієї тематики.

Відомо, що під час проведення кримінального провадження найчастіше застосовується такий вид слідчої розшукової дії як проведення експертизи, що передбачає собою дослідження та вирішення досвідченими спеціалістами питань, що вимагають спеціальних знань в царині науки, економіки чи в іншій сфері знань. Тож, якщо казати про судову експертизу, то це дія, спрямована на використання отриманих результатів, передбачена процесуальним законодавством. Судова експертиза є досить складною, а також єдиною процесуальною дією, яка містить в собі підготовчий та прикінцевий етап, що здійснюється правоохоронними органами та етап дослідження, проведений експертом. Оскільки дана процесуальна дія має широке значення під час досудового розслідування, вона містить в собі предмет та завдання. Предметом у судовій експертизі визначаються тільки ті провідні риси та властивості, на які безпосередньо акцентується увага у момент діяльності слідчого (якщо казати з боку самого дослідження). Інакше кажучи, це фактичні дані та обставини, що мають значення для кримінального провадження. Визначаючи питання про завдання можна виокремити два головних компоненти: мета та об'єкт. Вони тісно пов'язані з предметом судових експертиз, а також з методикою експертного дослідження.

У кримінальному судочинстві України судові експертизи серед інших процесуальних дій посідають значне місце. Вони призначаються у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні у справі, потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Доцільність або недоцільність проведення

тієї чи іншої експертизи визначається службовими особами та органами, у провадженні яких перебуває кримінальна справа. Підставою для проведення судово-медичної експертизи є постанова особи, що здійснює розслідування кримінальної чи цивільної справи, або ж ухвала суду.

Під час провадження у кримінальних і цивільних справах досить часто виникає необхідність використання знань людей, що володіють науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями. В таких випадках за постановою органів розслідування, судді або за ухвалою суду особам, які володіють цими спеціальними знаннями, доручається провести судову експертизу і за її результатами дати висновок.

Особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань і задіяні до цього відповідними державними органами і службовими особами, іменуються експертами, а виконані ними дослідження об'єктів з відповідями на питання – експертизами.

Експертиза становить дослідження наданих судом чи іншими учасниками кримінального процесу об'єктів, яке проводиться експертами на основі спеціальних знань та на науковому підґрунті з метою вивчення відомостей про факти, що мають істотне значення для правильного вирішення справи, яке відбувається у процесуальному порядку з дотриманням встановлених чинним законодавством правил. Об'єктом у проведенні експертизи є певний предмет (предмети), які необхідно дослідити експерту, якими зазвичай є речові докази. Крім того, до об'єктів експертизи також належать події, факти, явища та інші нематеріальні об'єкти, необхідність вивчення яких в процесі розгляду потребує спеціальних знань та проведення експертного дослідження. Однак вивчення цих подій, фактів, явищ та інших нематеріальних об'єктів здійснюється шляхом дослідження матеріальних носіїв інформації про них.

Підводячи підсумки, треба зазначити, що судова експертиза є одним із найбільш надійних джерел доказування. За даними МВС за допомогою експертиз та інших наукових досліджень розкривається більше третини кримінальних правопорушень. Тому в кримінальному судочинстві широко практикується їх

проведення. Переважна більшість експертиз проводиться на належному професійному рівні, але разом з тим, допускається немало порушень законодавства при їх призначенні та проведенні, а також у використанні висновків експертиз як доказу в кримінальному провадженні. Існує також неврегульованість деяких питань, що призводить до певних ускладнень в судово-слідчій практиці.

З метою усунення виявлених недоліків і подальшого покращення роботи судово-слідчих органів у сфері провадження судової експертизи, необхідно доповнити або внести в діюче кримінальне процесуальне законодавство зміни для вирішення окремих питань, що стосуються процесуального порядку проведення судової експертизи, а саме строків її проведення, переглянути права деяких учасників процесу стосовно судової експертизи. Необхідно також зазначити, що необхідність проведення судових експертиз, впливає з матеріалів кримінального провадження і таким чином носить об'єктивний характер. Правильне вирішення питання про її призначення або відмову обумовлене, насамперед, вимогами процесуального закону. Висновок судової експертизи відіграє важливу роль у кримінальному процесі України, адже він служить джерелом доказів, що сприяє встановленню істини у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, зі змінами та доповненнями, від 13.04.2012 №4651, VI (Редакція станом на 23.04.2020), 360 с.
2. Лев Гула. Теоретичні основи проведення комплексних судових експертиз, 2018, с. 125-129.
3. Керевич О.В. Особливості призначення судових експертиз для встановлення індивідуально-психологічних особливостей підозрюваного (обвинуваченого). – Вісник кримінального судочинства, 2018- №2.
4. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень; Мін.юст України; Наказ, Інструкція, Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5. Редакція від 22.01.2020р.

Єднак В'ячеслав Михайлович
Заступник начальника відділу нагляду за
додержанням законів органами фіскальної служби
Дніпропетровської обласної прокуратури

**ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ
ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ОСОБИ ПІД
ЧАС ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ ОСОБОЮ БЕЗ УХВАЛИ
СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ**

Важливою запорукою верховенства права у будь-якій демократичній країні світу є дотримання права на свободу та особисту недоторканність особи, у тому числі під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Відповідні обмеження основоположних прав будь-якої особи мають здійснюватись виключно на підставі Закону, мати співрозмірний характер та відповідати загальносуспільній меті, як то припинення правопорушення, запобігання вчиненню злочину, перешкоджання законній діяльності уповноважених осіб тощо.

У статті 29 Конституції України закріплено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом.

У свою чергу відповідні процесуальні аспекти та порядок обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність особи під час досудового розслідування кримінальних правопорушень задекларовано у положеннях Кримінального процесуального кодексу України в редакції 2012 року (далі – КПК України).

Зокрема, статтею 12 КПК України передбачено одну із загальних засад кримінального провадження - «Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність». Так, згідно вказаної норми, під час кримінального провадження

ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення інакше як на підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом.

Процесуальний порядок та підстави затримання осіб у кримінальному провадженні, у свою чергу, викладено у Параграфі 1 та 2 Глави 18 КПК України. У вказаних положеннях цілком детально та послідовно регламентовано діяльність правоохоронних органів, уповноважених на здійснення такої процесуальної дії як затримання особи.

Звичайно, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України в редакції 2012 року діє ще відносно небагато часу та, як будь-який Закон або підзаконний акт такого ж фундаментального характеру, має певні процесуальні прогалини, які усуваються з часом дії та з урахуванням практичної необхідності.

Актуальним питанням, не досить вдало та чітко врегульованим діючим КПК України, є перелік підстав затримання особи без ухвали слідчого судді, суду уповноваженою службовою особою.

Так, частиною 1 статті 208 КПК України передбачено, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України; 4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України.

Проаналізувавши вказаний перелік випадків, за яких уповноважена особа підрозділів Національної поліції України має право затримати особу без ухвали слідчого судді або суду, привертає увагу другий пункт, у якому законодавець застосував термін «безпосередньо» при визначенні проміжку часу після вчинення злочину, зі сплином якого особу моливо затримати законно.

Відповідно до визначення, яке міститься у Великому тлумачному словнику української мови термін «безпосередній» має такі значення: 1. Який не має проміжних ланок, здійснюється без посередництва кого-, чого-небудь; прямий. 2. Зовсім близький, найближчий.

Як бачимо, конкретних часових меж таке поняття не містить. Але можливо прийти до висновку, що визначення «безпосередньо» в часовому розумінні означає досить короткий проміжок часу між двома подіями, які відбуваються послідовно.

Таким чином, якщо детально тлумачити положення частини 1 статті 208 КПК України впливає, що уповноважені особи підрозділів Національної поліції України мають право затримати особу виключно лише під час вчинення злочину; замаху на вчинення злочину; через дуже короткий проміжок часу після вчинення злочину за наявності відповідних підстав; у разі можливої втечі підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України.

Виникає цілком слушне питання чи не буде порушенням закону затримання особи, якщо відповідну особу злочинця встановлено зі сплином досить значного проміжку часу.

Змоделюємо ситуацію на прикладі реальних подій, у ході розслідування умисного вбивства, провівши першочергові слідчі дії, проаналізувавши показання свідків, записи з камер відеоспостереження та результати криміналістичних експертиз тощо через 2 тижні слідчий отримав достатньо допустимих доказів, які вказали на особу злочинця.

За таких обставин чи матиме право слідчий до повідомлення особі про підозру затримати її в порядку ст.208 КПК України з метою недопущення втечі

злочинця? Адже повідомивши про підозру особі, яка перебуває на свободі, у вчиненні особливо тяжкого злочину та вручивши клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою існують реальні підстави вважати, що злочинець добровільно в судове засідання не з'явиться та почне переховуватись від органу досудового розслідування.

Нажаль однозначної відповіді на таке питання на теперішній час не існує. Натомість, прийняття рішення слідчим про затримання особи в порядку ст.208 КПК України через тривалий проміжок часу після скоєння злочину, виходячи із «букви закону», є підставою для відповідного реагування.

Зокрема, здійснюючи нагляд відповідно до ч.3 ст.26 Закону України «Про прокуратуру», прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, інших місцях, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті.

Але таке реагування з боку органів прокуратури хоча і буде законним, проте, вірогідно, призведе до втечі злочинця та жодним чином не буде сприяти виконанню завдань кримінального провадження.

У той же час, на сьогоднішній день відповідні дії слідчого в порядку ст.208 КПК України можуть бути предметом розслідування підрозділами Державного бюро розслідувань та кваліфіковані за ст.371 КК України «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою».

Так, вже існує, хоча і не усталена, слідча практика та наявні рішення слідчих ДБР, погоджені відповідно прокурором, про повідомлення про підозру, а також судові рішення про обрання запобіжних заходів слідчим органів Національної поліції, які приймали рішення в порядку ст.208 КПК України після сплину значного проміжку часу з дня вчинення злочину.

Таким чином, в умовах сьогодення існує невирішена проблема, пов'язана з необхідністю додаткового нормативного врегулювання підстав затримання злочинців уповноваженими особами без ухвали слідчого судді, а слідчим підрозділів Національної поліції необхідно враховувати положення діючого на

даний час кримінального процесуального законодавства та бути виваженими та послідовними при прийнятті відповідних процесуальних рішень.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови // уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
2. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81823790>.
3. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85577644>.
4. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86323478>.
5. Закон України «Про прокуратуру» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
6. Конституція України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Кримінальний кодекс [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Петриченко Євгенія Ігорівна

викладач кафедри

кримінального процесу

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

к.ю.н., доцент, капітан поліції

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДІЗНАННЯ

З 1 липня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII, у зв'язку з чим у національне кримінальне та кримінально-

процесуальне законодавство було введено інститут кримінальних проступків та інститут дізнання [1]. Дана подія суттєво змінила роботу органів досудового розслідування, в частині здійснення розслідування кримінальних правопорушень, адже після цього почалось їх розмежування на кримінальні проступки та злочини.

Під час розслідування кримінального провадження, задля виконання поставлених перед ним завдань, виникає необхідність участі у ньому спеціально уповноважених суб'єктів, а саме: слідчого та дізнавача.

Відповідно до п.4-1 ч.1 ст.3 КПК України: «дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків» [2]. Тобто, відповідно до останньої редакції КПК України, дізнавач – це особливий суб'єкт кримінального провадження, на якого законодавцем покладені повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

Ознаками поняття «дізнавач», що викладене у п.4-1 ч.1 ст.3 КПК України є:

- це службова особа визначених у Кримінальному процесуальному законі правоохоронних органів та підрозділів України (це в котрий раз підтверджує, що дізнавачем може бути виключно службова особа, яка входить до переліку осіб, що встановлений національним законодавством);
- компетенція дізнавача встановлена у КПК України (тобто, увесь набір необхідних складових елементів компетенції дізнавача визначений у Кримінальному процесуальному законі України);
- дізнавач уповноважений на здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

Провівши аналіз чинного кримінального процесуального законодавства, ми вкотре переконалися, що особою, уповноваженою на здійснення дізнання є саме дізнавач. Але, якщо ми звернемося до Наказу Національної поліції України №142 від 04.12.2015 року «Про затвердження Переліку посад молодшого та середнього складу поліції і відповідних їм граничних спеціальних звань», то знайдемо там виключно посади «інспектор» та «старший інспектор», які нині використовуються під час зазначення посад осіб, уповноважених на здійснення дізнання у провадженнях про кримінальні проступки. Крім цього, ввійшовши до Системи відбору кадрів на офіційному веб-сайті Національної поліції України, серед загального переліку відкритих вакансій, ми можемо знайти такі посади як: «інспектор», «інспектор підрозділу дізнання» та «старший інспектор», що в черговий раз підтверджує про відсутність у відомчих нормативно-правових актах такої посади, як – «дізнавач». При цьому у п.4-1 ч.1 ст.3 та у ст.40-1 КПК України, а також у п.1 Розділу V Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» № 405 зазначено, що суб'єктом здійснення дізнання є дізнавач.

В даному випадку є місце вважати, що проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій та прийняття процесуальних рішень «інспектором» або «старшим інспектором» слід тлумачити як вчинення таких дій неуповноваженою особою. В результаті цього, усі докази зібрані такою особою є недопустимими та у подальшому викликають наслідок у вигляді ухвалення судами реабілітуючих рішень, тим самим не виконуючи завдання кримінального провадження.

Крім того, в рамках даного наукового дослідження було проведено анкетування працівників Національної поліції України, за результатами якого 82,1% опитуваних стверджували, що стикалися із проблемними моментами, пов'язаними з неможливістю реалізації своїх повноважень дізнавачами, у зв'язку з невідповідністю назви їх посади.

На нашу думку, у зв'язку з цим існує необхідність внесення деяких змін до відомчих нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, а саме до Наказу Національної поліції України №142 від 04.12.2015 року «Про затвердження Переліку посад молодшого та середнього складу поліції і відповідних їм граничних спеціальних звань». Пропонуємо доповнити перелік, що викладений у цьому Наказі такими посадами як: «дізнавач» та «старший дізнавач». Дана пропозиція була підтримана 85,7% респондентів, що приймали участь в анкетуванні працівників Національної поліції в рамках проведення наукового дослідження на тему «Процесуальний статус суб'єктів, що здійснюють дізнання у провадженнях про кримінальні проступки» та визначення думки з приводу окремих проблемних аспектів інституту кримінальних проступків та функціонування органу дізнання у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України.

Функціональна спрямованість дізнавача під час досудового розслідування кримінальних проступків визначається завданнями кримінального провадження, функціями підрозділів дізнання та повноваженнями дізнавача. Кожен із цих елементів відіграє важливу роль під час здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень у формі дізнання. Це пояснюється існуванням певної закономірної залежності між цими елементами. Наприклад, завдання кримінального провадження є основоположними ідеями з яких випливають функції підрозділів дізнання, а отже, і функції окремих осіб, уповноважених на здійснення досудового розслідування кримінальних проступків. В той же час, функції дізнавачів, визначають їх повноваження, закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Відповідно до п.6 ч.2 ст.40-1 КПК України: «Дізнавач уповноважений за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження» [2]. Виходячи з цього ми можемо стверджувати, що дізнавач уповноважений на проведення закінчення дізнання у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки. З огляду на це, неоднозначне ставлення викликають особливості закінчення дізнання, визначені у ст.301 КПК України. Відповідно до ч.1 цієї статті: «Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, подати

прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого» [2]. Наведена правова норма надає дізнавачу можливість у 72-годинний строк, з моменту затримання провести усі необхідні слідчі (розшукові) дії, прийняти процесуальні рішення та за їх результатами скласти потрібні процесуальні документи, з їх подальшим направленням прокуророві.

В той же час, у ч.2 ст.301 КПК України зазначено: «Прокурор зобов'язаний не пізніше трьох днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, протягом двадцяти чотирьох годин здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, - про негайне звільнення затриманої особи;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності;

4) у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства» [2].

З цього випливає, що у випадку затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального проступку, прокурор має 24 години для проведення однієї з дій, що зазначені у ч.2 ст.301 КПК України. При цьому, ч.3 ст.301 КПК України визначає, що у разі прийняття прокурором рішення зазначеного у п.3 ч.2 ст.301 КПК України, сукупний строк з моменту фактичного затримання особи до моменту початку розгляду у суді провадження про кримінальний проступок не може перевищувати 72 години.

Провівши нескладні математичні підрахунки, ми можемо дійти висновку, що у вищезгаданій ситуації дізнавач, котрий затримав особу за підозрою у вчиненні кримінального проступку фактично має не 72 години, з моменту затримання особи, для зібрання усіх необхідних матеріалів та вручення повідомлення про підозру, а всього лише 60 годин (зважаючи на те, що прокурору для ознайомлення з матеріалами провадження та прийняття рішення надається 24 години). На нашу думку, даний проміжок часу є досить коротким, задля якісного здійснення дізнання у провадженнях про кримінальні проступки. Адже, за цей термін дізнавач повинен встигнути:

- зібрати необхідні матеріали дізнання у провадженні про вчинений особою кримінальний проступок. В даному випадку мається на увазі проведення певних слідчих (розшукових) дій та складення протоколів за їх результатами, а також коректне оформлення інших процесуальних документів;

- за погодженням з прокурором повідомити особі про підозру. Відповідно до ч.2 ст.278 КПК України письмове повідомлення про підозру затриманій особі має бути вручене не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її фактичного затримання [2];

- у встановлених законодавством випадках, не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання доставити особу до суду для розгляду клопотання про обрання щодо неї запобіжного заходу.

Тобто, ми можемо говорити про те, що в результаті затримання особи, яка скоїла кримінальний проступок виникає значна кількість юридичних наслідків, що були перелічені вище. Для порівняння, можливим є звернутися до правових положень, що висвітлюють наслідки, які виникають після затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину. До таких наслідків належать: здійснення невідкладних слідчих (розшукових) дій та складення протоколів за результатами їх проведення; повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання; в разі необхідності доставлення особи до суду для розгляду клопотання про обрання щодо неї запобіжного заходу. На цьому етапі можливо стверджувати, що слідчий, після затримання повинен зібрати первинний матеріал для документування злочинної діяльності особи та прийняти невідкладні процесуальні рішення, на відміну від дізнавача, котрий, попри все це має ще й оформити усі необхідні процесуальні документи для закінчення досудового розслідування кримінального проступку.

Проведене в рамках даного наукового дослідження анкетування дало наступні результати:

- 92,9% респондентів зазначили, що вони жодного разу не здійснювали затримання особи у порядку ст.298-2 КПК України;

- 60,7% опитаних вважають недостатніми передбачені законодавцем строки закінчення дізнання у провадженнях про кримінальні проступки.

Ознайомившись з наведеними даними, ми можемо стверджувати, що переважна більшість дізнавачів ще жодного разу не здійснювала затримання особи, котра вчинила кримінальний проступок, за умови, що інститут дізнання в Україні діє вже майже рік. Причин, котрі впливають на таку статистику може бути безліч, але на нашу думку, поясненням є те, що строки, передбачені для завершення дізнання у кримінальних провадженнях, в яких особу було затримано, є досить малими для якісного проведення дізнання. Виходячи з цього, переважна кількість дізнавачів намагається уникнути затримання особи, навіть за наявності необхідних умов.

У зв'язку з цим, є підстави вважати доцільним внесення деяких змін до національного кримінального процесуального законодавства. Метою цих змін має бути зменшення юридичних наслідків, які виникають в результаті затримання особи, котра вчинила кримінальний проступок. На нашу думку, такі перетворення зумовлять збільшення часу для проведення досудового розслідування кримінальних проступків та позитивно вплинуть на якість здійснюваного дізнання.

підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого».

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 05.05.2021р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.05.2021р.).
3. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20.05.2020 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text> (дата звернення: 06.05.2021р.).
4. Про затвердження Переліку посад молодшого та середнього складу поліції і відповідних їм граничних спеціальних звань: Наказ Національної поліції України від 04.12.2015 року №142. URL: <https://data.gov.ua/dataset/b930ffe5-fca2-4f62-903c-012196e1539d> (дата звернення: 08.05.2021р.).